

Media Online Selections

Broj 2, april 2002. godine

**Obrazovanje novinara u jugoistočnoj Evropi:
Korak bliže profesionalizmu**

Urednici: Tarik Jusić i Melisa Dedović

Tehnička obrada i dizajn: Zlatko Bise

Izdavač: Media Plan Institut Sarajevo

Štampa: Müller Sarajevo

Publikacija je objavljena zahvaljujući pomoći

Vlade Republike Francuske

Mišljenjem Federalnog ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta broj 04-15-2159/02 od 10. 04. 2002. godine, ova publikacija je proizvod iz člana 19. tačka 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga na čiji se promet ne plaća porez na promet proizvoda.

©Media Online 2002. All rights reserved.

Stavovi i mišljenja prezentirani u ovdje objavljenim izvještajima su stavovi i mišljenja isključivo autora ovih izvještaja.

SADRŽAJ

Predgovor	.....	4
Tarik Jusić	Ka savremenom sistemu edukacije novinara u zemljama jugoistočne Evrope.....	5
Andi Bejtja, Ilda Londo i Agim Doksani	Obrazovanje novinara u Albaniji.....	16
Melisa Dedović	Informativni pregled edukacije novinara u Bosni i Hercegovini.....	25
Ognian Zlatev i Danail Danov	Obuka i obrazovanje novinara u Bugarskoj: trenutna situacija i glavni trendovi budućeg razvoja...	44
Stjepan Malović	Hrvatska gorko-slatka iskustva: edukacija novinara u Hrvatskoj.....	55
Dragoljub – Duško Vuković	Jugoslavija - Edukacija novinara u Crnoj Gori: temelj koji tek treba ozidati.....	70
Faik Ispahiu	Jugoslavija - Poteškoće u obrazovanju novinara na Kosovu.....	78
Vladan Radosavljević	Jugoslavija - Edukacija novinara u Srbiji.....	86
Vesna Šopar	Edukacija novinara u Makedoniji.....	95
Constantin Marin	Obrazovanje novinara u Moldaviji.....	106
Ioana Avadani	Novinarstvo između mode i profesije: obrazovanje novinara u Rumuniji.....	117
Alenka Kotnik	Obrazovanje novinara u Sloveniji.....	132

Predgovor

Ovi tekstovi nastali su kao dio istraživačkog projekta koji je u septembru 2001. pokrenuo Media Plan Institut iz Sarajeva, u cilju prikupljanja osnovnih informacija o edukaciji novinara i medijskih profesionalaca u zemljama jugoistočne Evrope (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, SR Jugoslavija, Makedonija, Albanija, Rumunija, Bugarska i Moldavija).

U svakoj od ovih zemalja postoje razni nivoi i vrste edukacije novinara i medijskih profesionalaca, ali ne postoji sistemska analiza niti baza podataka o svemu što se u toj oblasti zbiva. Stoga ovi izvještaji treba da ponude pregled postojećih oblika i projekata edukacije novinara.

Nadamo se da će izvještaji biti od koristi onima koji se bave edukacijom novinara.

Tekstovi su objavljeni na www.mediaonline.ba. u rubrici Specijalni izvještaji.

Ka savremenom sistemu edukacije novinara u zemljama jugoistočne Evrope

Tarik Jusić

Opšte je prihvaćeno stajalište da profesionalni mediji čine okosnicu savremenog demokratskog društva. Savremena se demokratija ne može niti zamisliti bez razvijenog sistema profesionalnih medija, u svojstvu i kontrolora vlasti i osnovnog izvora informacija za građane. No, da bi takav jedan sistem masovnih medija, koji služe javnosti i nosioci su demokratskih procesa u društvu, uopšte mogao postojati, ključno je postojanje profesionalnih novinara, sposobnih odgovoriti izazovima te zahtjevne profesije. Što je teža situacija u kojoj se društvo nalazi, veća je i potreba za profesionalizmom. Posebno je, dakle, značajna uloga visokoobrazovanih novinarskih profesionalaca u izgradnji medijskog sistema u društvima koja prolaze kroz bolne procese oslobađanja od autoritarnih okova i pokušavaju pronaći svoje mjesto u porodici demokratskih država. A ovdje je upravo riječ o takvim - tranzicijskim društvima.

Edukacija novinara u zemljama tranzicije

Raspad Sovjetskog Saveza, pad Berlinskog zida, te kolaps socijalističke Jugoslavije, historijski su događaji koji su obilježili pad komunizma i dolazak konstitucionalnih demokratija u zemlje centralne, istočne i jugoistočne Evrope. No, izlazak iz autoritarizma a ulazak u demokratiju, naročito u zemljama jugoistočne Evrope, nikako nije bio bezbolan. Uprkos dosta brzom promovisanju osnovnih načela konstitucionalne demokratije – ustavna zaštita ljudskih prava, vladavina zakona, podjela vlasti, politički pluralizam, izgradnja nezavisne javne sfere i razvoj nezavisnih medija, itd. – sam proces istinskog zaživljavanja, manje-više liberalne, demokratije u ovim zemljama bio je vrlo kompleksan i često tegoban. U ekstremnim slučajevima, u koje spadaju i zemlje bivše Jugoslavije, ovaj proces obilježen je

krvavim ratovima i vrlo teškom borbom između progresivnih i reakcionarnih snaga, koja traje još i danas.

U tom kontekstu su vrlo važnu ulogu imale reforma medijskog sistema i razvoj profesionalnog nezavisnog novinarstva. Naime, iz dana u dan se potvrđuje značaj medija u tranziciji, ali i značaj svih problema tranzicije za razvoj samih medija. Tako se i sama reforma medija morala suočiti sa mnogim od problema tranzicije uopšte i to kroz izgradnju javnih RTV servisa, borbu za nezavisnost regulacionih agencija, oslobađanje medija iz kandži ratne propagande i novih/starih političkih opcija, itd. U svim tim kompleksnim procesima pokazalo se da je jedan od ključnih aspekata uspješne reforme medija stvaranje snažne zajednice nezavisnih profesionalnih novinara, sposobnih da se suoče sa mučnim procesima korjenite transformacije društva u cjelini, ali i ništa manje tegobne transformacije samih medija. Dakle, obrazovanje novinara, ali i cjelokupnog medijskog osoblja, nametnulo se kao jedan od preduslova uspješne tranzicije medija u ovim društvima.

U tom složenom kompleksu problema, obrazovanje novinara i medijskog osoblja definirano je nizom faktora koji određuju njegov profil, nivo i mogućnosti. Prije svega, zastarjelo univerzitetsko obrazovanje novinara te neprilagodljive visokoškolske institucije nisu u mogućnosti odgovoriti novim potrebama. Teška ekonomska situacija onemogućava same medije i pojedince da investiraju u obrazovanje, jer se puko preživljavanje nameće kao apsolutni prioritet. S druge strane, nedostatak stručnih kadrova onemogućava razvoj obrazovanja i onda kada se steknu drugi potrebni uvjeti. No, bez obzira na nemogućnost institucija da iznesu obrazovni proces, broj medija nekontrolisano raste u periodu tranzicije, što u kratkom roku povećava potražnju za novinarima i dovodi do toga da se novinarstvom počinje baviti ogroman broj mladih ljudi bez adekvatnog obrazovanja i iskustva, često sa završenom samo srednjom školom. U ranoj fazi tranzicije, ovi se problemi kombinuju sa nerazvijenošću nevladinog sektora, što također onemogućava efikasan razvoj vanuniverzitetskih oblika edukacije i zahtijeva velike investicije u ovaj sektor prije nego on postane sposoban dati značajniji doprinos. Otud razvoj ovisnosti o stranim donacijama, koja onemogućava razvoj samoodrživog sistema edukacije i sprječava dugoročno planiranje razvoja edukativnog sistema u cjelini. Nedostatak vizije umanjuje dugoročni značaj pojedinih projekata, ma koliki njihov značaj bio u kraćem roku.

Svi navedeni faktori, ali i mnogi drugi koje nismo pomenuli, učinili su proces edukacije novinara u ovim tranzicijskim društvima iznimno teškim, prepunim dvojbi i preispitivanja, koji se rađaju u stalnom izmjenjivanju uspjeha i neuspjeha. Usljed svega toga edukacija je još godine i godine daleko od postizanja zadovoljavajućeg kvaliteta i obima.

Potreba za sistematskim praćenjem projekata edukacije

No, i pored vrlo teške situacije, u ovih se desetak godina u svim zemljama jugoistočne Evrope (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Jugoslavija, Makedonija, Moldavija, Rumunija i Slovenija) dosta uradilo u oblasti obrazovanja novinara. Strani donatori su investirali ogromna sredstva u tu svrhu, a došlo je i do rapidnog razvoja edukativnih institucija, nevladinih organizacija te mnogih projekata koji su se bavili i još uvijek se bave edukacijom novinara i medijskog osoblja. Također je započeo i proces transformacije univerzitetskog obrazovanja novinara, što će svakako imati, ako već sada nema, dugoročne implikacije na kvalitet i strukturu obrazovanja u ovoj profesiji.

Dakle, u proteklom je periodu dosta toga urađeno, ali još dosta toga ostaje da se uradi. U različitim zemljama sticala su se različita iskustva u postizanju, rekli bismo, vrlo sličnog, ako ne i istog, cilja. Bez obzira na sve okolnostima uslovljene različitosti, sva su ova iskustva dragocjena zbog toga što će se na njima zasnivati dalji razvoj ove oblasti. Nažalost, trenutno ne postoji niti jedna centralna baza podataka, web site, ili slično, gdje su ta iskustva objedinjena, a nekamoli sistematska analiza ili barem pokušaj analize ovih podataka i iskustava. Ponukan ovim, Media Plan Institut je u septembru 2001. godine pokrenuo projekat, čiji je primarni cilj upravo prikupljanje i sistematizacija relevantnih informacija o edukaciji novinara i medijskih profesionalaca u državama jugoistočne Evrope (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Jugoslavija, Makedonija, Albanija, Rumunija, Bugarska i Moldavija). Naravno, nismo se niti zavaravali da možemo ponuditi sveobuhvatan pregled – ograničili smo se tek na uvid u ono što se u oblasti edukacije novinara dešavalo i dešava.

Istraživanja su se prevashodno zasnivala na deskriptivnoj analizi, a tekstovi su pisani prema slijedećoj, standardizovanoj strukturi:

Dio 1. *Nivo obrazovanosti novinara i medijskog osoblja*

Kako je postojeći nivo obrazovanja novinara i medijskog osoblja u pojedinoj zemlji ključni problem, bilo je nužno najprije utvrditi strukturu obrazovanja i potrebe u samim medijima, te perspektive razvoja.

Dio 2. *Klasično univerzitetsko obrazovanje*

Kod prikaza stanja na univerzitetima, a u kontekstu transformacije univerziteta, izložene su osnove studija novinarstva, uključujući nastavne programe, odnos praktičnog i teorijskog obrazovanja, te materijalno stanje fakulteta, odnosno, univerziteta.

Dio 3. *Alternativni oblici edukacije*

Prikazani su postojeći alternativni oblici edukacije - nezavisne škole, seminari, kursevi, radionice, itd., te metode i struktura ovih oblika edukacije. Ukazano je na načine finansiranja, odnos sa državnim institucijama, ključne probleme i pozitivne primjere.

Dio 4. *Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara*

Stav i politika međunarodnih aktera u edukaciji - dugoročna strategija ili privremena rješenja, odliv sredstava, dobra ili loša saradnja sa lokalnim organizacijama i medijima, itd.

Dio 5. *Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije*

Svrha ovog dijela bilo je približavanje stavova lokalnih novinara, urednika i ostalog osoblja o i prema postojećim edukativnim programima i projektima.

Dio 6. *Kuda dalje*

Na kraju, izvještaji su pokušali odgovoriti na pitanje o mogućim putevima razvoja edukacije novinara u datim zemljama.

Dio 7. *Lista ključnih organizacija koje se bave edukacijom novinara*

Uz deskriptivno-analitički dio, u svaki izvještaj je uključena i lista sa kontakt podacima relevantnih organizacija koje se bave edukacijom novinara i medijskog osoblja.

Ovakva struktura je definisala okvire istraživanja što je omogućilo komparativnu analizu istraživačkih tekstova.

O naučenim lekcijama

Kvantitet na štetu kvaliteta. S padom komunizma, u zemljama jugoistočne Evrope dolazi do snažne ekspanzije medija. Tamo gdje nije postojalo ništa osim državno-partijskih medija naglo dolazi do rapidnog porasta broja privatnih medija, ponekad i do nevjerovatnih razmjera. U Rumuniji, na primjer, nakon 1989. godine broj medija narasta i do nekoliko hiljada, da bi se danas stabilizovao na nekih 1000 publikacija, oko 300 radio i preko 150 TV stanica (Avadani, 2001). U ostalim zemljama je slična situacija. U Makedoniji danas postoji preko 300 publikacija i 141 radio i TV stanica, dok, naprimjer, u Albaniji, koja je 1991. godine imala samo jedan opozicioni dnevni list i samo jednu, i to državnu, TV stanicu, danas izlazi 15 dnevnih listova, a program emituje oko 70 privatnih radio i TV stanica. U svim zemljama jugoistočne Evrope, od Slovenije do Moldavije, sličan je trend obilježio medijsku sferu u protekloj deceniji.

Naravno, nagli porast broja medija doveo je i do naglog porasta potrebe za novinarima i medijskim osobljem. No, tržište u tom momentu nije nudilo dovoljno adekvatno

obrazovanih profesionalaca. Kao posljedica toga, veliki broj mladih novinara u novonastalim medijima nema gotovo nikakvo obrazovanje u oblasti novinarstva, a veliki broj njih nema ni univerzitetsko obrazovanje. Ima li se u vidu kompleksnost novinarskog poziva i ključna uloga koju u njemu igra specijalističko znanje, jasnije biva zašto je nagli porast obima medija doveo do vrlo niskog kvaliteta ponuđenog proizvoda.

Nivo obrazovanja medijskih profesionalaca u zemljama jugoistočne Evrope

U svjetlu ovog problema, pitanje edukacije novinara dobija na težini. No, usljed hroničnog nedostatka razvojne strategije cjelokupnog medijskog sistema, koji se i sam formirao stihijski, nije postojala, i uglavnom još uvijek ne postoji, ni strategija edukacije novinara i medijskog osoblja (Šopar, 2001). Posljedica toga jeste današnje, uglavnom vrlo loše, stanje u pogledu nivoa obrazovanja medijskih profesionalaca u, praktično, svim zemljama regiona jugoistočne Evrope.

Generalno govoreći, trenutni nivo obrazovanosti novinara je nezadovoljavajući – karakteriše ga neujednačena obrazovna struktura, zavisno od vrste medija, i nizak procenat novinara i medijskog osoblja sa univerzitetskom diplomom. Tako se, naprimjer, u Bosni i Hercegovini mogu naći mediji u kojima radi čak 50 do 70 procenata novinara bez univerzitetskog obrazovanja (Dedović, 2001). Slično je i u drugim zemljama. U najvećoj RTV kući u Makedoniji, Makedonskoj radio-televiziji, od ukupnog broja zaposlenih (1658), visokim obrazovanjem se može pohvaliti tek njih 576, dok završenu srednju školu ih ima čak 708. Ukupno je tu 439 novinara, od kojih 280 ima fakultetske diplome, 30 je završilo više škole, a 129 je ostalo na srednjem obrazovanju (Šopar, 2001). Podaci za Hrvatsku su vrlo slični. Obrazovna struktura redovnih članova Hrvatskog novinarskog društva, koji imaju stalno zaposlenje u medijima, u 2000. godini je izgledala ovako: 663 novinara sa srednjom stručnom spremom, 116 sa višom spremom, 900 sa univerzitetskim obrazovanjem, te 9 magistara i 6 doktora nauka (Malović, 2001a). U Sloveniji većina novinara ima univerzitetsku diplomu. Prema statističkom registru aktivnih građana Slovenije, od 872 zaposlena novinara, njih 535 ima univerzitetsku diplomu, a od 620 urednika, čak 597 ih ima visoku stručnu spremu (Kotnik, 2001).

Na prvi pogled, situacija bi se gotovo mogla ocijeniti kao povoljna. No, iako većina novinara posjeduje univerzitetsko obrazovanje, navedene brojke su ipak premale za tako zahtjevnu profesiju kakva je novinarstvo. To nam govore i trendovi u razvijenim zemljama. Tako, naprimjer, u SAD novinari danas uglavnom posjeduju univerzitetsku diplomu i samo

manji broj onih starijih je bez visoke stručne spreme (Malović, 2001b). Logika je ovdje vrlo jasna:

"Novinari su veoma svjesni činjenice kako samo poštivanje profesionalnih standarda može održati njihovu profesiju na zadovoljavajućoj razini. A poznavanje standarda može se naučiti samo u odgovarajućim školama i fakultetima. Stoga su novinari sve manje neobrazovani mladci koji stupaju u uredništva izravno s ulice, a sve su više visoko obrazovani ljudi (Malović, 2001b)."

Neadekvatan nivo obrazovanja novinara u regionu jugoistočne Evrope dakako je rezultat specifičnih uvjeta u kojima se medijska scena u tim zemljama razvijala. U komunističkim režimima vrlo je često bila praksa da se zapošljavaju novinari najprije po političkoj podobnosti, pa tek onda po stručnosti. Ovakva praksa, primjenjivana u svim bivšim komunističkim zemljama, je neminovno ostavila dalokesežne posljedice na nivo obrazovanosti i kvalitet novinara. Pad komunizma dakako je donio i burne promjene u samim medijima, gdje su nove vlasti vrlo često smjenjivale i postavljale urednike i novinare po nahođenju samih tih vlasti, a bez uzimanja u obzir stručnih kriterija. Nije bila rijetkost da se u redakcije dovode mladi i potpuno neiskusni, ali zato poslušni novinari, koji vrlo često nisu imali univerzitetsko obrazovanje.

Naravno, nije samo politika uticala negativno na obrazovnu strukturu novinara i medijskog osoblja. Ekonomija je tu također odigrala značajnu ulogu: mladi i neiskusni novinari su manje zahtjevni i u finansijskom smislu. Za medije koji se nalaze u vrlo teškoj situaciji, gdje je medijsko tržište nerazvijeno, to je mogućnost kojoj je vrlo teško odoljeti.

No, ne smijemo zaboraviti još jedan bitan faktor koji je doveo do nepovoljne situacije u obrazovnoj strukturi novinara u zemljama tranzicije. Naime, nagli porast broja medija u ovim zemljama stvorio je i potrebu za velikim brojem novih, mladih novinara. Po logici stvari, hronično trom univerzitetski sistem, također izložen procesu tranzicije, jednostavno nije imao kapacitet da tržištu ponudi potrebne novinarske kadrove. Posljedica toga jeste angažovanje mladih, neiskusnih i nadasve neobrazovanih novinara.

Da nade ipak ima, pokazuju i trenutni procesi u pojedinim zemljama jugoistočne Evrope. Tako je u Sloveniji, ali i Hrvatskoj, primjetan trend zapošljavanja isključivo onih novinara koji posjeduju univerzitetsku diplomu. U tom kontekstu je, naprimjer, Hrvatsko novinarsko društvo donijelo odluku da od 2001. godine u svoje redove više ne prima novinare bez fakultetske diplome. Istovremeno, Sindikat novinara Hrvatske je još strožiji u svom pristupu ovom pitanju, pa je u novom prijedlogu kolektivnog ugovora posjedovanje

fakultetske diplome postavljeno kao izričit preduvjet za zapošljavanje novinara (Malović, 2001a).

No, univerzitetsko obrazovanje nije jedina forma edukacije novinara. Tako je veliki broj novinara u zemljama regiona jugoistočne Evrope u zadnjih desetak godina pohađao razne specijalističke seminare, radionice i predavanja, uglavnom u organizaciji stranih i domaćih nevladinih organizacija, a ponekad i samih medijskih kuća. Tako je, naprimjer, u Albaniji, a prema istraživanju koje je 2000. godine proveo Albanski medijski institut (AMI), više od polovine ispitanika pohađalo razne kurseve u organizaciji ovog instituta i sličnih edukativnih institucija (Bejtja, 2001). Iako za druge zemlje nemamo slične podatke, za pretpostaviti je da je i u njima uistinu značajan broj novinara učestvovao na ovakvim kursevima, s obzirom na evidentno veliku ponudu tih oblika edukacije.

Razvoj savremenog sistema obrazovanja novinara.

Kojim god putem krenuli promišljajući probleme vezane za edukaciju novinara, uvijek ćemo se dotaći problema transformacije univerzitetskog obrazovanja. Dugoročno gledano, razvoj savremenog univerzitetskog obrazovanja novinara u zemljama jugoistočne Evrope jeste istinsko rješenje problema edukacije novinara i medijskog osoblja uopšte. No, ne smijemo zaboraviti ni potrebu razvoja alternativnih oblika edukacije, pod pokroviteljstvom nevladinog sektora, kao efikasne nadogradnje i dopune, ali nikako zamjene, univerzitetskog obrazovanja.

Transformacija univerziteta proces je koji je u toku u svim zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem i koji se danas nalazi u različitim fazama, zavisno od specifične situacije u svakoj zemlji ponaosob. Ovo se odnosi kako na broj univerzitetskih studija novinarstva, tako i na sam karakter ponuđenih programa u tim studijima. Tako postoje države sa samo jednim univerzitetom na kojem se može studirati novinarstvo (Slovenija, Jugoslavija, Albanija i Moldavija), zatim dva univerziteta (Hrvatska i Makedonija), ali i onih država se više univerzitetskih studija novinarstva, kao što su Bosna i Hercegovina (5), Bugarska (7) te Rumunija (20). No, bez obzira na brojke, generalni problem svih ovih zemalja jeste vrlo loša materijalna pozicija studija novinarstva, nedostatak potrebne opreme, neadekvatan odnos između teorijskih i praktičnih predmeta (naravno, na štetu praktičnih predmeta), ograničen stručni kadar, te nedovoljna saradnja sa profesionalnim novinarima i medijskim kućama. Pošto je, kako smo to već rekli, proces transformacije univerziteta u svim ovim zemljama u toku, za očekivati je da će se situacija u oblasti visokoškolskog obrazovanja novinara u narednom periodu iz temelja promijeniti.

Naravno, nužna nadopuna univerzitetkom obrazovanju novinara jeste razvoj alternativnih, vanuniverzitetkih, praktično orjentiranih oblika edukacije i treninga. Tokom proteklih desetak godina, ovaj sektor edukacije je doživio rapidan razvoj, i mi danas možemo govoriti o postepenom procesu konsolidacije i na tom području. Tako su se u poslednjih nekoliko godina iz mnoštva organizacija koje su se bavile edukativnim projektima namijenjenim novinarima i medijskom osoblju, izdvojile upravo one najuspješnije, koje karakteriše dugogodišnje iskustvo i konzistentna strategija u edukaciji. Tako se u Sloveniji, naprimjer, jasno izdvajaju *Mirovni institut*, *Sindikato slovenačkih novinara*, te *Novinarsko društvo Slovenije* (Kotnik, 2001), dok su u Hrvatskoj ključne organizacije u toj oblasti *Hrvatsko novinarsko društvo*, *Novinarska radionica*, *Međunarodni centar za obrazovanje novinara* (ICEJ), *Novinarska akademija EPH*, te *Međuregionalna novinarska radionica* (Malović, 2001a). U Bosni i Hercegovini jasno se mogu izdvojiti *Media Plan Institut* sa svojom *Visokom školom novinarstva*, *Media Centar* i *Internews*, a u Jugoslaviji su to svakako *Media Centar Beograd*, *Novosadska novinarska škola*, te ANEM. U Makedoniji su najznačajniji *Makedonski institut za medije* (MIM) te *Search for Common Ground* (Šopar, 2001), dok je u Albaniji ubjedljivo najznačajniji *Albanski medijski institut* (AMI) (Bejtja, 2001). U Bugarskoj je najprominentniji *Centar za razvoj medija* (Media Development Center) iz Sofije, a uz njega je tu još i *Centar za trening u oblasti radiodifuzije* (Broadcast Training Center). U Rumuniji je najznačajniji *Centar za nezavisno novinarstvo* (Center for Independent Journalism) iz Bukurešta (Avadani, 2001), dok je u Moldaviji najistaknutiji istoimeni *Centar za nezavisno novinarstvo* (Independent Journalism Center) iz Kišnjeva (Marin, 2001).

Ovi alternativni vidovi obuke dali su i daju značajan doprinos edukaciji novinara i medijskog osoblja. Njihove najznačajnije pozitivne osobine su praktična orjentacija, fleksibilnost, bliska saradnja sa medijskim kućama i regionalna saradnja, iz koje se razvila i internacionalna razmjena iskustava. Dobar primjer za to jesu već etablirane mreže za profesionalizaciju medija u jugoistočnoj Evropi: SEENPM sa sjedištem u Tirani (*Southeast European Network for Professionalisation of the Media*) i *Medijske inicijative* sa sjedištem u Sarajevu, koje povezuju 17 odnosno 12 najjačih nezavisnih edukativnih instituta i medijskih organizacija iz cijelog regiona. Članice mreža zajednički provode brojne edukativne projekte za novinare i drugo medijsko osoblje.

No, alternativna edukacija u nezavisnim organizacijama ima i svojih mana. Najprije, i pored svih napora, ovakva edukacija ostaje prilično fragmentarna, naročito tamo gdje djeluje više organizacija i više donatora. U takvom okruženju, vrlo je teško praviti dugoročne planove

i razvijati strategiju edukacije, koja bi uzela u obzir sve postojeće projekte i organizacije. Ovo svakako dovodi i do nepotrebnog preklapanja, nezdravog rivaliteta i, konačno, nepotrebnog trošenja donacija. Također je u takvoj situaciji vrlo teško odrediti koji projekti zaslužuju pomoć a koji ne, jer previše faktora uslovljava proces odlučivanja, a nije od malog značaja ni rivalitet između samih donatora.

Drugi nedostatak alternativnih oblika edukacije jeste njihova gotovo potpuna ovisnost o stranim donacijama. Praktično, niti jedna od navedenih organizacija nije dosegla nivo samoodrživosti, koji bi joj garantovao opstanak nakon povlačenja donatora. A *povlačenje donatora* svakodnevna je tema u zemljama regiona – donatori idu tamo gdje je kriza, slijedeći svoje ciljeve i mijenjajući svoju politiku prema datoj organizaciji ili cijeloj zemlji na osnovu vlastitih procjena. Tako je odlazak donatora evidentan u Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini naprimjer, dok je očigledna njihova navala na aktualna krizna područja, kakva su Kosovo ili Makedonija. Ovakva situacija onemogućava plansko, dugoročno razvijanje alternativnih oblika edukacije i sve napore svodi na borbu za puko preživljavanje. Neke od ovih organizacija, kakva je, naprimjer, Visoka škola novinarstva Media Plan Instituta u Sarajevu, strateški se opredjeljuju da postanu redovni oblik postuniverzitetskog praktičnog i specijalističkog obrazovanja novinara i tako postanu komplementarni sa univerzitetskim obrazovanjem. Malo, i često vještački ograničeno, tržište medija podstiče alternativne sisteme edukacije novinara na regionalnu saradnju.

Naravno, ovdje se nameće pitanje šta učiniti da bi se u ovim zemljama izgradio efikasan sistem edukacije novinara i medijskog osoblja, a u uvjetima neadekvatnog univerzitetskog obrazovanja i neizvjesne budućnosti alternativnih oblika edukacije. Umjesto odgovora, a na osnovu svega do sada rečenog, moguće je naznačiti nekoliko osnovnih pravaca djelovanja:

- Najprije, do kraja i što brže provesti reformu univerzitetskog obrazovanja, stvarajući sistem koji odgovara savremenim svjetskim normama edukacije novinara (vidi Malović, 2001b).
- Potrebno je jačati saradnju između univerziteta i nezavisnih edukativnih organizacija, tako da se izgradi sistem u kome bi se na najbolji mogući način nadopunjavali univerzitetsko, više teorijsko obrazovanje i praktična obuka, koju nude alternativne edukativne organizacije.
- Neophodno je dalje razvijati lokalnu i regionalnu saradnju između svih aktera u edukaciji novinara i ostalog medijskog osoblja, uključujući otvaranje ovih institucija za polaznike iz više zemalja regiona, razmjenu nastavnika i podjelu

škola po profilima, kako bi se izbjeglo dupliranje i postigla raznovrsnost ponude.

- Potrebno je angažovati sav raspoloživi potencijal međunarodne podrške kako bi se lokalne nezavisne, odnosno, nevladine organizacije, koje se bave edukacijom novinara, učinile samoodrživima u stručno-pedagoškom, tehničko-tehnološkom i finansijskom smislu. Ovo također podrazumijeva veći interes države za ovu vrstu edukacije i davanje određenih olakšica (npr. jeftinije iznajmljivanje ili čak doniranje školskog prostora).
- Nužno je strateške odrednice edukacije novinara i medijskog osoblja raspraviti zajedno sa donatorima i osigurati sistem dalje podrške onim organizacijama koje su postigle najbolje rezultate i imaju vlastitu viziju razvoja.
- Uloga samih novinara u procesu edukacije od ključne je važnosti za uspješnost takvih projekata. Stoga je bitno promovisati značaj edukacije među novinarima i drugim medijskim profesionalcima, urednicima, menadžerima i vlasnicima medija, tako da se stvori određena navika tj. kultura kontinuirane edukacije. Medijski profesionalci treba da shvate značaj neprestanog obrazovanja tokom cijele karijere.

Naravno, ovo su samo neki od aspekata bitnih za razvoj edukacije novinara i to su oni aspekti na koje su uputili tekstovi iz našeg istraživanja. Jasno je da ova lista preporuka nije zaključena, to nam nije ni bila namjera. Cilj je podsticanje daljeg promišljanja o ovoj problematici i, po mogućnosti, iniciranje daleko ozbiljnijih istraživanja u ovoj oblasti. Dugoročna razvojna politika sistema edukacije novinara u svakoj od zemalja regiona može se graditi samo na pouzdanim informacijama, prikupljenim sistematskim istraživanjima.

Bibliografija

Avadani, Ioana, *Journalism – From Fashion to Profession: Education of Journalists in Romania*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Bejtja, Andi and Albanian Media Institute, *Education of Journalists in Albania*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Dedović, Melisa, *Informativni pregled edukacije novinara u Bosni i Hercegovini*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Kotnik, Alenka, *Education of Journalists in Slovenia*, Media Online Journal

(<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Malović, Stjepan, *Hrvatska gorko-slatka iskustva: edukacija novinara u Hrvatskoj*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001a.

Malović, Stjepan, *Svjetska iskustva i lokalne dvojbe u edukaciji novinara*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001b.

Marin, Konstantin, *Education of Journalists in Moldova*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Radosavljević, Vadan, *Edukacija novinara u SR Jugoslaviji*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Šopar, Vesna, *Edukacija novinara u Republici Makedoniji*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Zlatev, Ognian and Danail Danov, *Training and Education of Journalists in Bulgaria: Current Situation and Basic Trends for Future Development*, Media Online Journal (<http://www.mediaonline.ba>), 2001.

Tarik Jusić radi doktorat iz komunikologije na Univerzitetu u Beču, Austrija, i stalni je saradnik *Media Plan Instituta* iz Sarajeva, BiH. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Obrazovanje novinara u Albaniji

Andi Bejtja, Ilda Londo i Agim Doksani

Uporedo sa naglim porastom broja medija, devedesetih se godina u Albaniji na sceni pojavila i nova generacija novinara, bogata ambicijama i entuzijazmom, ali siromašna u pogledu stručnosti. Tokom komunističke vladavine uopšte nije bilo odgovarajućeg obrazovnog usmjerenja za novinare. Odsjek za žurnalistiku zatvoren je još 1973. godine, a čak i to obimom ograničeno obrazovanje bilo je prije ideološko negoli profesionalno.

Nivo obrazovanja novinara i medijskih profesionalaca

Albanski mediji su prošli kroz nebrojene faze razvoja od izlaska prvog opozicionog lista *Rilindja Demokratike* 1991. godine. Za razliku od te godine, kada je izlazio samo jedan opozicioni list a program emitovala samo jedna, državna TV stanica, u Albaniji danas izlazi preko 15 dnevnih novina. Tu je i pet sedmičnika, koji izlaze na cijeloj teritoriji države, te tuce drugih, manjih lokalnih novina i časopisa, od koji su neki službeni listovi i bilteni nevladinih organizacija. Uz ove novine, oko 70 privatnih radio i TV stanica emituje program širom zemlje. I dok se čini da se štampa ponešto i konsolidovala, zahvaljujući činjenici da je štamparska industrija u zadnjih deset godina bila zapravo jedina u potpunosti opremljena grana medijske industrije, elektronski mediji su na sceni tek oko pet godina i stoga se susreću s mnogobrojnim poteškoćama.

Uporedo sa ovim naglim porastom broja medija, devedesetih se godina na sceni pojavila i nova generacija novinara, bogata ambicijama i entuzijazmom, ali siromašna u pogledu stručnosti. Tokom komunističke vladavine uopšte nije bilo odgovarajućeg obrazovnog usmjerenja za novinare. Odsjek za žurnalistiku zatvoren je još 1973. godine, a čak i to obimom ograničeno obrazovanje bilo je prije ideološko nego profesionalno.

Početkom 2001. godine istraživački odjel Albanskog medijskog instituta proveo je obimno istraživanje o situaciji štampanih i elektronskih medija u Albaniji u 2000. godini. Uz

ostale podatke, istraživači su dali i pregled nivoa obrazovanja novinara iz štampe, radija i televizije. Prema tom ispitivanju, rađenom uz pomoć direktora elektronskih medija i izdavača, u Albaniji je prošle godine radilo 1.366 novinara. Od toga su svega 8,2% završili studij žurnalistike, a tek 0,07% njih je završilo postdiplomski studij, ali najčešće ne iz novinarstva. Procenat novinara koji su imali samo srednju školu iznosio je 0,06. Ovaj procenat je uglavnom veći u lokalnim medijima van Tirane, koji obično imaju dosta male redakcije i rade s malim brojem ljudi. Prema tom istom istraživanju, više od pola intervjuisanih novinara pohađalo je razne programe obuke koje su organizovali *Albanski medijski institut* (AMI) i *Soros Media Centar* (SMC).

Oko 100 studenata radi u raznim redakcijama albanskih medija. Većina je zaposlena u Tirani, gradu sa najvećom koncentracijom medija u zemlji. Najveći broj tih studenata su sa Odsjeka za žurnalistiku, a mnogi od njih tokom ljetnog raspusta rade i za lokalne medije u mjestima iz kojih potiču. Ovim je lokalnim medijima stalo da prime što stručnije mlađe ljude, jer utakmica na državnom medijskom tržištu, kao i onim lokalnim, svakog dana biva sve žešća. Problem koji prati rano zapošljavanje jeste ometanje nastavka studija. Radno iskustvo je, s jedne strane, veoma korisno. Međutim, rad bez solidne osnove koju pružaju završene studije obično je lošijeg kvaliteta.

Klasično obrazovanje u novinarstvu

Albanija nema konsolidovanu tradiciju obrazovanja za novinare. Prva škola te vrste, ustanovljena pri Odsjeku pravnih i političkih nauka i to po sovjetskom modelu, postojala je deset godina. Zamijenio ju je određeni broj različitih predmeta koje su podučavali isti oni predavači iz stare škole.

Nova škola osnovana je 1992. godine u sastavu Odsjeka za istoriju i filologiju. Otvaranje ove škole smatralo se neophodnim, s obzirom na narastajući broj novina različitih orijentacija i profila, te njihove potrebe za novim novinarima. Kao i u ostalim zemljama koje su izašle iz socijalizma, i u Albaniji je tokom perioda tranzicije došlo do postepene transformacije iz propagandističkog novinarstva u informativno. Novinarstvo se danas smatra biznisom i, kao takvo, teži profesionalnosti.

Škola pri Odsjeku za istoriju i filologiju jeste za sada jedina škola novinarstva unutar univerziteta, a do sada je izvela šest generacija novinara. U raznim medijima zaposlen je veliki broj onih koji još uvijek studiraju. Trenutno na ovom studiju ima više od 100 studenata iz Albanije, sa Kosova, te iz Makedonije i Crne Gore. Preko 30% ukupnog broja studenata pokriva dobar dio posla u albanskim novinama, časopisima, radio i TV stanicama.

Na Odsjeku radi 6 redovnih predavača. Ostatak čine gostujući predavači. Uz njih, tu je i instruktor iz SAD-a, koji, kao pridruženi član nastavnog kolegija, predaje dodijeljene mu predmete. Postoji samo jedna učionica, koja se uslovno može nazvati kompjuterskom laboratorijom. Tu se održavaju časovi pisanja i radi se na studentskom časopisu *Reporteri*. Pored ove učionice postoji još samo nastavnička zbornica. Odsjek posjeduje 15 računara, četiri štampača, jedan skener, jedan računar za obuku iz preloma, jedan TV, nekoliko video rikordera i kamera, nešto malo knjiga na engleskom i još manje onih na albanskom. Čak i ovu skromnu laboratoriju donirali su AMI, IREX, IOM i Press Now.

Imajući u vidu da su ovi kapaciteti nedovoljni za redovnu obuku studenata, traženi su drugi modaliteti, uglavnom preko TVSH (albanska javna televizija), stanice *Radio Ime* i Albanskog medijskog instituta.

U pogledu odnosa između praktičnog i teorijskog obrazovanja, može se reći da su teorija i praksa dobro kombinovane u predmetima kakvi su pisanje vijesti, izvještavanje, medijska analiza, medijska etika, radijsko novinarstvo, TV novinarstvo, uređivanje, komentar i analiza, stručna praksa (rad na časopisu *Reporteri*), uvodnici, fotonovinarstvo i istraživačko novinarstvo. Predavanja počinju teorijskim uvodom (dvočasovno predavanje), nakon čega se grupa dijeli u manje grupe, koje potom rade na primjeni teorije u praksi. Praktično obrazovanje ponekad uključuje i zajedničku RTV produkciju, kao u slučaju privatne radio-stanice *Radio Ime* – ona uživo emituje vijesti koje prave studenti.

Međutim, nedovoljni tehnički kapaciteti stoje na putu kontinuiranoj praksi studenata, iako njihovi predavači pokazuju visok stepen inventivnosti organizovanjem praktične nastave van samog Odsjeka.

Još je bitno napomenuti da veliki broj studenata radi u raznim redakcijama novina, radija i televizije, ali ovakva praksa ima svojih mana i prednosti. Prednost je upoznavanje studenata sa njihovim budućim poslom i različitim tehnikama profesije, zahvaljujući čemu studenti stiču iskustvo i profesionalno se usavršavaju. S druge strane, postoji rizik da će studenti steći “deformisano” *ad hoc* znanje, koje nije zasnovano na solidnim teorijskim temeljima.

Mnogo je problema i poteškoća, ali jedna koju svakako treba pomenuti jeste manjak praktičnog iskustva. Prisustvovanje nastavi je veoma ozbiljan problem, jer mnogi studenti žurnalistike već rade za razne štampane i elektronske medije. Ovo je praćeno i manjkom stručnih nastavnika i opreme, nedostatkom postdiplomskog studija i, na kraju, - po

redoslijedu, no ne i po važnosti – zapanjujuće malo relevantne literature na stranim jezicima, ali posebno na albanskom. Publikacije o masovnim medijima i sličnim temama su veoma rijetke. Činjenica je da se situacija u redakcijama raznih medija, gdje radi znatan broj studenata, uveliko razlikuje od one o kojoj se predaje u školi. To studentima otežava primjenu znanja u praksi. Ipak se može reći da studenti po završetku studija poznaju osnove novinarstva i imaju jasnu profesionalnu orijentaciju.

Alternativni vidovi obrazovanja

Albanija danas nije bogata organizacijama koje nude alternativne forme obrazovanja, kao dopunu studijama na Odsjeku za žurnalistiku Univerziteta u Tirani. Jedina organizacija koja u ovom momentu radi programe kontinuirane obuke za novinare jeste *Albanski medijski institut* (AMI). Ova neprofitna nevladina organizacija izrasla je iz spajanja dvije matične organizacije – nekadašnjeg Albanskog medijskog instituta i *Soros Media Centra* (SMC), koje su se odlučile udružiti u aprilu 2001. godine. Ove dvije organizacije su tokom prve decenije tranzicionog procesa bile glavni akteri u obuci medijskih profesionalaca.

AMI i SMC su zajedno provodili razne projekte kako bi izbjegli preklapanje. Na taj su način, još i prije udruživanja, funkcionirali komplementarno. AMI je bio više angažovan na obuci radio-novinaru, dok se SMC fokusirao na TV novinarstvo. Njihova saradnja se protezala i na projekte za štampu.

AMI je, kao nevladina organizacija, registrovan u decembru 1995. godine na osnovu dogovora *Albanske lige novinara* i *Asocijacije profesionalnih novinara*. Na početku je AMI finansirala *Danska škola novinarstva* kroz donacijsku shemu danske vlade (DANIDA). Nakon toga mu je UNESCO donirao sredstva namijenjena otvaranju digitalnog radijskog studija za obuku radijskih novinara.

Glavni cilj Albanskog medijskog instituta jeste razvoj profesionalnih standarda novinarstva i podrška slobodnim i nezavisnim medijima u Albaniji. AMI je organizovao brojne kurseve, seminare, okrugle stolove, konferencije te proveo razne istraživačke projekte, imajući u vidu upravo ta dva cilja.

Fondacija Soros, preko svog *Media Centra* ustanovljenog 1993. godine, snažno je podržavala ali i inicirala obuku novinara u inostranstvu i u zemlji, te izdavanje knjiga o albanskim medijima. *Soros Media Centar* je organizovao na stotine kurseva profesionalne obuke za operatere, tehničare zvuka, kamermane, koji su održavani u prostorijama SMC, gdje se nalazi potpuno opremljen TV studio. Razvijena saradnja sa kućama BBC i Deutsche Welle

omogućavala je SMC-u da organizuje obuke uz učešće albanskih instruktora, naročito onih sa radija i televizije. SMC je kontinuirano pomagao poboljšanje i pripremu legislative relevantne za medije u Albaniji, a organizovao je i radionice o problemima medijskog zakonodavstva. Ovo iskustvo rada sa albanskim medijima i za njih omogućilo je SMC-u da proizvede bazu podataka o albanskim medijima za period od 1993. do 1998. godine.

AMI danas posjeduje visokokvalitetne kapacitete za obuku (kompletne radio i TV studije, Internet konekciju), kao i nastavne materijale u biblioteci Instituta, te je tako još osposobljeniji za izvođenje raznorodnih projekata praktične prirode, za razliku od čisto teorijskih programa.

Bitno je napomenuti da nema niti jedne nezavisne škole koja bi nudila programe kontinuiranog obrazovanja novinara. Iako postoje sporadični kursevi ili seminari, koje izvode različite organizacije, niti jedna od tih organizacija ne nudi dosljedno i kontinuirano obrazovanje na ovom polju.

AMI, istina, često organizuje obuku i sistematične kurseve, kojima je svrha daljnje profesionalno usavršavanje novinara, ali ovom vidu obrazovanja nedostaje kontinuitet, a problem je i što ta obuka ne vodi sticanju oficijelne diplome, kao što je to slučaj u univerzitetskom sistemu obrazovanja. Međutim, ovi programi ipak predstavljaju kakvu-takvu alternativu univerzitetskom obrazovanju. Kurseve mahom drže poznati iiskusni strani novinari, te stručnjaci za informatiku, odnose s javnošću, itd. Još jedna prednost ovih kurseva/seminara/radionica jesu diskusije na koje su potaknuti učesnici, a upravo je takva metoda u albanskom obrazovanju uvijek nedostajala.

Institut je uvijek težio osnivanju timova lokalnih instruktora, kako bi obuka bila pogodnija i dostupnija u budućnosti, a samim tim i češća. Naprimjer, jedan od najuspješnijih projekata, koji su proveli AMI i *Švajcarska agencija za saradnju i razvoj*, jeste program obuke za radio – taj je program proizveo tim lokalnih instruktora za radijsko novinarstvo. Sada se ovi instruktori mogu smatrati potpuno kvalifikovanim za obuku lokalnih radijskih novinara, a kako su uvijek dostupni, potrebe medija za obukom mogu se zadovoljavati u samoj zemlji i nezavisno od prisustva inostranih instruktora.

U pogledu finansiranja, Albanski medijski institut i dalje zavisi od izvora izvana. Kako je u pitanju nevladina i neprofitna organizacija, podrška drugih organizacija ili vlada jeste i biće krucijalna za budući razvoj obrazovnih aktivnosti.

Za razliku od AMI-ja, Soros Media Centar je djelovao u sklopu Fondacije Otvoreno društvo i stoga je imao na raspolaganju finansijska sredstva od krovne organizacije. Međutim, sada kada su se ove dvije glavne organizacije za obuku novinara spojile, radiće po dosadašnjim principima Albanskog medijskog instituta, dakle, u gotovo potpunoj zavisnosti od vanjske podrške.

Bitno je istaći da oficijelne institucije države nisu pružale gotovo nikakvu podršku projektima i programima obuke koje su organizovali AMI i SMC. Zapravo, podrška ide u drugom smjeru – ove dvije nevladine organizacije su donirale opremu Univerzitetu u Tirani, odnosno, njegovom Odsjeku za žurnalistiku. Ipak, nije nebitno da je nastavničko osoblje Odsjeka uvijek spremno učestvovalo u raznim projektima Albanskog medijskog instituta i Soros Media Centra.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Kao što je već naglašeno, međunarodni donatori su odigrali ključnu ulogu u obrazovanju novinara koje su organizovali centri za obuku u Albaniji. Danas, šest godina po osnivanju AMI-ja i nakon osam godina djelovanja SMC-a, ove dvije organizacije su se ujedinile i funkcionišu kao AMI, uz pomoć relativno pouzdanih partnera za razne projekte i programe obuke u cilju razvoja medija uopšte, a posebno obrazovanja novinara.

Ova dugotrajna saradnja ukazuje na to da je koncipirana i realizovana dugoročna strategija. To je naročito tačno u slučajevima programa za obuku koji su za cilj imali formiranje tima lokalnih instruktora. Naprimjer, instruktori za razne oblasti rezultat su aktivnosti *Mreže za profesionalizaciju medija u jugoistočnoj Evropi* (SEENPM). U širem smislu, ove aktivnosti predstavljaju test validnosti i uspjeha projekata obuke koje su organizovali ili pomogli međunarodni donatori, i, u krajnjoj liniji, provjera su ispravnosti njihove dugoročne strategije. Konkretnije, čini se da se pojavljuje novi trend u odnosu međunarodnih donatora prema lokalnim organizacijama za obuku. Dok su ranije imali zadnju riječ u pogledu forme projekata, metoda i korisnika, sada su preporuke i zahtjevi međunarodnih donatora nešto manje striktni a lokalne ustanove su dobile više stvarne moći, što implicira veće povjerenje donatora. Ovaj novi trend logična je posljedica izuzetno dobre saradnje međunarodnih donatora, centara za obuku i lokalnih medija, koji godinama rade zajedno.

Dakle, međunarodni donatori više vjeruju svojim lokalnim partnerima, a i lokalni centri su ojačali i postepeno preuzimaju sve više odgovornosti za razvoj različitih projekata.

Već pomenuti primjer tima instruktora za radijsko novinarstvo izvanredno ilustruje ovaj trend - njihovo znanje i stručnost biće na provjeri tokom druge faze ovog projekta. AMI je dobio dosta veliku slobodu u određivanju forme i cilja ovog programa. Tokom naredne faze, radiće se *in-house* obuka za nekoliko lokalnih radio stanica. Nadati se da će tako, pored prenošenja znanja na druge u ovom konkretnom projektu, ovaj tim instruktora uvesti i praksu kontinuirane obuke, neovisno o prisustvu stranih stručnjaka.

Kako lokalni mediji i novinari vide obrazovne programe

Iz mnogih razumljivih razloga, programi obuke se mahom izvode u Tirani. Posljedica toga je da su najčešće novinari iz Tirane ti koji imaju koristi od ovih programa. Lokalni mediji van glavnog grada su na udaru teške ekonomske situacije, pate zbog nedostatka odgovarajuće opreme, a mediji iz Tirane su im žestoka konkurencija. Kako se neprestano bore s ovim problemima, a uz to im nedostaje i dobre organizacije, kontakata i sredstava za obuku, lokalni mediji su stalno ovisni o trening-centrima iz Tirane, koji djeluju u cijeloj državi. Ti centri, kad god je to moguće, pozivaju predstavnike lokalnih medija na razne kurseve i radionice.

Primjera radi, tokom predizborne kampanje za lokalne izbore prošle godine, IREX je dao podršku lokalnim medijima za emitovanje otvorenih debata među kandidatima. *Press Now* je takođe pomogao izdavanje jednog časopisa u Gjirokastru i jednu štamparsku kuću u Beratu.

Štaviše, neki se kursevi i radionice kroje upravo prema potrebama lokalnih medija. Pored *in-house* programa obuke, koji su namijenjeni isključivo lokalnim radio stanicama, postoji i trening mladih kamermana koji rade na lokalnim TV stanicama. Oprema lokalnih radio i TV stanica je dosta zaostala u poređenju sa elektronskim medijima u Tirani, a i osoblje koje njom rukuje je nedovoljno obučeno. Imajući to u vidu, lokalni mediji su i dalje najbitniji prioritet napora usmjerenih na obuku medijskog osoblja.

Mali broj ljudi koje zapošljavaju lokalni mediji, kao i uobičajeni nedostatak koordinacije među njima, otežao je osnivanje pokrajinskih centara za obuku. Pored Albanskog medijskog instituta, postoji još samo jedan centar za obuku novinara u zemlji - *Regionalni centar za izučavanje medija i obuku* (RCMST). Osnovan na početku 2001. godine, ovaj je centar usmjerio svoje aktivnosti na medije u južnoj Albaniji. Iako RCMST može poslužiti kao uzor sličnim poduhvatima u drugim dijelovima zemlje, ova organizacija mora još naporno raditi kako bi prevazišla sve poteškoće i stekla ugled među lokalnim medijima. Stremeći tom cilju, ovom će Centru biti teško izrasti u samoodrživu organizaciju nezavisnu od većih centara za obuku, kakav je AMI, na nivou cijele države.

Kuda dalje

Jedan od ključnih preduslova za razvoj efikasnog i modernog sistema obrazovanja za novinare u Albaniji jeste ubrzana transformacija i modernizacija sveukupnog univerzitetskog obrazovanja, uključujući poboljšanje kako nastavnih planova i programa, tako i tehničkih kapaciteta.

Takođe je od vitalnog značaja podrška projektima i ustanovama koje, kao dopunu nedovoljnom akademskom obrazovanju novinara, promovišu alternativne vidove obrazovanja i obuke novinara i medijskih profesionalaca. Stoga je budući razvoj obrazovanja na polju novinarstva neraskidivo povezan sa daljnjim jačanjem postojećih centara za obuku. Ti su centri stekli značajno iskustvo u obuci i već posjeduju *know-how*, kao i odgovarajuću opremu. Iz tog su razloga oni najkvalifikovaniji da novinarima ponude alternativne vidove obrazovanja, koji bi dopunili studijske programe Univerziteta u Tirani.

Još jedna mogućnost za unapređenje obrazovanja na ovom veoma bitnom polju jeste oformljavanje visokoprofesionalnih timova lokalnih instruktora, opremljenih i kvalifikovanih za kontinuiran doprinos obrazovanju medijskih profesionalaca, nezavisno od međunarodnih agencija i instruktora. Drugim riječima, jačanje lokalnih kapaciteta za obuku predstavlja još jedan put ka unapređenju obrazovanja u medijskoj sferi.

KONTAKTI

Albanski medijski institut (AMI)

Adresa: Rr. Him Kolli 45, Tirana, Albanija
Telefon: ++355 42 29800
Kontakt osoba: Remzi Lani, izvršni direktor
E-mail: rlani@institutemedia.org
E-mail: info@institutemedia.org

IREX ProMedia

Adresa: Gjin Bue Shpata No. 8,
Tirana, Albanija
Phone: ++ 355 42 47543
Fax: ++ 355 42 47544
E-mail: tvgypsy@irex.tirana.al
Website: <http://irex.org>
Contact Person: Sheldon Markoff, rezidentni savjetnik

Press Now

Telefon: ++ 355 38 2151131

Fax: ++355 42 45166
Kontakt osoba: Saimir Mensili, koordinator

Bavariche Rundfunk

Adresa: Rr. Ismail Qemali 11
Tirana, Albanija
Telefon: ++355 42 28302
Kontakt osoba: Alfred Dalipi, viši zamjenik direktora Radio-televizije Albanije

Danska agencija za razvoj i saradnju (DANIDA)

Adresa: Olof Palmes Alle 11
DK 8200 Arhus N
Telefon: ++ 45 89 440303
E-mail: jr@djh.dk
Kontakt osoba: Jorgen Rinngard, Danska škola novinarstva, šef međunarodnog odjela

FRESTA

Adresa: Olof Palmes Alle 11
DK 8200 Arhus N
Telefon: ++ 45 89 440303
E-mail: jr@djh.dk
Kontakt osoba: Jorgen Rinngard, Danska škola novinarstva, šef međunarodnog odjela

OSFA & OSI

Adresa: Rr. Pjeter Bogdani 23/1,
Tirana, Albanija
Telefon: ++355 42 34621/35856
Fax: ++355 42 35855
Kontakt osoba: Çapajev Gjokutaj, izvršni direktor OSFA-e

Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC)

Adresa: Rr. Budi 71/1
Tirana, Albanija
Telefon: ++ 355 42 73770 / 40102
Fax: ++ 355 42 40103
Kontakt osoba: Indrit Bakalli, nacionalni voditelj programa, Odjel za društvene poslove

---

Andi Bejtja je zamjenik direktora *Albanskog medijskog instituta* u Tirani (AMI) i već više od deset godina piše za razne albanske novine. **Ilda Londo** je diplomirala politologiju i žurnalistiku na Američkom univerzitetu u Bugarskoj i radi kao koordinator programa u AMI-ju. **Agim Doksani** je diplomirao italijanski jezik i književnost na Univerzitetu u Tirani i radi u izdavačkom odjelu AMI. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Informativni pregled edukacije novinara u Bosni i Hercegovini

Melisa Dedović

Komercijalizacija medijskog tržišta, osnivanje velikog broja nezavisnih medijskih kuća, događaji koji su obilježili proteklu deceniju, demokratizacija društva te veća mogućnost opserviranja "izbliza" svjetskih trendova u novinarstvu, otvorili su, između ostalog, i pitanje problematičnog nivoa obrazovanja novinara u Bosni i Hercegovini. Stariji i iskusniji novinari prebacit će mlađim kolegama indolentnost prema samoobrazovanju. Mladi su skloni govoriti o lošim perspektivama bh. novinarstva iz ugla organizacije, materijalne satisfakcije te smisla bivanja u ovoj profesiji u aktuelnom političkom momentu. Međutim, i jedni i drugi jedinstveni su u kritici klasičnog univerzitetskog obrazovanja za novinare. Problemi se očituju i u nedostatnoj obučenosti tek diplomiranih novinara za praktičan rad u medijima, uplivu politike u kadrovsku i uređivačku politiku medijskih kuća, nepotizmu i nemogućnosti adekvatne stimulacije novinara.

Struktura obrazovanja novinara

Obrazovna struktura novinara u bh. medijima je neujednačena. Postoje mediji u čijim redakcijama rade uglavnom novinari sa završenim fakultetima, ali mogu se naći i redakcije u kojima radi čak 50 do 70 posto novinara sa završenom srednjom školom i, štaviše, zanatom. Ovakav zaključak izveden je na osnovu podataka prikupljenih anketiranjem jednog broja medija u BiH. Potrebno je napomenuti da je do podataka bilo teško doći, jer su urednici i vlasnici medija uglavnom odbijali ili su nerado govorili o obrazovnoj i kadrovskoj strukturi u vlastitim medijima. Slijedi nekoliko ilustrativnih primjera.

U dnevnom listu *Glas srpski* (Banjaluka), 23,4% novinara završilo je neki od fakulteta, a 17% višu školu. Srednju školu ima 59,5% novinara, od čega 8,5% ima zanatska zanimanja. Prema podacima dobijenim od uredništva magazina *Reporter* (Banjaluka), 44% novinara završilo je srednju školu. Uredništva sarajevskih dnevnih listova *Jutarnje novine* i

Oslobođenje tvrde da su zaposleni u redakcijama ovih dnevnika uglavnom fakultetski obrazovani. Na NTV *Hayat* (Sarajevo) zaposleni novinari su ili studenti (pretežno studija novinarstva) ili su završili neku od srednjih škola.

Uzrokom ovakvog debalansa najčešće se navode ratni i poratni događaji iz protekle decenije, odliv kadra, nemogućnost kvalitetnog formiranja mladih novinara, loš materijalni položaj novinara, sticaj okolnosti koji dovodi ljude u redakcije jer ne mogu naći posao drugdje i politika aktuelnih vlasti u određenom periodu.

Okvirno, novinari zaposleni u redakcijama bosanskohercegovačkih medija spadaju u četiri obrazovne kategorije: (1) novinari sa završenim fakultetom; (2) studenti i oni koji su prekinuli studij; (3) novinari sa završenom srednjom školom i (4) novinari sa završenom nekom od alternativnih škola novinarstva.

Neujednačenost u stepenu obrazovanja novinara te tendencija ka relativno visokom procentu članova sa završenom samo srednjom stručnom spremom očituje se i u podacima dobijenim analizom pristupnica iz tri udruženja novinara u BiH: *Saveza novinara BiH*, *Udruge hrvatskih novinara BiH* i *Nezavisnog udruženja novinara Republike Srpske*. Od *Nezavisne unije novinara BiH* i *Saveza novinara Republike Srpske* podatke nismo dobili. (vidi Tabele 1, 2 i 3).

Tabela 1: Obrazovna struktura članova Saveza novinara BiH

Obrazovanje	Broj novinara	%
Zanat	1	0,4
Srednja stručna sprema	94	37,6
Viša stručna sprema	20	8,0
Visoka stručna sprema	131	52,4
Magisterij	2	0,8
Doktorat	2	0,8
UKUPNO PRISTUPNICA:	250	100

Napomena: Ovakva struktura je utvrđena na osnovu 250 pristupnica Udruženja.

Tabela 2: Obrazovna struktura članova Udruge hrvatskih novinara BiH

Obrazovanje	Broj novinara	%
Zanat	3	2,0
Srednja stručna sprema	38	25,2
Viša stručna sprema	19	12,5
Visoka stručna sprema	87	57,6
Magisterij	3	2,0
Doktorat	1	0,7
UKUPNO ČLANOVA:	151	100

Tabela 3: Obrazovna struktura članova Nezavisnog udruženja novinara
Republike Srpske

Obrazovanje	Broj novinara	%
Zanat	8	5,3
Srednja stručna sprema	60	40,0
Viša stručna sprema	30	20,0
Visoka stručna sprema	50	33,4
Magisterij	2	1,3
Doktorat	0	0
UKUPNO ČLANOVA:	150	100

Izrazita potreba za dodatnim educiranjem novinara odnosi se na jezičku kulturu i pismenost, slobodoumnost i novinarsku etiku koja obavezuje na operiranje činjenicama a ne promoviranje politike aktuelnih vlasti, te često na samu abecedu profesije, odnosno, pisanje vijesti i njihovu razumljivost. Naravno, ne smijemo zaboraviti nužnost profiliranja i specijalizacije novinara u bh. medijima, što do sada nije bio slučaj.

Univerzitetsko obrazovanje novinara u BiH

Analiza dostupnih podataka u pristupnicama novinarskih udruženja u BiH o vrsti završene visoko-školske ustanove (vidi Tabelu 4), pokazala je da je Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, barem kada je ovaj grad u pitanju, najzastupljeniji. Prema rezultatima analize pristupnica članova Saveza novinara BiH koje su sadržavale podatak o završenom fakultetu, gotovo polovina novinara iz uzorka - 49,3%, diplomirali su na Odsjeku za žurnalistiku na ovom fakultetu.

Izravni studij novinarstva članovi Udruge hrvatskih novinara BiH pohađali su u mnogo manjem procentu. Nezavisno udruženje novinara RS nije uvrštavalo podatke o vrsti završenog fakulteta u svoje pristupnice.

Tabela 4: Univerzitetsko obrazovanje novinara u BiH

Završen fakultet	Savez novinara BiH	Udruga hrvatskih novinara BiH
	%	%
Filozofski	18,8	19,8
Fakultet političkih nauka	49,3	18,8
Pravni	11,6	12,0
Pedagoški	1,5	23,1
Ekonomski	8,7	25,3
Ostalo	10,1	1,0
UKUPNO:	100	100

NAPOMENA: Podaci su sistematizirani na osnovu postojećih podataka o vrsti završene visoko-školske ustanove u pristupnicama Saveza novinara BiH i Udruge hrvatskih novinara BiH. Nezavisno udruženje novinara RS nije uvrštavalo podatke o vrsti završenog fakulteta u svoje pristupnice.

Trenutno u Bosni i Hercegovini postoji pet naučno-obrazovnih ustanova za univerzitetsko obrazovanje novinara: (1) Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za žurnalistiku; (2) Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Odsjek za žurnalistiku; (3) Komunikološki fakultet u Banjoj Luci, privatno vlasništvo prof. dr. Aleksandra Bogdanića;

(4) Studij novinarstva na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru i (5) Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Odsjek žurnalistika.

Ovoliki broj odsjeka za studij novinarstva nije rezultat stvarnih potreba medija i komunikacijskih institucija. To je posljedica atomizacije države na entitete i kantone, te etničke isparceliranosti države. Može se reći da svaka vlast, odnosno, etnička politička struktura školuje "svoje" novinare.

Studij žurnalistike na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu nastarija je naučno-obrazovna ustanova ovog tipa u Bosni i Hercegovini. Pošto su već davno primijećene manjkavosti studija, koji umnogome nalikuje "partijskoj novinarskoj školi" (bilo komunističkog bilo postkomunističkog vremena), na Odsjeku za žurnalistiku u pripremi je transformacija nastavnog plana i programa po kojem se radilo od 1992. godine. Riječ je o prilagođavanju planovima, programima te nastavnom metodu zapadnoevropskih i američkih univerziteta. Po uzoru na dvadeset nastavnih planova i programa američkih, zapadnoevropskih, te turskih i malezijskih univerziteta, Fakultet političkih nauka u Sarajevu izrađuje vlastiti nastavni plan i program.

Sada je, u prosjeku, teorijski sadržaj u odnosu na praktični rad još uvijek zastupljen sa 75 spram 25 posto. Više praktičnoga rada na studiju žurnalistike jeste jedan od fokusa transformacije nastavnog plana i programa. Cilj je da praktični trening u odnosu na teorijsku nastavu bude zastupljen sa barem 50 posto. Sadašnju situaciju donekle popravljaju agencija Internews, koja od 2000. godine osigurava praktičnu osnovu nastave. Već od akademske godine 2002/03. trebalo bi da novi nastavni plan i program na ovom fakultetu bude potpuno usklađen sa zapadnoevropskim standardima. U međuvremenu je ostvarena saradnja sa predavačima iz Evrope i SAD, ali potreba za podmlađivanjem domaćeg nastavnog kadra postaje sve izraženija. Zbog ograničenih sredstva u budžetu Kantona Sarajevo, FPN nije u mogućnosti zaposliti dovoljan broj novih asistenata.

Od 1996/97. do 2001/02. akademske godine na Fakultet su upisana 1424 redovna studenta i 550 vanrednih studenata. U periodu od 1992. do 2001. godine diplomirao je 191 student. Rad studenata u međunarodnim organizacijama i medijima jedan su od uzroka izuzetno niske stope diplomiranja na ovom fakultetu.

Odsjek za žurnalistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli u prednosti je nad FPN Univerziteta u Sarajevu, jer kao mlađi studij, koji postoji tek od 1998. godine, ne nosi breme obrazovanja iz prethodnog društvenog sistema. Prema procjenama predavača na ovom

fakultetu, koji dolaze i sa FPN Univerziteta u Sarajevu, nastavni plan i program je savremeniji i više fokusiran na praktičnu obuku budućih novinara (50% u odnosu na teorijski dio nastave). Fakultet značajnu pažnju posvećuje formiranju tehničke baze za nastavu. Na drugoj godini studija, studenti pohađaju predmet "Metode i tehnike novinarstva" u okviru kojeg imaju praktične vježbe po 2 sata sedmično. Bez prolazne ocjene iz vježbi studenti ne mogu pristupiti polaganju ispita. Na trećoj i četvrtoj godini studija vježbe iz oblasti štampanih i elektronskih medija su obavezne. Studenti se obučavaju na poluprofesionalnoj (SVHS) opremi i nešto skromnijem obimu profesionalne TV tehnike, samostalno uređuju i izdaju svoj list, a imaju i kompjuterski centar koji im, između ostalog, služi i za postavljanje web-stranice za radio na Internetu.

Trenutno se na ovom fakultetu analiziraju pozitivni rezultati nastavnih planova i programa američkih i zapadnoevropskih univerziteta, te će po uzoru na njih biti napravljen novi nastavni plan i program Odsjeka za žurnalistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli. Cilj je, kako kažu predavači na ovom Odsjeku, proizvesti Novinara!

Predavači također ocjenjuju da su predmeti iz oblasti filozofije, iako nužni u obrazovanju novinara, isuviše zastupljeni u nastavnom planu i programu te ih treba reducirati u korist predmeta koji se odnose, naprimjer, na osnove demokratije i osnove ljudskih prava – predmete koji se već izučavaju u Tuzli. Od samog početka postojanja, na Odsjek za žurnalistiku dolaze gostujući profesori sa američkih i zapadnoevropskih univerziteta.

Od 1998. do 2000. akademske godine na Odsjek za žurnalistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli upisalo se ukupno 197 studenata, od čega 117 redovnih i 80 vanrednih.

Odjel za novinarstvo pri Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru utemeljen je u akademskoj 1997/98. godini kao dvogodišnji uporedni studij. U skladu s tim, u treću godinu studija (prvu godinu novinarstva) u 1997/98. akademskoj godini upisano je 40 studenata, od čega su diplomirala 24 novinara. Na tako koncipiranom dvogodišnjem studiju studenti su izučavali 25 predmeta iz različitih medijskih, novinarskih i komunikacijskih nauka, metoda i tehnika. U 2000/01. akademskoj godini, studij novinarstva pripojen je Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, u čijem sastavu djeluje kao zasebno odjeljenje, i prerasta u četverogodišnji studij novinarstva. U ove dvije akademske godine primljeno je po 30 studenata. Na prvoj godini studija postoje obavezni stručni i izborni predmeti, dok se na drugoj godini studija pored navedene dvije kategorije uvode i obavezni općeobrazovni predmeti iz oblasti političkog komuniciranja i političkih sistema te savremene historije BiH. Na prvoj godini studenti biraju tri od svih ponuđenih izbornih predmeta - filozofija,

ekonomika, uvod u političku znanost, opća historija i opća psihologija. Studenti na drugoj godini studija biraju dva izborna predmeta od ponuđenih - politička filozofija, metodologija istraživanja društvenih nauka i savremena književnost. Za sada još uvijek ne postoji nastavni plan za cjelokupan studij, odnosno, uobličena je nastavni plan za prve dvije godine, a nastavni plan za treću i četvrtu godinu bit će spreman kada prva generacija studenata završi prve dvije godine studija.

Na Odjelu za novinarstvo u Mostaru, praktičnu nastavu studenti imaju u veoma oskudnom obimu ili je nemaju uopće. Budući da se radi o novom studiju, izvjesno je da u njega do sada nije značajnije ni ulagano. Značajnija se ulaganja ne mogu identificirati ni u razdoblju kada je on djelovao kao dvogodišnji studij pri Sveučilištu. Prema nekim procjenama, na Odjelu za četverogodišnji studij novinarstva pri Pedagoškom fakultetu u Mostaru, angažman kadrova je, barem što se tiče novinarske profesije, krajnje upitan. U nastavi su angažirani nastavnici i asistenti koji s ovim studijem imaju malo veze i koji malo mogu pomoći u stvaranju novinara.

Komunikološki fakultet u Banjoj Luci osnovan je 2000. godine i jedina je privatna naučno-obrazovna ustanova tog tipa na području Bosne i Hercegovine. Fakultet pohađa ukupno 23 studenta. U akademskoj 2001/02. godini 10 studenata je upisano na prvu i 13 na drugu godinu. Prijem u prvu godinu studija ograničen je na 15 studenata. Studij traje četiri godine, odnosno osam semestara, a cijena jednog semestra iznosi oko 1,400 EUR. Postdiplomski studij na komunikologiji još nije u funkciji zbog nedostatka kadra i kandidata. Fakultet se finansira isključivo na bazi školarine.

Osnivač fakulteta tvrdi da se plan i program realizira u potpunosti, pogotovo na grupi opće komunikologije. Najveća koncentracija studenata je upravo na ovoj grupi predmeta, a sam nastavni program je orjentiran na predmete iz oblasti komunikologije, retorike, novinarstva, te predmet "Mediji i društvo".

Nastava se zasniva na interaktivnom modelu učenja. Fakultet preferira modularni sistem obrazovanja blizak američkom modelu obrazovanja.

U prve dvije godine studija praktična nastava je zastupljena sa 80% u odnosu na teorijsku, a u druge dvije godine teorijska i praktična nastava su približno jednako zastupljene. Na trećoj i četvrtoj godini planirana je praksa po 5, odnosno, 10 sati sedmično u medijskim kućama, vladinim uredima za informiranje i slično. Predavači i profesori na Komunikološkom fakultetu su uglavnom domaći nastavni kadar (oko 60%). Jedan broj profesora dolazi iz Sarajeva i republika bivše Jugoslavije, a redovno su zastupljeni i predavači uglavnom iz SAD.

Većina studenata ovog fakulteta su iz Banje Luke. Njihova starosna struktura je između 20 i 30 godina. Nekoliko studenata je iz drugih mjesta u Republici Srpskoj, a jedan student je iz SR Jugoslavije. Neki od studenata rade ili su radili u međunarodnim organizacijama.

Studenti smatraju da je studij na Komunikološkom fakultetu u Banjoj Luci skup za domaći standard, ali se slažu da pruža mnogo više od postojećih fakulteta u Republici Srpskoj, odnosno, Banjoj Luci. Komunikološki fakultet u Banjoj Luci ima državno verifikiranu diplomu.

Odsjek žurnalistike na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci osnovan je 1998. godine i pohađaju ga 264 studenta. Akademske 2001/02. godine studij je upisalo 20 studenata. Školarina za redovne studente je simbolična, oko 15 EUR po semestru, a oko 115 EUR za vandredne i studente koji se ne finansiraju iz budžeta. Izučava se ukupno 31 predmet, a gotovo sve stručne predmete, kakvi su teorija novinarstva, analitičko novinarstvo, stilistika, međunarodni odnosi, te radio i TV novinarstvo, predaju gostujući profesori iz Srbije. Studenti se posebno žale na takav način rada, jer su dolasci i predavanja profesora neredovni, ispitni rokovi rijetki, a profesori preferiraju blokove predavanja, tako da se gradivo za cijeli semestar odsluša u jednoj sedmici.

Iako je praktična nastava na Fakultetu nedovoljna i neadekvatna, studenti su kao pozitivan primjer u okviru ovog segmenta obrazovanja istakli BBC školu novinarstva za TV, koja je u trajanju od 3 sedmice bila organizirana 2000. godine. Tako su se imali priliku upoznati sa načinom rada na TV i raditi na konkretnim novinarskim zadacima, što je podrazumijevalo rad s kamerom, montiranje priloga, i slično. Jedan broj studenata već radi u nekom od medija, kao novinari i voditelji, te smatraju da je nemogućnost okušavanja u medijima veliki hendikep za studente koji nisu iz Banje Luke. S druge strane, profesori se žale da zbog obaveza na poslu mali broj studenata posjećuje predavanja i vježbe.

Alternativni oblici obrazovanja novinara

Alternativni oblici edukacije gotovo da i nisu postojali u predratnom novinarstvu. Novinari su opća znanja sticali uglavnom na fakultetima, a dolaskom u medije "bacani su u vatru" i tako ili postajali novinarima ili napuštali tu profesiju. Praktični novinarski treninzi razvili su se poslije rata kao nastojanje da se hitno pomogne medijima u njihovoj profesionalnoj transformaciji. Osim toga, uočena je staromodna koncepcija studija novinarstva čijim završavanjem studenti često nisu imali ni dana praktičnog novinarskog iskustva.

Najrazvijeniji školski centar jeste *Media Plan Institut* Sarajevo koji ima jednogodišnju *Visoku školu novinarstva*, organiziranu po standardima savremenih sličnih škola u Evropi. Škola prima studente iz cijelog regiona jugoistočne Evrope koji govore bosanski, srpski ili hrvatski jezik.

Nastala 1998. godine u suradnji sa *Visokom školom novinarstva iz Lillea*, Francuska, Škola osigurava sistematsko obrazovanje mladih novinara sa ukupno 1014 ponuđenih radnih sati godišnje od kojih je 70 posto praktična, a 30 posto teorijska nastava. Devetomjesečna nastava je podijeljena u tri trimestra. U prvom trimestru studenti se upoznaju sa konceptom edukacije u okviru Visoke škole novinarstva, etikom i kodeksima novinarstva, medijskom slikom jugoistočne Evrope i Evrope uopće, te medijskim žanrovima, istraživačkim postupcima u medijima i specifičnostima audio-vizuelnog izraza. Na kraju prvog trimestra vrši se odabir kandidata za medijsku specijalizaciju.

U drugom i trećem trimestru nastava se izvodi na nivou specijalističke tematske nastave i praktičnog rada u odabranom mediju - štampi, radiju ili televiziji - u cilju usavršavanja novinarskih i produkciono-tehničkih vještina iz odabranog medija. Kroz radionice i seminare, kombinacijom predavanja i praktičnog rada, u okviru tematskog usavršavanja studenti uče pratiti različite teme i događaje. U školskoj 2001/02. godini planirani su tematski kursevi: međunarodni odnosi i evropske integracije, izvještavanje iz konfliktinih i postkonfliktinih područja, izvještavanje iz institucija vlasti, izvještavanje o kulturnim događajima, istraživanje i izvještavanje o korupciji i ljudskim pravima.

Studenti na kraju školovanja samostalno uz nadzor mentora proizvode radio i tv dnevnik, dnevnu novinu, magazin i elektronske novine. Dio nastave izvodi se kroz tzv. kriznu redakciju koja reagira na vanredne top događaje. Na kraju, student bira temu za diplomski rad i realizira je u žanru medija u kojem je tokom godine imao specijalističko medijsko usavršavanje. Studenti koji uspješno završe školu dobijaju diplomu koju ovjerava Media Plan Institut Sarajevo i Visoka škola novinarstva Lille, Francuska.

Da bi ispunio uslove za prijavu, kandidat treba imati završen fakultet ili status apsolventa nekog od fakulteta, predispozicije za rad u medijima, državljanstvo jedne od zemalja jugoistočne Evrope i dobro poznavati bosanski/hrvatski/srpski jezik i jedan od svjetskih jezika. Svake godine, na bazi prijemnog ispita, primaju se 22 studenta. Do sada je diplomiralo 65 studenata iz BiH, Jugoslavije, Hrvatske i Makedonije. Predavači u školi su istaknuti novinari, eksperti i univerzitetski profesori iz regiona, Francuske i drugih zemalja Evrope.

Škola je bosanskohercegovačka privatna institucija, ali veliki dio njenih troškova još uvijek se pokriva iz međunarodnih subvencija (Vlada Francuske, Evropska unija) i komercijalnih aktivnosti Media Plana. Studenti izvan Sarajeva dobijaju stipendije francuske vlade. Školovanje jednog studenta godišnje košta oko 7.500 EUR. Predviđena je i participacija studenata koja se tokom tri naredne godine postepeno povećava od 250 do 1000 EUR godišnje.

Media Plan Institut organizira i specijalističke seminare i radionice za mlade ali i iskusne novinare i urednike i drugo medijsko osoblje, te Ljetnu školu medija u Neumu, koju svake godine pohađa oko 150 profesionalaca iz jugoistočne Evrope. U 2001. godini organizirao je i Školu za medijski menadžment.

Od trening-centara najistaknutija je *BBC škola novinarstva* u Sarajevu. To je zajednički projekat BBC World Service Training (BBC WST), Odjel Vlade Velike Britanije za međunarodni razvoj (DfID) i Media Centra (nastao iz Soros Media Centra) u Sarajevu. DfID kroz svoj Know How Fund osigurava sredstva za aktivnosti treninga. BBC World Training kreira i uređuje program treninga i određuje i osigurava trenere za novinarstvo i menadžment. Odabir prijavljenih novinara vrši se metodom interviua, a po prijemu učesnici plaćaju školarinu u vrijednosti od oko 75 EUR. Predavači su prvobitno dolazili iz Velike Britanije, a sada je projekat u značajnoj mjeri oslonjen na domaće profesionalce, koji su prošli obuku za trenere.

Osnovni cilj BBC škole od 1996. godine jeste da omogući visokokvalitetni trening za radio i televizijske profesionalce i medijske organizacije iz svih dijelova Bosne i Hercegovine. Novinari koji polože završni test dobijaju Certifikat o uspješnom učestvovanju u kursevima Škole.

BBC škola organizira i specijalizirane trosedmične kurseve i kraće, uglavnom jednosedmične, radionice za novinare, urednike i druge profesionalce iz radio i TV stanica. Kursevi BBC škole novinarstva integrirani su u praktičnu obuku studenata žurnalistike Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, Odjela za novinarstvo Sveučilišta u Mostaru i Komunikološkog fakulteta u Banjoj Luci. Planovi rada izrađeni su u saradnji sa svakim od ova tri fakulteta i u skladu sa njihovim potrebama. Ciljne grupe su redovni studenti 3. i 4. godine studija.

Generalno gledajući, kursevi BBC škole novinarstva, od osnovnih i početničkih pa do naprednih i visoko-naprednih nivoa, odnose se na uredničke, realizatorske, tehničke,

menadžerske i komercijalne sposobnosti u sektoru elektronskih medija koji su imanentni zapadnoevropskom tržištu.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i obrazovanje novinara

Od 1995. do 1999. godine međunarodni donatori su preferirali kratke kurseve i treninge za novinare sa ambicijom da postignu brze efekte u tranziciji medija i profesionalnom osposobljavanju novinara. Efekti ovih aktivnosti bili su polovični i nesaglasni sa velikim materijalnim ulaganjima. Međunarodna zajednica, koja je zadnjih godina smanjila svoj angažman u BiH, uglavnom je odustala od ovih brzopoteznih treninga i sada preferira razvoj lokalnih trening-centara i sistematsko praktično obrazovanje novinara kroz studije žurnalistike ili školske institucije permanentnog obrazovanja, kao što je Visoka škola novinarstva Media Plan. Ipak, neke međunarodne organizacije zadržale su i dalje neposredan upliv u edukaciju novinara.

Kroz *Office Of Public Affairs* (OPA), u sastavu američke ambasade, vlada SAD u Bosni i Hercegovini provodi javnu diplomatiju koja se, između ostalog, odnosi i na programe i aktivnosti iz oblasti masovnih medija i informiranja. U cilju stvaranja sposobnosti samoizdržavanja, rukovođenja, marketinga i produkcije, USAID od 1996. godine podržava nezavisne elektronske i štampane medije u Bosni i Hercegovini u vidu ulaganja sredstava u tehničku pomoć, obuku i opremu za alternativne TV i radio stanice.

Po definiranju godišnjeg budžeta, svake se godine organizira obuka novinara u vidu međunarodnih programa za razmjenu i seminari za određeni broj profesionalaca iz bh. medija. Analizom medija i metodom direktnog razgovora utvrđuju se specifične potrebe određenih medija u BiH i profesionalaca koji u njima rade. Ova saznanja presudna su za sadržaj programa. Programi se realiziraju na dva načina. Prvo, svake godine po četiri profesionalca iz BiH imaju priliku otići u SAD i u trosedmičnom programu, u skladu sa vlastitom ulogom u mediju, upoznavati se sa radom američkih novinara, producenata, voditelja i slično. Drugo, radionice se organiziraju u samoj Bosni i Hercegovini, a broj medijskih profesionalaca koji prođu ovakav vid obuke je veći.

Krajem 1999. godine, USAID je potpisao trogodišnji ugovor o saradnji sa International Research and Exchange Board (IREX). Ovaj projekat podrazumijeva tehničku pomoć, obuku i malu pomoć u opremi i sredstvima i stvaranje politički sigurnije finansijske osnove za nezavisne operatere. U okviru projekta organiziraju se treninzi i savjetovanja o

efektivnom poslovanju i strateškom menadžmentu te objektivnom informiranju zasnovanom na činjenicama uz Internet-trening. Dakle, *IREX ProMedia* organizira kratkoročne, obično trodnevne, seminare za pojedinačne lokalne elektronske i print medije kojima prisustvuje 15 do 20 medijskih profesionalaca. Sadržaj seminara tematski pokriva široku oblast od osnova novinarstva do specifičnosti izvještavanja iz Haaga i izvještavanja o konfliktu.

Internews BiH je član *Internews Network Inc.*, neprofitne korporacije za razvoj medija koja se finansira iz privatnih i javnih fondacija. Trenutno je *Internews BiH* službeni centar za trening studenata Odsjeka za žurnalistiku Fakulteta političkih nauka u Sarajevu. Ova organizacija je organizirala radionice o produkciji radio i TV vijesti, produkciji dokumentarnog filma, marketinškoj prodaji, te menadžmentu elektronskih medija. Pored treninga, *Internews* je pomagao lokalne medije opremom i programima.

OSCE *Sekcija za medije* pri Odjelu za demokratizaciju (donedavno *Department of Media Affairs*) radi na zaštiti novinarskih prava i njihovoj primjeni u Bosni i Hercegovini. Ured za medije je u 2001. godini radio na projektima promocije novinarskog profesionalizma, naročito onima koji su posvećeni tačnom i istraživačkom izvještavanju, organiziranju treninga i konferencija o zaštiti novinara i njihovih prava, treninga za glasnogovornike vlada/ministarstava te okruglih stolova i/ili seminara za novinare o samoregulaciji medija i ulozi korisnika medijskih sadržaja u Bosni i Hercegovini u kreiranju programske i uređivačke politike. Svrha organiziranja ovih treninga jeste doprinos jačanju transparentnosti rada organa vlasti, kao i pomoć u uspostavi ureda za odnose s javnošću na državnom, entitetskom, kantonalmom i općinskom nivou. Ured za medije OSCE-a nastavlja sa treninzima pripadnika IPTF-a i lokalne policije u BiH sa težištem na odnosu policije sa medijima i odnosu medija prema policiji, njihovim pravima i odgovornostima. OSCE od 2002. godine smanjuje svoj angažman na ovom području, očekujući da će lokalne organizacije preuzeti veći dio obaveza i ingerencija.

World Bank Institute također nudi priliku za edukaciju novinara i komunikologa iz vladinih i nevladinih organizacija iz zemalja u tranziciji u vidu programa i treninga za interpretaciju priča iz oblasti ekonomije. Cilj ovih treninga jesu razumljive priče i izvještaji kojima se građanstvo angažira u procesu tranzicije. Institut nudi i osnovne i napredne kurseve, odnosno, radionice istraživačkog novinarstva, realizirane tehnologijom učenja na daljinu.

Interaktivni kurs koji traje 10 sedmica obuhvata osnovne i napredne elemente novinarstva. Kandidati se samostalno prijavljuju na ove kurseve i sami finansiraju pohađanje.

Osim navedenih organizacija, značajan udjel u podršci projektima edukacije svakako ima Vlada Francuske koja putem svog *Ureda za audio-vizualnu saradnju*, lociranog u Sarajevu, koordinira svoj anagažman u razvoju medija u BiH i regionu. U tom kontekstu, značajna sredstva su dodijeljena podršci edukacije novinara i medijskog osoblja putem mreže *Medijske inicijative* koja okuplja 12 lokalnih organizacija iz zemalja regiona i kojom koordinira Media Plan Institut u Sarajevu. U oktobru 2001. godine pod visokim pokroviteljstvom Vlade Francuske i Vijeća ministara BiH, a u organizaciji Media Plan Instituta, održan je i *Prvi univerzitet komunikacija jugoistočne Evrope*. Na ovoj manifestaciji nazvanoj "Komunikacije – ključevi razvoja", kojoj je prisustvovalo preko 250 novinara, medijskih i komunikacijskih stručnjaka, održano je preko 40 okruglih stolova, debata i prezentacija o temama važnim za medije i razvoj komunikacijskog društva.

Mediji iz BiH, putem Media Centra Sarajevo i Media Plan Instituta Sarajevo, šalju na obuku svoje novinare i trenere na programe, koje uz finansijsku pomoć danske vlade, organizira mreža edukativnih centara jugoistočne Evrope sa sjedištem u Tirani (*Southeast European Network for the Professionalization of the Media - SEENPM*).

Za novinare koji su sazreli tokom ratnih godina u Republici Srpskoj radi škola novinarstva *Alternativne informativne mreže* (AIM). Do sada su završene četiri ovakve škole. Mrežu, koja pokriva sve države i regione koji su činili SFRJ, ali i Albaniju, Bugarsku i Grčku, osnovali su u oktobru 1992. godine nezavisni novinari iz čitave bivše Jugoslavije. AIM ima uredništva u Atini, Banjoj Luci, Beogradu, Ljubljani, Podgorici, Prištini, Sarajevu, Skopju, Sofiji, Tirani i Zagrebu. Oko 120 novinara redovno radi za mrežu.

Program obuke AIM održava se u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji. Kako je definirano u misiji programa obuke, glavni ciljevi su izgrađivanje etičkih kriterija nezavisnog novinarstva i pisanje koje njeguje međunacionalno razumijevanje i regionalnu saradnju. AIM radi u bliskom partnerskom odnosu sa Evropskim građanskim forumom. Finansijski ga je pomagala čitava lepeza institucija, vlada, fondacija i nevladinih organizacija. Dva najveća i osnovna izvora finansiranja bili su Evropska unija i Vijeće Evrope, te vlade Austrije, Njemačke, Irske, Luksemburga, Holandije i Švajcarske, Švedski helsinški komitet, Evropski građanski forum i Norveška narodna pomoć.

U oblasti obuke novinara u vidu kratkih kurseva, seminara i radionica angažirani su također NED (SAD), Westminster foundation (Velika Britanija), Press Now (Holandija), SIDA i Švedski helsinški komitet (Švedska), CIDA (Kanada), Deutsche Welle te fondacije Friedrich Ebert i Konrad Adenauer (Njemačka). Osim Deutsche Welle, ove fondacije svoje projekte edukacije uglavnom realiziraju preko domaćih asocijacija.

Stav lokalnih vlasti, urednika i novinara prema postojećim oblicima edukacije novinara

Iako su nezavisne škole novinarstva dobrodošle, duže odsustvovanje novinara iz redakcije nije poželjno za urednike i vlasnike medija. Redakcije se ne odlučuju da svoje bolje novinare šalju na dodatnu edukaciju "jer im nema ko raditi posao". To je, naravno, kratkovida politika, ali ona egzistira upravo zato što nema razvijenog medijskog tržišta u kome bi urednici i vlasnici medija nastojali da dobiju što kvalificiranije novinare, a dobre novinare slali na "profesionalno osvježavanje". Upravo zato organizatori edukacije još uvijek ne pomišljaju na to da mediji participiraju u školovanju svojih ljudi, makar oni bili i "dobrostojeći". Promjene u ponašanju morat će doći zaoštavanjem medijske konkurencije.

Stav lokalnih vlasti o školama i oblicima alternativne edukacije više je prećutan negoli zvaničan. Kako su ovi oblici edukacije uglavnom bili zasnovani na donacijama zapadnoevropskih zemalja, koje su insistirale na profesionalnoj nezavisnosti medija, vlasti u BiH često su ih gledale sa podozrenjem i bez interesa. Nelogično da nisu imali nikakvu podršku, a polaznici škola su čak sa nesimpatijama tretirani u medijima pod uticajem vlasti i vladajućih političkih stranaka. U većem dijelu BiH, nakon izbora 2000. godine, taj se stav mijenja u moralnom smislu, ali i dalje izostaje podrška u smislu osiguranja školskog prostora, stimulativnih poreza ili donacija iz budžeta. U skladu s tim, "obrazovne vlasti" se ponašaju kao da ova vrsta edukacije i ne postoji.

Na fakultetima koji imaju odsjeke žurnalistike nepotrebno se potencira navodna konkurentna ambicija trening centara i škola sa praktičnom obukom u odnosu na akademske institucije. Na konferencijama o novim putevima edukacije novinara u jugoisostočnoj Evropi (Neum 2000., Sarajevo i Ljubljana 2001.) izražen je stav da su ova dva oblika edukacije komplementarni.

U medijskoj javnosti jača interes za educiranje na ovaj način, a posebno za pripremu budućih novinara, koji su tek završili fakultete. Interes za tzv. brzovozne kurseve je smanjen.

Također su dobro primljeni tzv. mobilni edukatori koji kao treneri odlaze u redakcije i rade sa novinarima na tekućoj proizvodnji.

U kvalificiranoj domaćoj medijskoj zajednici angažman međunarodnih donatora i nevladinih organizacija u edukaciji lokalnih novinara prima se dvojako. Seminari, kursevi i radionice smatraju se dobrom prilikom da se izađe iz vlastitih okvira, steknu nova znanja i mogućnost usporedbe sa drugim standardima. No, često se nameće dojam da pojedini programi i projekti postoje sami radi sebe i da na kraju propadnu. Iako se suradnja lokalnih medija sa međunarodnim donatorima i nevladinim organizacijama može ocijeniti dobrom, zamjera se to što se prvo ne provjere konkretne potrebe redakcija, pa tek onda organiziraju seminari i radionice. Donatori često nemaju povjerenja u lokalne snage. Kao edukatori u Bosnu su dolazili i ljudi sumnjivog profesionalnog znanja i iskustva ili stručnjaci za novinarske vještine za koje već postoje lokalni treneri. Zato su neki projekti naprasno prestajali čim su se donacije ugasile a stranci povukli. Uspješnom se smatra podrška francuske vlade koja je finansijski podržala Media Plan Institut iz Sarajeva i članice mreže *Medijske inicijative*, s jedne strane, te Visoku školu novinarstva u Lilleu, s druge strane, koji ravnopravno saraduju u procesu edukacije i imaju samostalne programe.

Mogući putevi razvoja edukacije novinara

Svakako, jedan od najznačajnijih koraka u daljem razvoju obrazovanja novinara i medijskog osoblja u BiH jeste transformacija postojećih studija novinarstva na univerzitetskom nivou u skladu sa savremenim svjetskim standardima. Ovo, prije svega, znači uvođenje savremenog nastavnog programa, povećanje zastupljenosti praktičnog treninga u odnosu na teorijsko obrazovanje, te uvođenje modernih oblika održavanja nastave sa intenzivnijim učešćem studenata i preferiranjem diskusije i dijaloga nasuprot dosadašnjem jednosmjernom karakteru predavanja. Ovo podrazumijeva i nabavku savremene opreme za praktičan rad studenata.

Sastavni dio svakog edukativnog sistema jesu i izvanuniverzitetske obrazovne organizacije i projekti koji nude fleksibilnije i, nadasve, praktičnije pristupe obrazovanju. Ovo vrijedi i za obrazovanje novinara. Stoga je od ključne važnosti da se održi i dalje razvija postojeći nevladin i privatni sektor koji se bavi sistematskim obrazovanjem kako mladih tako i iskusnijih novinara. Ovdje se, dakako, misli na projekte tipa kontinuirane škole, poput Visoke škole novinarstva Media Plana i modernog trening centra, kakav je Media Centar Sarajevo, ali i na druge projekte koji nude sistematski pristup edukaciji novinara.

Kao što se može primijetiti, naglasak je ovdje na sistematskom obrazovanju novinara, a ne na improviziranim i nekoordiniranim pokušajima fragmentarne edukacije novinara kakva se često prakticirala do sada. Naime, edukacija je nadasve kompleksan i senzitivn proces koji zahtijeva dugoročno planiranje i viziju, a nikako privremena rješenja i nagađanja. U tom kontekstu bilo bi dobro na jednom mjestu objediniti sve informacije o prošlim, postojećim i, nadasve, budućim oblicima edukacije novinara, čime bi se izbjegla nepotrebna preklapanja i ponavljanja i stvorili preduvjeti za dugoročno planiranje a time i bolji kvalitet obrazovnih projekata.

Slijedeći bitan aspekt uspješnog obrazovanja novinara jeste podsticanje saradnje između edukativnih institucija i organizacija sa jedne, i samih medija s druge strane. Razvijanje i jačanje ovakve saradnje imalo bi dvojaki dugoročan efekat na kvalitet edukacije novinara. Najprije, studenti novinarstva imali bi priliku steći praktična znanja u redakcijama, dok bi aktivni novinari dobili mogućnost kontinuiranog usavršavanja kroz ciljane treninge kojima se razmjenjuju savremena iskustva i predstavljaju nova tehnološka dostignuća. Osim ovih oblika saradnje od velikog je značaja dalje podsticati saradnju između univerzitetskih studija novinarstva i nezavisnih, praktično-orjentiranih, škola novinarstva, kako bi se u edukaciji mladih novinara postigao što bolji balans između teorijskog znanja i praktičnih vještina. Prvi značajni koraci na tom planu već su poduzeti. Pored ranije spomenutog Internews-a, koji nudi praktičnu obuku studentima žurnalistike Univerziteta u Sarajevu, i Media Centar iz Sarajeva je počeo saradnju sa univerzitetima u Tuzli, Banjoj Luci i Mostaru, dok Visoka škola novinarstva planira, pored osnovnog jednogodišnjeg programa, ponuditi specijalističke, eventualno i postdiplomske studije u saradnji sa fakultetima i akademijama.

Ako razmatramo konkretne oblike i pristupe edukativnih projekata, najčešće pominjane varijante u perspektivi obrazovanja novinara u BiH jesu dodatno i kontinuirano educiranje u vidu specijalističkih treninga, samoobrazovanja, te interni rad sa mlađim novinarima uz mentorstvo starijih kolega.

Bitno je da se nastavi međunarodna podrška ovim projektima. Ona treba biti selektivna, odnosno, usmjerena prema efikasnim, modernim i perspektivno samoodrživim projektima, koji su zasnovani na lokalnoj inicijativi i sposobnostima. Inozemni donatori i stručne organizacije trebaju preferirati kontinuiran transfer znanja ka lokalnim institucijama, koji trebaju pomoći da se one razviju u edukacijske ustanove sa visokim zapadnim standardima.

KONTAKTI

Fakultet političkih nauka u Sarajevu

Skenderija 72, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 20 56 09
Kontakt osoba: Prof. dr. Stjepan Šimić - šef odsjeka

Filozofski fakultet u Tuzli

Muharema Fizovića Fiska 1, Tuzla
Tel: (+387 35) 25 00 42; 035 25 21 88
Kontakt osoba: Prof. dr. Nail Kurtić, šef odsjeka

Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru, Odjel za novinarstvo

Matice hrvatske bb, 36000 Mostar
Tel: (+387 36) 32 59 10
Kontakt osoba: Slavica Juka - prodekan za nastavu

Komunikološki fakultet u Banjoj Luci

Jovana Dučića 23 a, Banja Luka
Tel: (+387 51) 22 06 20
E-mail: info@kfbl.org
URL: <http://www.kfbl.org/main.htm>
Kontakt osoba: Prof. dr. Aleksandar Bogdanić – predsjednik
Kontakt osoba: Dr. Jovan Savić – dekan

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Odsjek žurnalistike

Bana Lazarevića br. 1, 78000 Banja Luka
Tel: (+387 51) 30 56 25
Fax: (+387 51) 34 94 38
URL: <http://www.urc.bl.ac.yu/uni/filozofski/>
Kontakt osoba: Dr. Milan Vasić - dekan

Media Plan Institut, Sarajevo

Pariotske Lige 30/III, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 21 32 05, 21 30 78
E-mail: mediaplan@mediaplan.ba
URL: <http://www.mediaplan.ba>
URL: <http://www.mediaonline.ba>
Kontakt osoba: Zoran Udovičić – direktor
Kontakt osoba: Aleksandra Ostojić, asistent predsjednika

Visoka škola novinarstva Media Plana, Sarajevo

Pariotske Lige 30/III, 71000 Sarajevo

Tel: (+387 33) 21 32 05, 21 30 78
E mail: mediaplan@mediaplan.ba
URL: <http://www.mediaplan.ba>
Kontakt osoba: Ljiljana Zurovac - direktor Studija
Kontakt osoba: Nikica Cvetković - organizator nastave

BBC škola novinarstva

M. Kantardžića 3, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 20 70 26, 44 40 98
E-mail: sanela@media.ba
URL: <http://www.bbc.school.sarajevo.btinternet.co.uk/bosn001.html>
Kontakt osoba: Sanela Mesihović
Kontakt osoba: Hans Staiger

Media Centar Sarajevo

M. Kantardžića 3, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 20 70 26, 44 40 98
E-mail: media@soros.org.ba
URL: <http://www.soros.org.ba/~media/>
Kontakt osoba: Boro Kontić, direktor

Internews BiH

Skenderija 72, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 66 72 58, 66 71 13
E-mail: sarajevo@internews.org
URL: http://www.internews.ba/BiH_engl.htm
Kontakt osoba: Amir Ibrović

IREX ProMedia

Zagrebačka 20/3, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 71 01 20
E-mail: info@bih.irex.org
URL: <http://www.irex.org/programs/promedia/countries/bosnia/index.htm>
URL: <http://www.promedia.org>
Kontakt osoba: Charles Northrip, Chief of Party

Office of Public Affairs (OPA)

Alipašina bb, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 44 57 00, 66 58 51
E-mail: spejcino@pd.state.gov
URL: www.usis.com.ba
Kontakt osoba: Sanja Karamehmedović

World Bank Institute

1818 H street NW, Washington, DC 20433
World Bank Institute European Office
66 Avenue d'Iéna, 75116 Paris, France

URLs: <http://www.worldbank.org/wbi/news/programs.html>
<http://www.worldbank.org/wbi/corecourses/index.html>
<http://www.worldbank.org/wbi/corecourses/investigative.html>

Kontakt osoba: Timothy Carrington
E-mail: tcarrington@worldbank.org
Kontakt osoba: Mark Nelson
E-mail: mnelson1@worldbank.org

OSCE Odjel za demokratizaciju, Sekcija za medije

Pehlivanuša 3, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 29 22 28, 29 23 11
E-mail: aidal@oscebih.org

URL: <http://www.oscebih.org>

Kontakt osoba: Henriette Schroeder, Zamjenik direktora Sekcije za medije

AIM (Alternativna informativna mreža)

Kulina bana 4/1, 71000 Sarajevo
Tel: (+387 33) 214932
E-mail: aim@bih.net.ba

URL: <http://www.aimpress.ch/index.htm>

Kontakt osoba: Nada Salom

Melisa Dedović, magistar komunikacijskih nauka, urednica je *Media Online* žurnala. © Media Online 2002. All rights reserved.

Obuka i obrazovanje novinara u Bugarskoj: trenutna situacija i glavni trendovi budućeg razvoja

Ognian Zlatev i Danail Danov

Bugarski štampani i radiodifuzni mediji u zadnjih nekoliko godina funkcionišu u izrazito konkurentskoj sredini, te u okolnostima ubrzane liberalizacije regulativnih mehanizama. To je dovelo do pojačanog protoka informacija a tim i potrebe svih medijskih profesionalaca za stručnim usavršavanjem. Sveukupna dinamika političkih, društvenih i kulturnih promjena u zemlji postavlja nove, više profesionalne standarde i traži radikalno unapređenje obuke i obrazovanja novinara.

Ovaj pregled sadrži deskriptivnu analizu obuke medijskog osoblja u Bugarskoj danas, te glavne trendove koji formiraju ukupnu sliku bugarskog obrazovanja u ovoj oblasti, a u svrhu suočavanja sa izazovima koje donosi budućnost.

Nivo obrazovanja novinara i medijskog osoblja

Statistike pokazuju da su, iako se novinarstvo u Bugarskoj smatra izuzetno prestižnom profesijom, mnogi profesionalci daleko od suverenog vladanja tehnološkim novitetima i savremenom opremom za medijsku produkciju. Ovakav profil medijskih profesionalaca ne može odgovoriti narastajućim zahtjevima i potrebama svoje publike. Generalni pregled postojeće štampe, radijskih i televizijskih stanica ukazuje na često miješanje novinarskih žanrova, sasvim protivno elementarnim konvencijama novinarstva. Nisu rijetke ni povrede uređivačkih standarda i principa.

Novinarstvo, naročito ono lokalno u unutrašnjosti zemlje, praktikuje i modele i iskustva iz prošlosti, a ne trendove i principe savremenog novinarstva i društva uopšte. Razlog ovog anahronizma leži u sljedećem: obrazovanju nedostaju finansijska sredstva, veoma mali broj medija primjenjuje naučne metode menadžmenta i produkcije, i na kraju - po redoslijedu,

no ne i po značaju – oni najkvalifikovaniji u ovoj oblasti pretpostavljaju vlastiti profesionalni razvoj razvoju i promovisanju "četvrtog staleža" u svojoj zemlji.

Klasično obrazovanje u novinarstvu

Klasično obrazovanje novinara u Bugarskoj koncentrisano je oko *Odsjeka žurnalistike i masovnih komunikacija Univerziteta u Sofiji*, inače najstarije visokoškolske institucije u zemlji, osnovane 1881. godine. Više od 5.000 studenata je diplomiralo na ovom odsjeku od njegovog otvaranja 1952. godine. Već dvije godine sistem obrazovanja na Odsjeku strukturiran je po zapadnom modelu na tri nivoa: dodiplomski studij, magistarski studij i doktorat. Odsjek nudi redovne i vanredne studije, a od 1999. godine ima i pokušaja da se uvede poseban model obuke zasnovan na principima učenja na daljinu (distance learning) i obrazovanja za odrasle, kao dio zajedničkog programa u sklopu projekta TEMPUS.

Dodiplomski studij traje 4 godine i uključuje, između ostalih, predmete kao što su teorija masovnih komunikacija, jezici, stilistika, etika novinarstva, istorija novinarstva, socijalna teorija, kreativno pisanje i pisanje članaka, humanističke nauke - sociologija, kulturološka antropologija, ekonomija i slično.

Nakon prve godine opšteg obrazovanja, studenti se usmjeravaju, u skladu sa svojim željama, na radijsko novinarstvo, TV novinarstvo ili štampu. Njihove daljnje studije formiraju se u zavisnosti od tog izbora. Predmeti obuhvataju uže specijalizovane oblasti kao što su novinarstvo u štampi, tehnike radiodifuzije, televizijske i radijske tehnologije, grafički dizajn, govorenje u eter, medijski jezik i komunikacija. Kad dođu na treću godinu studija, od studenata se traži da odaberu u kojoj će se oblasti dalje usavršavati: unutrašnja politika, ekonomija, kultura i međunarodna politika. Prema toj se odluci oblikuju njihove studije na završnim godinama. Da bi diplomirali, studenti moraju uspješno odbraniti svoj diplomski rad pred akademskim odborom Odsjeka.

Diploma magistra žurnalistike stiče se nakon još jedne godine studija, tokom koje studenti imaju obavezu da urade specijalno istraživanje za magistarski rad. Studenti s drugih fakulteta se takođe mogu prijaviti na ovaj postdiplomski studij, pod uslovom da su okončali svoj dodiplomski studij, ali u njihovom slučaju program traje dvije godine. I ovaj se program završava izradom magistarskog rada.

Doktorat traži dodatne tri godine studija po okončanju magistarskog. No, od ove se godine na doktorat mogu prijaviti i diplomci bez magistarskog. U pozadini ove odluke je činjenica da se tek mali broj diplomaca odlučuje na akademsku karijeru, a šanse za nalaženje

posla su manje sa domagistarskom negoli magistarskom diplomom. Do 2001. godine, studije je godišnje okončavalo otprilike 70 diplomiranih žurnalista i magistara žurnalistike. Međutim, nije isključeno da će se smanjiti broj svršenih magistara sada kada su ublaženi kriteriji upisa na doktoralne studije. Broj svršenih doktora godišnje jedva da ikad prelazi šest.

Gotovo 50 predavača drži nastavu na Odsjeku žurnalistike i masovnih komunikacija Univerziteta u Sofiji, od kojih polovinu čine redovni i pridruženi profesori.

Studenti imaju pristup TV studiju radi obuke, ali im taj studio i nije od velike koristi, jer je oprema sasvim zastarjela. Postoje dva radijska studija za obuku, ali ni ti studiji ne odgovaraju zahtjevima savremene obuke. Ipak, studentima koji se spremaju za radio-novinarstvo na raspolaganju je nešto savremeniji studentski radio pri Odsjeku.

Novinari koji su se usmjerili na štampu mogu se dodatno praktično obučavati u Centru za izdavaštvo Odsjeka, što je ipak nedovoljno.

Obrazovanje novinara na Univerzitetu u Sofiji uključuje nekoliko programa za stažiranje studenata u raznim štampanim i radiodifuznim medijima u Sofiji. Ovo omogućava studentima da steknu određeno radno iskustvo u pravim redakcijama. Za žaliti je, ipak, što između Univerziteta u Sofiji i medija ne postoji neki zvanični sporazum, pa se studenti često osjećaju više kao djeca iz škole negoli kao stažisti ili pripravnici. Ovo znatno slabi njihovu profesionalnu motivaciju pa manje ili više direktno šteti i njihovom profesionalnom razvoju.

Odsjek žurnalistike i masovnih komunikacija Univerziteta u Sofiji održava dobre kontakte sa raznim univerzitetima i naučnim centrima u inostranstvu. Tradicionalno su jake veze sa školama i univerzitetima u Münchenu, Lilleu, Strasbourgu, Liverpoolu, Krakowu, St. Petersburgu, New Yorku i Oklahomi. Odsjek sudjeluje i u izvedbi zajedničkih projekata u sklopu programa TEMPUS. Međutim, slabe plate predavača i nemogućnost države da u dovoljnoj mjeri finansira obuku i obrazovanje, zajedno sa sve sumnjivijim ugledom bugarskog obrazovanja uopšte, predstavljaju glavnu prepreku budućem razvoju. Još jedan veliki problem tiče se dosta staromodnog načina obuke i nedovoljne zastupljenosti praktične nastave.

Ono što ipak ohrabruje jeste reputacija Univerziteta kao najprestižnije akademske ustanove u Bugarskoj. Iako univerzitetsko obrazovanje više nije besplatno kao što je donedavno bilo, školarina na Odsjeku za žurnalistiku ostaje stimulatивно niska: studenti koji se upisuju na dodiplomski studij žurnalistike plaćaju godišnju školarinu u iznosu od oko 93 EUR, dok studenti na poslijediplomskom studiju godišnje plaćaju oko 100 EUR (magistarski)

odnosno oko 155 EUR (doktorat). Strani, pak, studenti plaćaju mnogo veće sume novca, između 2.500 i 3.200 USD godišnje.

Još jedna ustanova za klasično obrazovanje novinara u Bugarskoj jeste *Američki univerzitet u Blagoevgradu* (AUBg). Otvoren je 1991. godine, a njegov program komunikoloških studija privlači značajan broj polaznika iz cijele zemlje, ali i inostranstva.

Četverogodišnji program studija na AUBg nudi profesionalno obrazovanje iz štampe, radiodifuzije, odnosa sa javnošću i reklamne industrije. Studenti koji se upišu s namjerom da studiraju jednu od ovih oblasti moraju slušati 12 predmeta iz književnosti, društvenih nauka, kulture, humanističkih nauka i umjetnosti. Oni su obavezni slušati i predmete iz oblasti masovnih komunikacija, informacijskih tehnologija, uređivanja, grafičkog dizajna, istorije masovnih komunikacija, medijskih zakona i regulative, te retorike. Osvježavajuća je novina ljetni program praktične obuke, koji je obavezan za sve studente, a izvodi se u raznim bugarskim medijima, kako štampanim tako i elektronskim. Nastava za sve predmete odvija se na engleskom. Studenti moraju položiti ispite TOEFL, SAT i ispit iz pisanja eseja. Minimalan broj kredita/bodova potreban za upis je 900, ali u praksi se gotovo nemoguće upisati ukoliko je broj osvojenih bodova manji od 1.300.

Svake godine diplomira nekih 15 do 25 studenata žurnalistike. Dva redovna profesora predaju na studiju komunikologije, uz pomoć tri pridružena profesora i nekih 10 do 15 predavača, inače doktoranata iz odgovarajućih oblasti. Pri Univerzitetu radi i univerzitetski radio *Aura*, gdje se izvodi praktična obuka studenata. Studenti i njihovi predavači izdaju i nekoliko naučnih časopisa. Najveća prednost ovog Univerziteta u odnosu na druge ustanove koje se bave klasičnim obrazovanjem novinara jeste savremeni pristup obrazovanju i značajan broj predavača iz inostranstva. Sve ovo u velikoj mjeri doprinosi visokom ugledu Univerziteta u regionu jugoistočne Evrope.

Najveća mana ovog Univerziteta jeste visoka školarina. Godišnja školarina iznosi i 10.000 USD. Studentima su na raspolaganju niskokamatni (6 procenata godišnje) zajmovi u iznosu od 1.000 do 1.200 USD na petnaest godina.

Visoko obrazovanje iz novinarstva i komunikologije može se steći i na nekolicini drugih privatnih univerziteta u Bugarskoj.

Novi bugarski univerzitet, osnovan 1991. godine, obuhvata i Odsjek masovnih komunikacija, koji nudi dodiplomski studij odnosa s javnošću, radio-televizijskog novinarstva

i produkcije i uredništva za sve medije. Obrazovanje traje od 4 do 5,5 godina. Dodiplomski studij traje četiri godine, dok magistarski zahtijeva dodatnu godinu i po studiranja. Međutim, prilika za magistarski studij nudi se isključivo najboljima među diplomiranim studentima i to samo odlukom nastavnog osoblja. Doktorski studij je tek nedavno uveden i do sada je primljen samo jedan kandidat. Sistem ocjenjivanja bazira se na tzv. kreditnom ili bodovnom modelu - jedan kredit jednako je 15 časova.

Ovaj program uključuje dvije godine opšteg studija. Studenti ne mogu slušati više od 18 sati nastave sedmično. Da bi završili ovaj opšti dio studija, studenti moraju imati 80 kredita. Dodatnih 170 kredita je potrebno za diplomiranje na ovom Odsjeku, a još 45 za zvanje magistra. Doktorski program od studenata zahtijeva 120 kredita po okončanju magistarskog studija. I magistarski i doktorski studij sastoje se od specijalizovanog istraživanja i izrade završnog rada.

Tri redovna profesora predaju komunikologiju na ovom Odsjeku. Ostalo nastavno osoblje čine vanredni predavači, inače doktoranti s drugih visokoškolskih ustanova u Bugarskoj. Svaki od predmeta koji se predaju na Odsjeku sastoji se od 30 časova, a košta oko 30 EUR.

Glavne prednosti ovog Univerziteta su dosta liberalna prijemna procedura i kvalifikovani nastavnici. Grubo koncipiran program obuke i ne baš osobita akademska reputacija jesu njegove glavne mane.

Slobodni univerzitet iz Varne od 1994. godine nudi dva programa iz oblasti komunikacija: program žurnalistike i program odnosa s javnošću, oba na nivou dodiplomskog studija. Do danas je nekih 200 studenata diplomiralo na ovim odsjecima. Studenti se specijalizuju za sportsko novinarstvo, privredno novinarstvo, političko novinarstvo, filmsko novinarstvo, fotonovinarstvo i odnose s javnošću. Univerzitet ima radijski studio za obuku, kao i TV studio i centar za štampu. Studenti imaju priliku i stažirati u štampanim i elektronskim medijima u Varni.

Prednost Slobodnog univerziteta je slobodan pristup obrazovanju. Problematično je što mu nedostaje kvalifikovanih predavača za oblast žurnalistike, kao i akademski ugled.

Još dva bugarska univerziteta imaju programe iz komunikološke oblasti. *Univerzitet Paisii Hilendarski iz Plovdiva* nudi dvogodišnji studij žurnalistike. Studij je otvoren za sve studente bez obzira na njihov akademski background, pod uslovom da su uspješno završili tri godine studija u svojoj disciplini. Njima se u toj fazi školovanja nudi da, uz svoj primarni

studij, započnu studij žurnalistike kao sekundarni. U pitanju su najčešće studenti jezika, društvenih i humanističkih nauka i ekonomije. Ovaj se program nudi samo na nivou dodiplomskog studija.

Praktična se obuka izvodi na Radiju *Plovdiv*, plovdivskoj regionalnoj TV i u redakcijama lokalnih novina. Dobra je strana ovog programa što studenti dobivaju osnovu za obećavajući početak karijere. Problem je, međutim, što im je poslije studija potrebno još dosta dodatne obuke i prakse.

Na *Otvorenom univerzitetu iz Burgasa* žurnalistika se može studirati i kao sekundarni studij. Dvogodišnji se program izvodi samo na nivou dodiplomskog studija. Počeo je s radom 1997. godine, a od 1999. svake godine diplomira 30 do 40 studenata. Specijalizacija se plaća, ali školarina ne prelazi 250 EUR za cjelokupni studij. Međutim, Državni visokoškolski komitet još uvijek nije zvanično priznao i akreditovao ovaj program.

Obuka iz novinarstva i masovnih medija izvodi se i na *Univerzitetu za domaću i svjetsku ekonomiju u Sofiji*. Program se sastoji od 120 časova, a pohađaju ga, kao sekundarni studij, studenti drugih naučnih disciplina. Nastava se odvija u večernjim časovima radnim danima ili vikendom, a program traje nekih pet semestara. Program se fokusira na uvod u novinarstvo i komunikacije, privredno novinarstvo, pravne aspekte novinarstva, medijski menadžment, retoriku i odnose s javnošću. Obuka se plaća i to oko 300 do 325 EUR.

Ovaj program pruža elementarnu obuku iz novinarstva studentima ekonomije, međutim, teško da može poslužiti kao dovoljno dobra osnova za karijeru u toj profesiji.

Od 1997. godine Univerzitet u Sofiji ima i *postdiplomski studij iz britanskih i američkih medija na Odsjeku anglistike i amerikanistike*. Studij je besplatan, a studenti se odlučuju za njega na petoj godini studija. Sam program traje 60 sati i fokusiran je na savremene teorije masovnih komunikacija, britansku i američku štampu, radio i televiziju, medijsku regulaciju/deregulaciju u Velikoj Britaniji i SAD-u, te građansko društvo kako ga predstavljaju mediji u ovim zemljama. Studenti završavaju studij istraživačkim projektom, koji moraju odbraniti na kraju programa. Zahvaljujući svom izvanrednom engleskom, mnogi od diplomaca koji završe ovaj program nalaze posao u redakcijama bugarskih medija za vijesti iz inostranstva. Njima je, ipak, potrebna daljnja obuka iz osnova novinarstva i informacionih tehnologija.

Alternativni vidovi obrazovanja

Alternativni vidovi profesionalne obuke za iskusnije novinare i medijske profesionalce izvode se pri Centru za razvoj medija u Sofiji i Trening centru za elektronske medije koji sponzorise ProMedia. Oba su centra registrovana kao nevladine organizacije.

Centar za razvoj medija iz Sofije je jedina organizacija u zemlji osposobljena za profesionalnu *hands-on* obuku novinara i medijskih menadžera iz svih medija, kao i studenata žurnalistike. Obuku, u formi radionica, najčešće vode inostrani stručnjaci, koje obezbjeđuju centri za obuku organizacija Deutsche Welle Radio, Deutsche Welle TV, The Guardian Foundation, Fulbright Commission i Knight Foundation. U obuci učestvuju i eminentni bugarski stručnjaci, koji asistiraju stranim instruktorima smještajući njihova predavanja u specifičan bugarski kontekst.

Centar za razvoj medija posjeduje savremeni digitalni radijski studio, opremljen softwareima DALET, CuBase, Raduga i drugim softwareima za radijsku produkciju, te SONY DV camcorderima sa portabl kabinama za video-montažu. Tu je i kompjuterska sala sa 10 računara, koji imaju izuzetno brzu Internet konekciju. Ovi kapaciteti omogućavaju izvođenje obuke za radijske i TV novinare, te novinare štampanih medija.

Programi obuke uključuju profesionalno usavršavanje u izvještavanju o politici i ekonomiji, pokrivanju izbora, produkciji vijesti i izvještavanju o aktuelnim događajima, istraživačkom novinarstvu, te menadžmentu štampanih i elektronskih medija. Obuka je koncipirana na bazi obimnog sociološkog istraživanja o osnovnim potrebama za dodatnim obrazovanjem u novinarstvu, koje je provela jedna od najznačajnijih agencija za društvena istraživanja u Bugarskoj. Programi se kroje i uz stručnu pomoć i konsultovanje međunarodnih medijskih organizacija kao što su BBC i Deutsche Welle.

Drugi specijalizovani kursevi koje nudi Centar za razvoj medija obuhvataju online novinarstvo i engleski jezik za novinare. Plaćanje kurseva se pokriva kroz donacije iz raznih vladinih i privatnih fondova. Polaznici kurseva odnedavno plaćaju participaciju za pokrivanje operativnih troškova. Obuka obično traje oko 5 do 6 dana, a kurs pohađa od 12 do 14 polaznika.

Centar za razvoj medija iz Sofije od 2000. godine radi na trogodišnjem projektu *Podrška medijima u jugoistočnoj Evropi*, koji finansira Vlada Savezne Republike Njemačke u okviru Pakta stabilnosti u jugoistočnoj Evropi. Namijenjen je profesionalnom usavršavanju novinara i medijskih menadžera iz regiona, ali i izgradnji mostova odnosno razvijanju saradnje među njima. Centar za razvoj medija iz Sofije je i član *Mreže za profesionalizaciju*

medija u jugoistočnoj Evropi, koja obuhvata 19 centara za obuku medijskih profesionalaca širom regiona. Mreža, između ostalog, pomaže regrutovanje učesnika za regionalne programe obuke, kao i protok i razmjenu informacija među novinarima iz zemalja regiona. Centar za razvoj medija namjerava održati 33 kursa, kroz koje će obučiti oko 450 novinara i medijskih menadžera iz Bugarske i jugoistočne Evrope u toku 2001. i 2002. godine.

Trening centar za elektronske medije, koji finansira ProMedia, je drugi alternativni vid obuke novinara u Bugarskoj. Ovaj se centar usredsredio na obuku TV novinara. Inostrani i bugarski instruktori provode obuku obično u sklopu većih međunarodnih projekata koji za cilj imaju promovisanje visoko profesionalnog TV novinarstva. Obuka traje između jedne i tri sedmice, a od polaznika se traži da u tom periodu odsustvuju s posla. Centar posjeduje savremeni TV studio i opremu za produkciju vijesti. Instruktori iz SAD i Bugarske te sa BBC podučavaju polaznike tajnama pravljenja TV vijesti, od snimanja do same produkcije. Centar je osnovan u saradnji sa *Bugarskom medijskom koalicijom*, nevladinom organizacijom koja će preuzeti obuku kada se završe programi pod pokroviteljstvom organizacije ProMedia.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

U prvim godinama poslije 1989. godine, kada su počele političke promjene u zemlji, interes raznih inostranih medijskih organizacija i ustanova za obrazovanje lokalnih novinara naglo je porastao. Kratkoročne i srednjoročne sheme stažiranja u zemljama kao što su SAD, Velika Britanija, Francuska i Njemačka ponuđene su ograničenom broju bugarskih novinara. Ideja je bila da se bugarski medijski profesionalci upoznaju sa koegzistencijom medija i države u kontekstu razvijene demokratije i građanskog društva. Sve te obrazovne aktivnosti pokazale su se korisnima, jer je postojala velika potreba za boljim razumijevanjem funkcionisanja medija u demokratskom okruženju. Međutim, bili su to dosta formalni, iako informativni, programi, koji polaznicima ipak nisu uspjeli istinski prenijeti praktično znanje. U ovoj su fazi posebno aktivno bili angažovani BBC, Deutsche Welle, RFI i VOA.

Naredna je faza u Bugarsku dovela uvažene univerzitetske predavače sa Zapada u svojstvu gostujućih predavača. Ovi su profesori obično dan ili dva držali predavanja bugarskim novinarima. No, problem s njihovim predavanjima bila je njihova zapadnjačka orijentacija, sa slabom ili nikakvom relevantnošću izloženog za lokalne prilike. U pogledu aktivnog pristupa procesu podučavanja, oni su taj proces učinili isuviše akademskim, te su bili neučinkoviti. Sve je ovo navodilo na zaključak da je nužan novi pristup obrazovanju novinara. Zato je od vitalne važnosti bilo koncipiranje dugoročne strategije obrazovanja, s težištem na

praktičnoj nastavi u bugarskom kontekstu. Smatrano je da bi samo takav pristup obrazovanju omogućio lakšu transformaciju lokalne medijske slike i njeno profiliranje po zapadnom modelu.

Kako lokalni mediji i novinari vide obrazovne programe

U odgovoru na pitanje o obrazovanju u njihovoj strukovnoj oblasti, svi se medijski profesionalci u Bugarskoj – reporteri, urednici i menadžeri – bez razlike slažu da postojeće univerzitetsko obrazovanje treba dopuniti redovnom vokacijskom obukom van samih medijskih organizacija. Razlog leži u činjenici da većina medija primjenjuje određenu uređivačku politiku, koja ponekad ne dozvoljava prodor "svježe krvi" u rutinske svakodnevne poslove. Generalno gledano, i štampani i elektronski mediji funkcionišu po pravilima i principima koji se sporo mijenjaju i kaskaju za savremenim društvom.

Stereotipi, pseudo-autoriteti i neprilagođen pristup tako onemogućavaju promovisanje modernog novinarstva. U mnogim slučajevima, jedan te isti reporter pokriva najrazličitije oblasti društva. Ovo reporteru ne dozvoljava da se uže specijalizira i ide ukorak sa savremenim trendovima. Oblasti kao što su eko-novinarstvo, izvještavanje o različitostima, naučno novinarstvo, finansijsko i privredno novinarstvo i druge, pokrivaju ljudi kojima nedostaje profesionalno razumijevanje pitanja s kojima se susreću. Ne treba ni govoriti o tome koliko svim redakcijama očajnički nedostaje novinara koji dobro govore strane jezike i pismeni su za rad na računaru. Stoga su kratkoročne radionice, koje drže nevladine organizacije za obuku medijskih profesionalaca, više nego dobrodošle. U svim anketama provedenim u zadnje 3-4 godine, medijski profesionalci insistiraju na neophodnosti organizovanja tih praktičnih seminara i radionica. Ohrabrujuće je da se ove potrebe u zadnje dvije godine donekle zadovoljavaju kroz rad postojećih medijskih centara, uz pomoć fondova i stručnjaka iz inostranstva. Time se za sada popunjavaju neke rupe u postojećem obrazovnom sistemu.

Kuda dalje

Nije pretjerivanje ako zaključimo da se novinarstvo u Bugarskoj i dalje smatra veoma prestižnom profesijom. Studenti koji se opredijele za studij žurnalistike često su među onima koji s izvanrednim rezultatima prođu prijemne ispite. Onima najboljim među njima nije teško ni naći posao u najznačajnijim bugarskim medijima. Međutim, kako manjka adekvatno kvalifikovanih nastavnika, čini se da se uvijek isti ljudi pojavljuju u ulozi predavača i instruktora u gotovo svim institucijama. Ovo šteti kako kvalitetu njihove nastave i kriterijima

ocjenjivanja, tako i kreativnom potencijalu, a konačan rezultat je nedovoljna kvalifikovanost diplomiranih novinara, koji, na kraju, opet moraju sami sebe obučavati kad počnu raditi ili upisivati dodatne stručne kurseve. U tom svjetlu je jasno zašto novinari smatraju da su programi profesionalne obuke koje nude nevladine organizacije "od neprocjenjive vrijednosti", jer ti programi kombinuju vodeću zapadnu ekspertizu u struci sa iskustvom visokokvalifikovanih lokalnih stručnjaka.

Ovo ukazuje da obimni programi obuke nevladinih organizacija za studente žurnalistike imaju dobru razvojnu perspektivu. Ovi programi mogu kombinovati teoriju s praksom i od samog početka predočavaju budućim novinarima iskustva zapadnih zemalja. Ipak, za žaljenje je da odsjeci za studij žurnalistike u Bugarskoj u ovom momentu ne mogu finansirati takve programe za svoje studente. A ni donatori nisu spremni odvojiti sredstva za obrazovanje dodiplomaca. Jedan zajednički projekat tog tipa bi se stoga mogao pokazati veoma korisnim, a njegovi bi se efekti veoma brzo osjetili.

KONTAKTI

Odsjek žurnalistike i masovnih komunikacija Univerziteta u Sofiji

Tel/fax: (+359 2) 9308 211

URL: www.uni-sofia.bg

49 Moskovska, Sofija 1000, Bugarska

Kontakt osoba: prof. Vesselin Dimitrov

Američki univerzitet u Blagoevgradu (AUBg)

Blagoevgrad 2700, Bugarska

Tel/fax: (+359 73) 236 44

URL: www.aubg.bg

Kontakt osoba: dr Tony Osborne

Odsjek masovnih komunikacija Novog bugarskog univerziteta

21 Montevideo, Sofija 1635, Bugarska

Tel/fax: (+359 2) 955 9627

URL: www.nbu.bg

Kontakt osoba: prof. Vladimir Mihaylov

Slobodni univerzitet u Varni

Slobodni univerzitet, Varna, Bugarska

Tel/fax: (+359 52) 355361

URL: www.vfu.bg

Kontakt osoba: prof. Roumyana Mihneva

Univerzitet Paisii Hilendarski u Plovdivu

Univerzitet "Paisii Hilendarski", Plovdiv, Bugarska

Tel/fax: (359 32) 261408

URL: www.pu.acad.bg

Kontakt osoba: prof. George Bachvarov

Slobodni univerzitet u Burgasu

Slobodni univerzitet, Burgas, Bugarska

Tel/fax: (+359 56) 39088

URL: www.bfu.bg

Kontakt osoba: dr Todor Georgiev

Odsjek anglistike i amerikanistike Univerziteta u Sofiji

15 Tsar Osvoboditel, FCMP, Sofija 1000, Bugarska

Tel/fax: (+359 2) 46 30 93

E-mail: mdanov@hotmail.com

URL: www.uni-sofia.bg

Kontakt osoba: dr Madeleine Danov

Centar za razvoj medija, Sofija

6 Triaditsa, Sofija 1000, Bugarska

Tel/fax: (+359 2) 988 92 65

E-mail: wizoz@osf.bg

URL: www.mediacycenterbg.org

Kontakt osoba: Ognian Zlatev

Trening centar za elektronske medije – pod pokroviteljstvom organizacije ProMedia

1A Byala, Sofija, Bugarska

Tel: (+359 2) 650 222; fax: (+359 2) 963 2047

E-mail: dimitrovab@yahoo.com

Kontakt osoba: Boriana Dimitrova

Ognian Zlatev, magistar klasičnih studija i bugarskog jezika i književnosti, radi kao izvršni direktor *Centra za razvoj medija* u Sofiji. **Danail Danov**, magistar sociologije i politologije, je programski direktor *Centra za razvoj medija* u Sofiji. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Hrvatska gorko-slatka iskustva: edukacija novinara u Hrvatskoj

Stjepan Malović

Obrazovanje novinara u Hrvatskoj pokušava se već desetljećima dovesti u neku zadovoljavajuću strukturnu formu, ali rezultati nisu zadovoljavajući unatoč velikim naporima, brojnim aktivnostima te – paradoksalno – dobrim rezultatima. Uzrok je gotovo identičan općim svjetskim trendovima i vječno nerazjašnjenim dvojabama: kakvo obrazovanje novinar treba imati i koji je najbolji način da se to izvede.

U Hrvatskoj danas postoje dva studija novinarstva te desetak različitih redovnih i povremenih oblika dodatnog stručnog osposobljavanja, od kojih su neki na zavidnoj međunarodnoj razini. Pa ipak, obrazovna struktura novinara je nezadovoljavajuća, stručna, profesionalna razina novinarskih znanja i vještina je niska, a stalni zahtjevi za novim obrazovnim djelatnostima zapljuskuju edukatore novinarstva.

Svrha ovog rada je prikaz stvarnog stanja, obrazovne razine novinara, pregled visokoškolskog obrazovanja te ostalih oblika stručnog osposobljavanja, utjecaj i prisustvo međunarodnih institucija koje se bave edukacijom novinara i stavovima novinara prema obrazovanju.

Povijesni pregled

U bivšoj, socijalističkoj Jugoslaviji, obrazovanje novinara je uočeno kao jedna od važnih karika u osposobljavanju "kadrova", kako su novinari nazivani u staroj komunističkoj maniri koja je ujedno određivala i ograničavala ulogu novinara u autoritarnoj i centraliziranoj komunističkoj vladavini. **Moša Pijade**, jedan od vodećih partijskih ideologa je u povodu desetgodišnjice Saveza novinara Jugoslavije izjavio 1955. godine: "...to je profesija koja traži ne samo talent, sposobnost i brzinu... nego i znanje i vrlo razvijeno osjećanje odgovornosti..."¹

---

¹ Zbornik sjećanja *Vjesnik 1940-1990*, NIŠPRO Vjesnik, Zagreb, 1990, str. 196.

Početak pedesetih godina djelovala je u Zagrebu pri Društvu novinara Hrvatske Viša novinarska škola, a u Beogradu Visoka novinarsko-diplomatska škola. Obje su radile svega nekoliko godina, do 1952. godine, a iz naziva je vidljivo da im je svrha bila da oprobane partijske kadrove osposobe i za nove dužnosti. Jugoslavenski institut za novinarstvo osnovan je 1962. godine u Beogradu, sa zadaćom da organizira tromjesečno školovanje novinara u Beogradu, jednogodišnje dopisne tečajeve za novinare iz unutrašnjosti, te čitav niz simpozija, okruglih stolova i drugih sličnih djelatnosti. U Sloveniji su ubrzo shvatili kako je važno školovanje novinara, pa je 1963. godine pri novinskoj kući *Delo* organiziran dvomjesečni tečaj za dopisnike iz lokalnih sredina. Iste godine je u Ljubljani pri Visokoj školi za politične vede otvorena katedra za novinarstvo. U Hrvatskoj su također uvidjeli značaj obrazovanja novinara, pa je najveća novinsko-izdavačka kuća *Vjesnik* pokrenula 1964. godine čuvenu Novinarsku školu koja je od te godine pa do 1970. iznjedrila generacije uglednih novinara koji su snažno obilježili novinarski uspon kuće *Vjesnik*.

Osnivač i voditelj Novinarske škole bio je ugledni novinar **Zlatko Munko**, učitelj po obrazovanju, pa ga je tako "zapala dužnost" organiziranja obrazovnih djelatnosti za novinare. Evo kako on opisuje rezultate škole:

"Na kraju, što reći o rezultatima svih tih nastojanja? Možda to da od stotinjak polaznika Novinarske škole *Vjesnika*, izabranih na natječajima od 1964. do 1970. samo je jedan jedini kandidat bio isključen iz škole... više od 60 polaznika škole iz tih godina našlo se u stalnom radnom odnosu u *Vjesniku*, *Večernjem listu*, *Sportskim novostima*, na različitim novinarskim i dugim poslovima u kući."²

Novinarska škola prerasla je u Centar za izobrazbu novinarskih kadrova (CINK), a kuća *Vjesnik* je aktivno sudjelovala u poticanju studija novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, koji je pokrenut početkom sedamdesetih kao dvogodišnji studij, a od 1986. godine postoji kao puni četverogodišnji studij novinarstva.

Razina obrazovanosti novinara

Razina obrazovanosti hrvatskih novinara nije zadovoljavajuća. Prema podacima stručne službe Hrvatskog novinarskog društva (HND), obrazovna struktura članova HND na dan 14. ožujka 2000. godine bila je kako slijedi u Tabeli 1:

---

² Op. cit., str. 198.

Tabela 1: Razina obrazovanosti hrvatskih novinara

Status	SSS	VŠS	VSS	MR	DR
redovni članovi stalno zaposleni	663	116	900	9	6
redovni slobodni novinar	291	31	318	4	1
redovni umirovljeni novinari	271	55	193	3	2
ukupno redovni članovi	1225	202	1411	16	9
pripravni članovi	224	11	108	1	-
pridruženi članovi	47	13	68	2	6

Ni prethodna istraživanja nisu dala povoljne rezultate glede obrazovne strukture hrvatskih novinara. U aprilu i maju 1997. godine agencija PULS³ provela je istraživanje među 419 novinara, članova Hrvatskog novinarskog društva. S obzirom na stupanj obrazovanja registrirano je odstupanje uzorka od parametara populacije i to tako da je zastupljenost višeg stupnja obrazovanja razmjerno veća u uzorku nego u populaciji, dok su novinari srednje stručne spreme manje zastupljeni u istraživanju.

Tabela 2: Obrazovna struktura hrvatskih novinara

Obrazovanje	Uzorak Populacija	
	%	%
Srednja stručna sprema	23.4	43.8
Viša stručna sprema	16.9	7.2
Visoka stručna sprema	55.1	48.7
Magisterij	3.4	0.1
Doktorat	1.2	0.2
UKUPNO:	100	100

³ *Novinar*, glasilo Hrvatskog novinarskog društva i Sindikata novinara Hrvatske, Zagreb, brojevi 6-7, 1997.

Iako broj novinara s visokom stručnom spremom nadmašuje broj visokoobrazovanih ljudi u sveukupnoj populaciji, ipak je to premalo za profesiju koja je tako zahtjevna. Različiti su uzroci neadekvatne obrazovne strukture hrvatskih novinara. Neki uzroci sežu dublje u prošlost, kada su zapošljavani novinari prema političkim kriterijima, a ne prema znanju i sposobnostima. U socijalističkoj Jugoslaviji postojala je notorna "moralno politička podobnost" kao uvjet u natječaju za primanje u stalni radni odnos, koja je obično prevagnula na štetu znanja. Ali, svojedobno je Zakon o udruženom radu kao uvjet za zapošljavanje vrlo strogo zahtijevao visoku stručnu spremu, pa su osamdesetih godina jugoslavenski novinari pod hitro morali diplomirati kako bi imali formalne uvjete za zapošljavanje. Istini za volju, nitko nedovoljno obrazovan nije izgubio radno mjesto, ali se nije mogao natjecati za novo radno mjesto ili pak za glavnog urednika, dopisnika u inozemstvu i slično, ako nije formalno udovoljio tom zahtjevu. Zbog toga je na Fakultetu političkih znanosti pokrenut izvanredni studij koji je omogućio stotinama novinara iz cijele Jugoslavije da steknu fakultetsku diplomu.

Novo, demokratske promjene devedesetih i osnivanje nove hrvatske države negativno se odrazilo na stanje u hrvatskom novinarstvu. Nova vlast je također uvela svojevrsnu podobnost novinara. Preko noći je stotine etabliranih profesionalnih novinara ostajalo bez posla, ili pak maknuto iz prave proizvodnje, a na njihovo mjesto dovedeni su mladi novinari, vrlo često izravno iz studentskih, pa čak i srednjoškolskih klupa. Ti mladi novinari bačeni su izravno u žrvanj koji je zahtijevao veliki radni angažman, ali je ujedno i onemogućio njihovo redovno školovanje. Rezultat je današnja nepovoljna obrazovna struktura hrvatskih novinara. Zbog toga je pokrenuta široka akcija kako u Hrvatskom novinarskom društvu, tako i u Sindikatu novinara za poboljšanjem obrazovne strukture.

Hrvatsko novinarsko društvo od 2001. godine više ne prima u pripravno i stalno članstvo novinare koji nemaju fakultetsku diplomu. To je rigorozna odluka, obzirom da je gotovo 50% članova bez tog uvjeta. Sindikat je još drastičniji. U prijedlogu novog Kolektivnog ugovora, kojeg trebaju potpisati Vlada RH, poslodavci i Sindikat, izričito se uvjetuje fakultetska diploma kao uvjet za zapošljavanje. To je izazvalo paniku među 1500 novinara koji ne ispunjavaju taj uvjet, a još veću među stotinama honorarnih suradnika koji su zapustili studij zbog rada u redakcijama, a koji sada bez diplome ne mogu ni sanjati stalni radni odnos.

Kolektivni ugovor ne uvjetuje koji studij novinari moraju diplomirati, ali smatra se da se bez visokoškolskog obrazovanja danas više ne može obavljati složene novinarske poslove.

Klasično sveučilišno obrazovanje

Već spomenuto istraživanje agencije PULS⁴ navodi koje su fakultete završili ispitani novinari. Rezultat odražava ukupno stanje u cjelokupnoj novinarskoj profesiji, s time da mlađi novinari pretežno diplomiraju na Fakultetu političkih znanosti, a stariji su bili skloniji Filozofskom fakultetu, i to tadašnjem studiju jugoslavenskih jezika i književnosti, što je današnji smjer hrvatskog jezika i književnosti.

Završen fakultet	%
Filozofski	34.3
Fakultet političkih znanosti	31.4
Pravni	11.0
Pedagoški	5.5
Ekonomski	5.1
Ostalo	12.7
UKUPNO: 100	

Iako poslodavci ne prave razliku među fakultetima kada se odlučuju zaposliti mladog novinara, što je prihvaćeno i u nacrtu novog Kolektivnog ugovora, ipak mladi novinari inkliniraju više prema studiju novinarstva. O tome svjedoči i vrlo veliki broj prijava za razredbene ispite svake godine, kada tisuće srednjoškolaca žele položiti prijamne ispite na studijima novinarstva.

U Hrvatskoj postoje dva studija novinarstva. Prvi je na Fakultetu političkih znanosti, a drugi je na Hrvatskim studijima. Oba su studija dio Sveučilišta u Zagrebu, koje vodi žučne rasprave s Ministarstvom znanosti RH o paralelnim studijima i opravdanosti takvih studija. Cilj ovog pregleda nije ulaženje u srž rasprava o opravdanosti pojedinog studija, pa će se prikazati njihova djelatnost.

---

⁴ *Novinar*, glasilo Hrvatskog novinarskog društva i Sindikata novinara Hrvatske, Zagreb, brojevi 6-7 1997. i 6-7 1998.

Studij novinarstva Fakulteta političkih znanosti je od školske godine 1986/7. pa do školske godine 2000/01. upisalo ukupno 2.555 studenata. Do 20. studenog 2000. godine diplomirao je 581 student. Već ovaj podatak govori zbog čega je slaba opća obrazovna struktura hrvatskih novinara. Prema jednom *ad hoc* istraživanju autora provedenom 1977. godine među studentima 3. godine novinarstva, od 78 studenata čak 53 ih je redovno surađivalo u nekom mediju. To znači da su redakcije privlačile mlade novinare i angažirale ih u različitim medijima. Razlozi su višestruki: studenti su voljni raditi, puni su entuzijazma, ne traže velike honorare, kadšto su sretniji što mogu objaviti negoli dobiti honorar na vrijeme i prema standardima profesionalnih novinara. O toj tendenciji svjedoči i broj studenata upisanih u školskoj godini 2000/01. prema podacima Studentske referade FPZ.

Godina studija	Redovni studenti	Izvanredni studenti	Ukupno
Prva	43	105	148
Druga	61	128	189
Treća	39	38	77
Četvrta	32	19	51

Broj studenata na višim godinama rapidno pada, što samo djelomično uzrokuje težina studija i selekcija, a znatno više utječe angažman studenata u medijskim kućama i svjesno zanemarivanje studija u korist posla. Nova pravila o zapošljavanju će vrlo vjerojatno donijeti promjene.

Fakultet političkih znanosti od školske godine 2000/01. primjenjuje novi nastavni plan studija novinarstva, koji je temeljito izmijenjen u odnosu na prijašnji. Umjesto klasičnog studija novinarstva temeljenog na kombinaciji komunikologije, politologije te ostalih teorijskih disciplina poput filozofije, ekonomije i slično, novi nastavni plan uvodi daleko više praktičnih, novinarskih predmeta. Naime, novinarska struka je bila izrazito nezadovoljna razinom novinarskih znanja, a posebno vještinama diplomiranih studenata novinarstva. Vrlo često se anegdotalno govorilo kako je pisanje vijesti s tržnice prva stvar koju treba naučiti diplomirane novinare koji se zaposle u redakcijama.

Novi nastavni plan je spoj teorije i prakse. U prve dvije godine studenti upisuju teorijske predmete koji su neophodni za njihovo buduće zvanje. Tu su i tri medijska predmeta: tisak, radio i televizija, ali na teorijskoj razini.

Na trećoj godini studij se dijeli na smjerove. Studenti izabiru dva od četiri ponuđena smjera: tisak, radio, televizija i odnosi s javnošću. Svaki od ovih smjerova vrlo je praktičan. Nastava se izvodi u manjim skupinama, te nastavnici mogu raditi individualno sa studentima i naučiti ih kako pisati osnovne novinarske vrste i oblike. Na četvrtoj godini uvodi se obavezna praksa u trajanju od jednog semestra u nekoj od medijskih kuća. Do sada je postojao obavezni praktični rad u trajanju od mjesec dana, ali se on pretvorio u ispunjavanje obrasca kojim je redakcija potvrdila da je student bio na praksi, a vrlo često nije ni primirio redakciju. Jednosemestralna praksa izvodi se u suradnji s redakcijom i urednicima te studentima omogućuje da se upoznaju s radom u uredništvima i svoja znanja stečena na fakultetu primijene u praksi. Urednik sudjeluje u ocjenjivanju studenta.

Novi nastavni plan zahtijeva i angažiranje više nastavnika s praktičnim znanjima, što je problem jer Sveučilište strogo uvjetuje tko može sudjelovati u visokoškolskoj nastavi. Malo je novinara koji imaju doktorat znanosti i koji mogu biti birani za redovna znanstveno-istraživačka zvanja.

Fakultet političkih znanosti ima i paralelni studij novinarstva. Studenti bilo kojeg fakulteta Sveučilišta u Zagrebu mogu paralelno upisati sa svojim redovnim studijem i studij novinarstva u trajanju od dvije godine. To omogućuje izvanredne kombinacije znanja, pa tako diplomirani pravnici, ekonomisti, ali i šumari stječu dodatnu diplomu studija novinarstva. Dvogodišnji program prilagođen je njihovim potrebama i temelji se uglavnom na stručnim, novinarskim predmetima. Godišnje se upisuje tridesetak studenata, a postotak diplomiranja je visok. Motiviranost ovih studenata također je vrlo visoka.

Fakultet političkih znanosti je u školskoj godini 2001/02. uveo i novi, dvogodišnji studij novinarstva koji je popularno nazvan "doškoloavanje". Naime, potaknuti niskom obrazovnom strukturom novinara i novim zahtjevima struke za obaveznom fakultetskom diplomom, Fakultet političkih znanosti je predložio, a Sveučilište i Ministarstvo znanosti su prihvatili i odobrili, novi studij za novinare koji su završili dvije godine nekog studija. U dvije godine oni će studirati stručne novinarske predmete i steći zvanje diplomirani novinar.

Odsjek za novinarstvo Fakulteta političkih znanosti inicirao je pokretanje poslijediplomskog studija "Mediji i društvo" s namjerom da se školuje kritična masa novih magistara i budućih doktora znanosti, koji će teorijski razvijati novinarstvo i koji će moći razinu obrazovanja novinara u Hrvatskoj dignuti na višu razinu.

Hrvatski studij pokrenut je 1992. godine kao dvosemestralni sveučilišni komparativni studij hrvatske filozofije i društva. Što je, zapravo, Hrvatski studij?

"Ideja o Hrvatskim studijima pojavila se ubrzo nakon demokratskih promjena i to iz nekoliko razloga. Prije svega, bitne dimenzije demokracije, slobode i tržišta trebalo je institucionalizirati i na području znanosti i sveučilišta, te stvoriti više duhovnih žarišta, pogotovo kada se zna da je u društvenim i humanističkim znanostima od 1918. mnogo toga bilo zabranjeno i prešućivano."⁵

Ubrzo su pokrenuti i novi studiji u okviru Hrvatskih studija, pa tako i studij novinarstva 1996. godine. Hrvatski studiji su već od samog početka izazvali čitav niz reakcija koje traju sve do današnjeg dana. Studiji su osporavani, napadani, ali i žestoko branjeni, ne samo u hrvatskoj javnosti, već su uzrok velikih neslaganja Ministarstva znanosti i Sveučilišta. Upitni su neki studiji, među kojima i studij novinarstva. Prva generacija studenata došla je do diplome, ali ih rektor odbija priznati. Neizvjesna je sudbina studija novinarstva, pri čemu su najveće žrtve studenti.

Program studija novinarstva temeljio se na sličnim postavkama na kojima i bivši program Fakulteta političkih znanosti, znači na više teorije negoli prakse. Znakovito je da je veliki broj profesora Fakulteta političkih znanosti sudjelovao u nastavi na Hrvatskom studiju. Paradoksalno je da isto Sveučilište i isto Ministarstvo silom zakona umirove voditelja studija novinarstva na Fakultetu političkih znanosti, koji pak onda postaje voditelj studija novinarstva na Hrvatskim studijima! Očito da će odluka biti teška te da cjelokupna situacija utječe na razvoj studija novinarstva u Hrvatskoj.

Alternativni oblici edukacije

Već u uvodnim napomenama, a pogotovo u povijesnom pregledu, uočava se kako su alternativni oblici edukacije novinara bili prisutniji od institucionalnih, visokoškolskih. Taj trend nastavio se i danas. Alternativni oblici edukacije, različiti tečajevi, škole, akademije, samo su dopuna studijima novinarstva i ne treba ih shvatiti kao neki nadomjestak redovitom visokoškolskom obrazovanju.

Valja razlikovati tečajeve koji su namijenjeni početnicima te različite oblike stručnog usavršavanja koji su namijenjeni već etabliranim profesionalcima koji se moraju razvijati u skladu s novostima u profesiji. Oba vida su veoma značajna i izrazito prisutna u Hrvatskoj.

Hrvatsko novinarsko društvo (HND) je na Danima hrvatskog novinarstva 1997. godine u Zatonu odlučio pokrenuti obrazovne djelatnosti, koje su se u međuvremenu snažno

---

⁵ www.hrstud.hr: Zvanja i načini studiranja

razvile i rezultirale osnivanjem Gospodarsko interesnog udruženja ICEJ koje vodi i koordinira različite vidove stručnog osposobljavanja novinara, kako u Zagrebu, tako i u Opatiji. Razlozi su bili jednostavni: profesija je bila ugrožena različitim pritiscima, prvenstveno vladajuće stranke, a nove vlasničke strukture preferirale su mlade, neobrazovane novinare koji su bili lakše podložni manipulacijama te koji nisu imali snage zahtijevati zaslužene plaće i uvjete rada u skladu sa zahtjevima profesije.

Novinarska radionica je osnovana 1997. godine kada je u listopadu počeo prvi krug, a do kraja 2000. godine održano je šest krugova u kojima je sudjelovalo oko 200 polaznika a diplomiralo je 159 novinara. Polaznici su bili mladi novinari u dobi od 25 do 35 godina, koji rade u nekoj od hrvatskih redakcija u stalnom ili honorarnom radnom odnosu. Redakcije su bile ravnomjerno zastupljene po veličini, vlasništvu, uređivačkoj politici i geografskim odlikama.

Predavači su bili istaknuti domaći i strani novinari, profesori novinarstva i medijski stručnjaci. U šest dosadašnjih radionica ukupno je bilo više od 80 predavača, s time da je jedan dio njih sudjelovao na svih šest, a neki, uglavnom stranci, na jednoj ili više.

Radionice su sponzorirale međunarodne medijske institucije, među kojima moramo istaknuti Press Now, Otvoreno društvo Hrvatska, Europsku Uniju, IREX ProMedia, The Freedom Forum, Njemačko i Francusko Veleposlanstvo u Hrvatskoj, te ostale. Zahvaljujući donacijama i naporima HND-a, učionica Novinarske radionice je danas moderna, kompjutorizirana i opremljena svom opremom za suvremenu nastavu.

Program se stalno usavršavao, ali je osnova bila ista: naučiti kako saznati informaciju, pisanje vijesti i izvještaja, intervjuiranje, uređivanje i selekcija, korištenje računala i Interneta, etika, pravna regulativa i odnosi sa vlastima.

Nažalost, presušila je međunarodna pomoć, a hrvatski mladi novinari nemaju još toliko dobar materijalni status da si mogu priuštiti dodatno školovanje, pa stoga radionica nije održana 2001. godine.

Međunarodni centar za obrazovanje novinara (ICEJ) je osnovan 1998. kao zajednički projekt Gradskog poglavarstva Opatija, Instituta otvoreno društvo Hrvatska i HND-a. Do danas je održano više od 80 različitih skupova na kojima je sudjelovalo oko 1000 novinara iz zemlje i inozemstva. ICEJ je kvalitetom svojih tečajeva i seminara postao privlačan za brojne međunarodne institucije kao što su Thomson Foundation, Visoka škola novinarstva iz Lillea, BBC Training trust, European Journalism Center, Vijeće Europe, EBU i druge.

ICEJ organizira tečajeve novinarstva za mlade novinare, ali veliki dio djelatnosti posvećen je profesionalnim novinarima koji se stručno osposobljavaju u primjeni novih zanatskih znanja i vještina, poput istraživačkog novinarstva, primjene računala u novinarstvu, sudskom izvještavanju, digitalnoj fotografiji i slično. Predavači su strani i domaći eksperti, uglavnom istaknuti novinari ili profesori novinarstva.

Osim toga, ICEJ organizira okrugle stolove, javne tribine ili međunarodne skupove o ključnim pitanjima medija i novinarstva, kao što su etika, sloboda medija, odnos države i medija, ratno izvještavanje, mediji i znanost, i slično.

Ugledne svjetske medijske institucije poput The Freedom Forum, Eurovision Broadcasting Union (EBU), ili Regionalne novinarske udruge za Srednju Europu (ZEUG), održale su svoje skupove u suradnji s ICEJ-om.

ICEJ je jedan od osnivača SEENPM, mreže od 19 medijskih trening centara iz 10 zemalja regije, koja djeluje uz podršku Danske Vlade, Regionalnog ureda Instituta otvoreno društvo, Vlade Švicarske i ostalih medijskih donatora. SEENPM je organizirao seriju od 40 različitih tečajeva u razdoblju od dvije godine na kojima su sudjelovali novinari iz cijele regije.

EuropaPress Holding, najveća privatna nakladnička tvrtka u Hrvatskoj, koja izdaje desetak veoma uspješnih novina, poput *Jutarnjeg lista*, *Globusa*, *Glorije*, *Arene*, *Playboya*, *Cosmopolitana* i ostalih, odlučila je 2001. godine pokrenuti vlastitu školu, kojom bi osigurala priliv novih, kvalitetnih novinara.

Program Novinarske akademije temeljio se dijelom na dobro primljenim ranijim programima Novinarske radionice Hrvatskog novinarskog društva i obrazovnim programima za novinare koji se događaju u Međunarodnom centru za obrazovanje novinara (ICEJ) u Opatiji.

Međutim, budući da je po prvi put rađena novinarska škola za određenu medijsku kuću, program je bio prilagođen potrebama te kuće i razrađen s djelatnicima EPH.

Osnovni cilj tromjesečnog rada Radionice bilo je stručno osposobljavanje mladih novinara za ulazak u redakcije EPH. U drugom dijelu programa, predviđeno je da polaznici Akademije stečena znanja iskoriste u jednomjesečnoj praksi pod paskom starijih kolega – mentora.

Postupak regrutiranja novinara bilo je izuzetno važno i osjetljivo pitanje. Procedura je bila javna, transparentna i otvorena. Velik broj prijavljenih kandidata za test na radionici

pokazao je koliko je zanimanje za novinarstvo. Uvjete (studenti četvrtih godina različitih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ili kandidati sa završenom fakultetskom naobrazbom) je ispunjavalo oko 180 prijavljenih. Većina njih je i pristupila pismenom dijelu ispita. Nakon prvog kruga testa, kojim se nastojala ispitati razina općeg znanja budućih polaznika, pored znanja i vještina u novinarstvu, odabrano je 45 najuspješnijih kandidata. Potom su uslijedili razgovori sa svakim kandidatom. Iako odabir nije bio lagan posao, članovi komisije su izabrali 24 najbolja polaznika.

U radu Novinarske akademije provedeno je 120 radnih sati, a škola je trajala tri mjeseca i održavala se dva 2 puta tjedno, ponedjeljkom i srijedom od 16 do 20 sati. Mjesto održavanja Akademije bila je kompjutorski dobro opremljena novinarska radionica Hrvatskog novinarskog društva.

Škola se sastojala od teorijskog i praktičnog rada. Teorijski rad bio je temeljen na praktičnim znanjima i novinarskim vještinama, koje su prenosiliiskusni novinari, uposlenici *EuropaPress Holdinga*. Praktičan rad sastojao se od stalnog pisanja i vježbanja, neprekidnog "rirajtiranja" kako bi se izbrusila sposobnost pisanja temeljnih novinarskih vrsta.

Teme koje su se u školi obrađivale bile su: izvori vijesti, pisanje vijesti, izvještavanje, tehnike intervjuiranja, istraživačko novinarstvo, temelji uređivanja i selekcije, kako novine funkcioniraju, Internet kao izvor podataka, korištenje informatičke tehnologije u novinarstvu, izrada baza podataka, pravna regulativa, kako izbjeći sudske tužbe, etika novinarstva, odnos s glasnogovornicima i vlasti. Za svaku tematsku jedinicu polaznicima su bili pripremljeni materijali-podsjetnici o temi toga dana.

Akademiju je uspješno završio 21 polaznik. Svi su dobili ili radni ugovor ili stipendije za dovršetak studija. Nova generacija krenula je krajem 2001. godine, a EPH je ujedno pokrenuo i niz tečajeva za stručno osposobljavanje novinara.

Međuregionalna novinarska radionica pokrenuta je u drugoj polovici 1997. godine i trajala je do ožujka 2000. godine. Pohađalo ju je stotinjak mladih novinara – Hrvata i Srba – koji su učili osnovne novinarske forme, ali su ujedno imali prilike uspostaviti ratom porušene kontakte i početi suživot na novim temeljima.

Početakom 2000. godine pokrenut je novi ciklus koji obuhvaća dvadesetak novinara s područja Hrvatske, Vojvodine i sjeveroistočne Bosne. Prva dva ciklusa održana su u Osijeku, treći u Tuzli, na Odsjeku žurnalizma Filozofskog fakulteta Univerziteta Tuzla, a planirano je

da mjesto održavanja četvrtog ciklusa bude Novi Sad. I predavači dolaze iz sve tri regije, a program traje 6 vikenda i obuhvaća 120 školskih sati nastave.

Mladi novinari, osim što stječu temeljna novinarska znanja, imaju i mogućnost razviti dobru međuregionalnu suradnju, koja je već vidljiva i u medijima. Radionicu financiraju *Alternativna informativna mreža (AIM)* i *Vijeće Europe*, te lokalne vlasti i novinarske udruge.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Velik dio alternativnih oblika obrazovanja novinara ne bi se mogao održati da nije bilo izdašne pomoći međunarodnih donatora. Nažalost ili nasreću, takva pomoć je prolazna i najviše ovisi o tome kakva je unutrašnje-politička situacija u pojedinoj zemlji. Pažnja međunarodne javnosti ide s jedne krizne točke na drugu. Krizna žarišta određuju i međunarodnu pomoć. Dok je Hrvatska bila ugrožena ratom te proživljavala pritisak Tuđmanovog autoritarnog sustava, pomoć je dolazila. Žarište se zatim premjestilo na BiH, pa Kosovo i Crnu Goru, a padom Miloševića, na Jugoslaviju. Sada je aktualna Makedonija, ali Afganistan je sve zasjenio nakon 11. rujna 2001. godine.

Kako se pomiče krizno žarište, tako se javljaju i uobičajeni, shematizirani pristupi. Međunarodne donatorske institucije vrlo često ne uvažavaju lokalne specifičnosti i pokušavaju nametnuti brza rješenja koja su oprobana u nekim sasvim drugim kulturološkim sredinama. Vrlo često se traži brzi rezultat, a vrijeme se mjeri budžetskom godinom. Lijepo je u godišnjem izvještaju prikazati kako su utrošeni novci rezultirali vidljivim poboljšanjima u medijima. Nažalost, ništa se ne mijenja preko noći, a pogotovo ne profesionalna razina novinarstva. Obrazovanje daje uspjeh na duži rok, ali to su dalekosežni i dugoročno uspješni rezultati. Donatori nemaju strpljenja za srednjoročne ili dugoročne planove, pa forsiraju brza, a time često i nedorečena rješenja. Promašaji su stoga česti, a pouka je povlačenje sredstava umjesto promjena strategije. Tako su u Hrvatskoj utrošena ogromna sredstava u pokretanje informativno-političkog lista *Tjednik*, iako su domaći stručnjaci upozoravali na neopravdanost investicije. Ništa bolje nije prošla ni velika investicija u OBN televiziju u BiH.

Vrlo često donatori smatraju da su promjena vladajuće stranke i pad autoritarnih sustava sami po sebi dovoljni da se poboljša stanje u medijima. Hrvatska i jugoslavenska iskustva govore suprotno, ali u Hrvatskoj su se donatori poput *Press Now* povukli smatrajući da je posao završen. Simptomatično je i pokretanje novih međunarodnih inicijativa, poput Pakta stabilnosti, koje su pompezno najavljivane, a rezultat je zanemariv.

Neki ugledni i značajni donatori, poput Sorosa, mijenjaju koncepcije i preusmjeravaju svoju djelatnost, a novi rijetko dolaze.

Očito je da međunarodna pomoć ne može vječno trajati, te da je dugoročno rješenje moguće samo u oslanjanju na vlastite snage. Ipak, opća ekonomska situacija je takva da je teško obrazovne djelatnosti raditi na samofinanciranju. To je gotovo nemoguće i u svjetskim relacijama. Većina međunarodnih edukacijskih medijskih institucija uživa jaku financijsku podršku.

S druge strane, bilo je brojnih pokušaja zloupotrebe međunarodnih donacija, prodaja lažnih projekata, neizvršavanja ugovorenih obveza, slabe razine izvođenja projekata i slično.

Očito je da stabiliziranjem lokalne situacije dolazi i novo razdoblje ozbiljnog i stručnog rada koje jedino može opravdati međunarodnu pomoć.

Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije

Hrvatski novinari vrlo jasno su izrazili svoj stav prema edukaciji na svojoj godišnjoj skupštini 1997. godine. Najveći dio obrazovnih djelatnosti pokrenut je nakon tog jasnog opredjeljenja. Upravo zbog velikog značaja stručnog osposobljavanja i obrazovanja novinara, a i zbog nedovoljno podataka što o tome misli profesija, autor je proveo ispitivanje među sudionicima godišnje skupštine Hrvatskog novinarskog društva održane u listopadu 1998. godine u Opatiji.

Anketirani su bili jednodušni u odgovoru na prvo pitanje koje je glasilo: “Smatrate li da je hrvatskim novinarima potrebno stručno usavršavanje?” Dvojbe nije bilo – bez stručnog usavršavanja nema profesionalnog napretka. Brojčano izraženo ocjenom u rasponu od 1 do 5, anketirani su ocjenom 4.7 ocijenili potrebu za stručnim usavršavanjem.

Anketirani novinari bili su jedinstveni i u odgovoru na drugo pitanje: “Jeste li zadovoljni sadašnjim mogućnostima stručnog usavršavanja novinara?” Odgovor je glasio “Može proći”, što je ekvivalent brojčanoj ocjeni 1.7. Ovaj očiti nesrazmjer između jasnih potreba za usavršavanjem i nezadovoljstvom postojećim mogućnostima vjerojatno će poslužiti kreatorima edukativnih programa.

Već smo spomenuli kako u Hrvatskoj postoje dva studija novinarstva. Zbog toga smo željeli saznati što anketirani novinari misle o njima. Na pitanje “Jesu li postojeći studiji novinarstva pravi način obrazovanja novinara?”, odgovoreno je “Bolje išta nego ništa”, što je adekvatno brojčanoj ocjeni 1.9 na ljestvici od 1 do 5. U konkurenciji dva studija bolje je prošao studij na Fakultetu političkih znanosti koji je dobio ocjenu 1.6, a studij novinarstva na Hrvatskim studijima 1.3. Zanimalo nas je misle li novinari da bi trebalo uvesti neke druge vidove visokoškolskog obrazovanja. Ponuđene su bile slijedeće mogućnosti: veleučilište za novinare; poslijediplomski studij; viša škola novinarstva; i nešto drugo (navedite što).

Odgovor je bio iznenađujući: poslijediplomski studij! Nakon tako jasno izraženog nezadovoljstva postojećim studijima novinarstva očekivalo se neko drugo rješenje, ali izabran je samo viši stupanj postojećeg sustava obrazovanja. No, analizom ispitanika utvrdilo se da je većina njih diplomirala (čak 28), da imaju više od 20 godina radnog staža, te da je njihova prirodna potreba jače usmjerena prema nastavku obrazovanja. Inače, zanimanje za stjecanjem znanstvenog zvanja magistra vrlo je izraženo među novinarima, pogotovo otkako više nema odgovarajućeg poslijediplomskog studija u Hrvatskoj. Očito je to praznina koju bi trebalo ispuniti te bi i tako trebalo vrednovati odgovor na pitanje koje druge oblike obrazovanja novinara bi željeli. Veleučilište i visoka škola za novinarstvo nisu se pokazali privlačnim za obrazovanje novinara.

Kuda dalje

Razvojni pravci obrazovanja novinara u Hrvatskoj, usprkos prikazanim teškoćama, jasno se ocrtavaju: kombinacija visokoškolskog obrazovanja i stručnog usavršavanja daje najbolji rezultat. U izvođenju nastave treba se osloniti na oprobane domaće snage, ali valja koristiti i međunarodne stručnjake, kako bi se održao kontakt s novinarski razvijenijim sredinama. Financiranje vremenom mora postati dio proizvodnog troška vlasnika medijskih tvrtki. I oni polagano shvaćaju da je dobar novinarski proizvod nemoguće napraviti bez dobrih profesionalaca. A dobri profesionalci ne nalaze se na cesti, već ih treba obrazovati. Sadašnji razvoj obrazovnih djelatnosti u Hrvatskoj potvrđuje ovaj trend.

Nikako se ne smije zanemariti uloga znanosti, jer bez validnih znanstveno-istraživačkih projekata teško je odrediti razvoj medija i struke. Istraživanje medijskih procesa, analiza medija, autora i obrade tema, primjena novih tehnologija, istraživanje javnog mnijenja, publike i utjecaj gospodarskih prilika mogu itekako odrediti budućnost medija. A temeljita istraživanja nemoguće je provesti bez dobrih znanstvenika, koji se pak moraju educirati... Krug je jasan i vrlo određen, samo treba vrijeme, sredstva i veliki naponi kako bi se ostvarila puna medijska tvorba.

KONTAKTI

Fakultet političkih znanosti

Lepušićeva 6, tel: 01/4655-580, 10 000 Zagreb

ICEJ – Međunarodni centar za obrazovanje novinara

Opatija, tel: 051/272-746

Hrvatsko novinarsko društvo

Perkovčeva 2, tel. tel: 482-8333, Zagreb

Hrvatski studiji

Ulica grada Vukovara 68, tel: 01/611-7962, Zagreb

Freedom Forum

Lepušićeva 6, 01/4550- 861, Zagreb

LITERATURA

1. Bennet, Lance W.: *News: the Politics of Illusion*, Longman, White Plains, 1996
2. Curran James and Gurevitch Michael: *Mass Media and Society*, Edward Arnold, London, 1991
3. Gans, Herbert J.: *Deciding what's News*, Vintage Books, New York, 1980
4. Malović, Stjepan: *Educating Journalists*, Politička misao, Vol, XXXV, (1998), Zagreb
5. McQuail, Dennis: *Mass Communication Theory*, Sage Publications, London, 1994
6. *Highlights of a Summit of Journalism from Central and Eastern Europe and the United States*, The Freedom Forum, Arlington, 1994
7. *Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise*, The World Bank, Washington, 2000
8. *Novinar*, glasilo Hrvatskog novinarskog društva i Sindikata novinara Hrvatske, Zagreb, brojevi 6-7 1997. i 6-7 1998.
9. Zbornik sjećanja *Vjesnik 1940-1990*, NIŠPRO Vjesnik, Zagreb, 1990.
10. www.hrstud.hr: Zvanja i načini studiranja
11. www.fpzg.hr: Fakultet političkih znanosti

Dr. sci. Stjepan Malović, doktor komunikacijskih znanosti, je docent na predmetu Tisak, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu i direktor Međunarodnog centra za obrazovanje novinara (ICEJ), te voditelj Odbora za obrazovanje mreže medijskih centara jugoistočne Europe (SEENPM). ©Media Online 2002. All rights reserved.

Edukacija novinara u Crnoj Gori: temelj koji tek treba ozidati

Dragoljub – Duško Vuković

Crna Gora je, u oblasti edukacije novinara ali i ostalih medijskih profesionalaca, bila i ostala prilično zapušteno područje. Neadekvatan nivo obrazovanosti novinara jednim dijelom je posljedica činjenice da u Crnoj Gori nikada do sada nije postojala visoka, niti, pak, bilo koja druga formalna ili neformalna škola za edukaciju novinara. Nije, takođe, postojala ni praksa planskog podsticanja mladih iz Crne Gore da se upisuju na studije novinarstva koji su postojali na univerzitetima u bivšoj SFRJ. Mladi ljudi su to činili samoinicijativno, vođeni vlastitim željama i afinitetima, a nakon studija često se nijesu ni vraćali u Crnu Goru, niti zapošljavali u medijima lociranim u njoj.

Obrazovni nivo novinara

Destruktivni politički procesi tokom minulih 10-12 godina u Crnoj Gori i okruženju, te opšte siromašenje društva, dodatno su smanjivali mogućnost formalne i neformalne edukacije novinara i ostalih medijskih profesionalaca, kako u samoj Crnoj Gori tako i van nje. Uostalom, i postkomunističkoj vlasti i opozicionim partijama bilo je više stalo do kontrole novinara i medija nego do unapređivanja profesionalnih standarda u njima. Pojednim vlasnicima privatnih medija, pak, više je odgovaralo da zapošljavaju neškolovane, pa i nedarovite mlade novinare, jer je takve bilo kudikamo lakše zadovoljiti niskim platama ili honorarima.

Virus političkih dioba u Crnoj Gori zahvatio je i novinare i njihove asocijacije, pa ni s te strane nije bilo podsticaja za iole organizovanijom i sistematskijom edukacijom novinara, niti je bilo motivacije za uspostavom strožijih standarda pri angažovanju novinara. Tako se, uglavnom, sve svodilo na povremene entuzijastičke pokušaje edukacije, finansirane od inostranih donatora.

Povremeno organizovanje seminara, kurseva i drugih oblika neformalnog obrazovanja za one koji su već počeli da se bave novinarstvom i onih koji to namjeravaju da učine, nije međutim, moglo da nadomjesti nedostatak ozbiljnog i sistematskog obrazovanja. Taj nedostatak postaje tim očigledniji kada se ima u vidu nesrazmjer između broja elektronskih i štampanih medija, s jedne, i broja solidno obrazovanih profesionalnih novinara i ostalog medijskog osoblja, s druge strane.

Imajući u vidu dinamiku nastajanja novih medija i načine angažovanja mladih ljudi za novinarske i druge poslove u njima (veliki broj honoraraca), prilično je težak i nezahvalan posao izrada dovoljno precizne mape obrazovne strukture novinara i ostalog medijskog osoblja. U Crnoj Gori niko do sada nije cjelovito i kontinuirano istraživao u ovoj oblasti.

Postoje, doduše, podaci na osnovu kojih je moguće stvoriti relativno jasnu predstavu o postojećem stanju, nastalom tokom desetogodišnjeg, za crnogorsko društvo, medije i novinare, vrlo dramatičnog i bolnog procesa tranzicije od komunističkog ka demokratskom društvu. Jedno od rijetkih istraživanja je ono što su ga krajem septembra 1999. godine uradili *Centar za razvoj medija* (CERAM) i *Alter Modus*. Njihova anketa obuhvatila je 43 od 56 tada aktivnih medija u Crnoj Gori (štampa, radio, televizija, agencije) i 197 novinara, ili 51 posto od ukupnog broja zaposlenih. Prema podacima dobijenim u toj anketi, 63 posto novinara imalo je visokoškolsko obrazovanje, dok je 37 posto posjedovalo diplomu neke više ili srednje škole. Od novinara sa fakultetskom diplomom, svega njih 17 posto završilo je studij novinarstva na nekom od fakulteta političkih nauka na prostoru bivše Jugoslavije.

U nedavno objavljenom knjizi “Novinarske poduke i douke ili kako postati loš novinar”, doajen radijskog novinarstva u Crnoj Gori **Mihailo Miljanić** naveo je relativno svježije podatke (početak 2000. godine) o obrazovnoj strukturi novinara u tri državna medija u Crnoj Gori – dnevnom listu *Pobjeda*, Radiju i TV Crne Gore. *Pobjeda* je imala 94 stalno zaposlena novinara, a 56,6 posto njih imali su fakultetsku diplomu. (Autor knjige kao kuriozitet navodi da je jedan *Pobjedin* novinar po obrazovanju kvalifikovani radnik.) Od 72 stalno zaposlena novinara u Radiju Crne Gore, fakultetsku diplomu imalo je 69,4 posto. U TV Crne Gore, od 81 stalno zaposlenih novinara, 69 posto je završilo neki fakultet.

Najnoviji podaci, koje je dobio *Institut za medije Crne Gore* (IMCG) na osnovu anketiranja većine relevantnih medija, uglavnom su potvrdili ono što su pokazala ranija istraživanja, a to je da priličan broj novinara i ostalog medijskog osoblja nema visokoškolsko

obrazovanje. IMCG je, oktobra 2001. godine, poslao upitnik glavnim urednicima i direktorima svih medija u Crnoj Gori koji su njegovi osnivači, kao i većini onih koji to nijesu, u cilju prikupljanja relevantnih informacija potrebnih za planiranje i koncipiranje buduće obuke novinara i ostalih medijskih profesionalaca. Upitnik je, djelimično ili u cjelini, popunilo 16 privatnih, četiri državna/javna, i jedan štampani medij čiji je osnivač nevladina organizacija. U medijima čiji su glavni urednici ili direktori popunili upitnik (od značajnijih jedino to nije učinila TVCG), 125 stalno zaposlenih novinara i urednika imaju fakultetsku diplomu, 29 je završilo neku višu školu, dok ih 77 ima samo srednjoškolsko obrazovanje. Od povremeno angažovanih u anketiranim medijima, 48 novinara i urednika imaju fakultetske, 12 diplome neke više škole, dok 64 ima srednjoškolsko obrazovanje.

Jedan od mogućih načina uticaja na povećanje obrazovnog nivoa novinara u Crnoj Gori, a time, procjenjuje se, i na povećanje stepena profesionalnosti i nezavisnosti novinara i samih medija, jeste uvođenje licence. Ideju je među samim novinarima testirao *Nezavisni sindikat novinara Crne Gore* na okruglom stolu organizovanom u prvoj polovini 2001. godine. Kao jedan od agrumenata za uvođenje licence navedeno je da u granskom Kolektivnom ugovoru u Crnoj Gori stoji odredba da novinari moraju imati visoku školsku spremu. Tokom rasprave je pokazano veliko razumijevanje za uvođenje licence, ali i upozoreno da bi tako nešto bilo teško izvodljivo u praksi. Problematičnost ove ideje sastoji se, pored ostalog, i u tome što se njome zadire u ljudska prava i slobode, kao i u prava vlasnika medija da vode kadrovsku politiku za kakvu misle da im najviše odgovara.

Obrazovni nivo ostalih medijskih profesionalaca

Prema podacima iz ankete IMCG, od ostalih stalno zaposlenih medijskih profesionalaca u Crnoj Gori, 63 ima fakultetsko, 12 visokoškolsko, a 58 srednjoškolsko obrazovanje. Stanje je kudikamo lošije kod povremeno angažovanih, jer ih samo sedam ima fakultetsko, pet visokoškolsko, a 42 srednjoškolsko obrazovanje. Radi upotpunjavanja slike, ovdje ćemo navesti i zaključak do kojeg su 1999. godine došli istraživači CERAM-a i *Alter Modusa*, a koji se odnosi na kadrove u tv realizacijama (snimatelji, montažeri, realizatori). Navedeno je da je "u pomenutim profesijama, na državnoj televiziji zanemarljiv broj zaposlenih sa završenom visokom školom", a da ima "još manje onih sa specijalizovanom školom ili fakultetom". Što se tiče privatnih/nezavisnih televizija, primijećeno je da se one oslanjaju na mlađe kadrove, početnike, "koji u složene poslove ulaze uglavnom bez prethodne, temeljnije stručne pripreme".

Klasično univerzitetsko obrazovanje

Već smo u uvodu naveli da je neodgovarajući obrazovni nivo novinara u Crnoj Gori dobrim dijelom posljedica činjenice da u njoj nikada do sada nije postojala visoka, niti, pak, bilo koja druga škola za edukaciju novinara. Crna Gora je, inače, kasnije od drugih republika bivše Jugoslavije počela da izgrađuje sistem visokoškolskog obrazovanja, a prioritet su, kada je riječ o humanističkim studijama, imali pravo i ekonomija, te kasnije studij za obrazovanje srednjoškolskih profesora. Iako ne raspolažemo preciznim podacima, prilično je utemeljeno kazati da je među visokoobrazovanim novinarima u Crnoj Gori, pogotovo mlađima, najveći broj pravnika i ekonomista.

Krajem sedamdesetih godina prošlog vijeka, u crnogorskim medijima počeli su da se zapošljavaju prvi novinarski kadrovi školovani na nekom od fakulteta političkih nauka u bivšoj Jugoslaviji, najčešće na onom u Beogradu. Od tada do danas takvih nije, međutim, bilo dovoljno da prevladaju u redakcijama crnogorskih medija. Izuzimajući nezavisni nedjeljnik *Monitor*, i to samo u jednom periodu, nije moguće navesti medij u Crnoj Gori u kome su većinu zaposlenih činili novinari sa završenim studijem novinarstva na fakultetima političkih nauka.

Imajući u vidu postojeću obrazovanu strukturu novinara u Crnoj Gori, s jedne, i dinamiku širenja medijske zajednice i njenih potreba, s druge strane, prošle godine je na Univerzitetu Crne Gore - preciznije na Pravnom fakultetu - pokrenuta inicijativa za osnivanje studija novinarstva. Taj projekat je stidljivo testiran u uskim akademskim i političkim krugovima, i nije pobudio ozbiljniju pažnju novinara, medija (računajući i njihove vlasnike) i šire javnosti. Na tome je, za sada, i ostalo.

Alternativni oblici edukacije

Do početka devedesetih godina prošlog vijeka, najčešći oblik alternativne edukacije novinara u Crnoj Gori bilo je ono klasično redakcijsko podučavanje pripravnika, koje je, po pravilu, padalo u zadatak iskusnijim i afirmisanim novinarima, najčešće urednicima. U zavisnosti od odnosa u redakcijama, pa i od profila glavnih i odgovornih urednika medija, obučavanje uz rad i u toku rada imalo je manje ili više ozbiljan karakter. Kakva – takva, interredakcijska edukacija je ipak pomagala mladim novinarima da brže i lakše savlađuju zanat i usvajaju osnovna pravila i etičke norme profesije.

Prvi ozbiljniji pokušaj vanredakcijske edukacije mladih ljudi koji su željeli da se bave novinarstvom organizovan je 1993. godine u Podgorici. Obuka tridesetak polaznika trajala je više mjeseci, održavana je vikendom, a sastojala se od predavanja afirmisanih novinara iz

Crne Gore i Srbije i praktičnog rada kojim su rukovodili mentori, takođe afirmisani novinari. Od tridesetak polaznika kursa, najveći broj njih je kasnije počeo da se, sa manje ili više uspjeha, profesionalno bavi novinarstvom. Kurs je organizovala podgorička firma *Kron*, uz podršku AIM i Soros fondacije.

AIM će docnije, u nekoliko navrata, organizovati bazičnu novinarsku obuku za mlade bez ili sa malo profesionalnog iskustva, najčešće studente završnih godina studija na nekom od fakulteta u Crnoj Gori. Obuka se zasnivala na teorijskom i praktičnom radu, a predavači su biliiskusni novinari iz Podgorice i Beograda.

Bilo je još sporadičnih kurseva za novinare, ili *in-house* treninga, koji su zadovoljavali trenutne potrebe novoosnovanih medija i koji su se uklapali u donatorsku *ad hoc* strategiju podrške medijima. Sa osnivanjem Instituta za medije Crne Gore i njegovim uključivanjem u *Mrežu za profesionalizaciju medija Jugoistočne Evrope* (SEENPM), otvorena je nova mogućnost da novinari i drugi medijski profesionalci iz Crne Gore odlaze na specijalističke kurseve u inostranstvo. Takvu mogućnost do sada je iskoristilo oko 80 novinara, uglavnom mladih, iz medija u Crnoj Gori.

Među ozbiljnije pokušaje edukacije u saradnji sa strancima spada obuka dijela novinara i produkcionog osoblja Radio-televizije Crne Gore u saradnji sa britanskim BBC i njemačkom ZDF, koja je ostvarena tokom 1999. i 2000. godine, kada je otvoren i *Centar za obuku* u RTCG. Obuka je nastavljena u periodu od septembra do kraja novembra 2001. godine.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Fondacija Soros, koja je od 1993. godine imala svoju filijalu u Podgorici (od 1999. godine djeluje kao samostalna fondacija u okviru mreže OSIM), prva je od međunarodnih donatora nastojala da pomogne alternativne oblike edukacije novinara u Crnoj Gori. Fondacija je pružila finansijsku potporu već pomenutom kursu u organizaciji firme *Kron*, pomagala organizaciju radionica, seminara, finansirala programe obuke za pojedine nezavisne medije (dnevnik *Vijesti*, *TV Montena*) i slala novinare iz Crne Gore na edukativne skupove u inostranstvo.

Tokom minule dvije godine uočljivo je i prisustvo *IREX ProMedia* i napor ove organizacije da unaprijedi obrazovni nivo novinara u Crnoj Gori. Prioritet, pri tom, ima bazična obuka, istraživačko novinarstvo i izvještavanje o ekonomskim temama. IREX ProMedia je organizovao tri specijalistička seminara za izvještavanje o ekonomskim temama,

koje je pohađalo 40 novinara, od kojih su najbolji potom išli na seminar u Bratislavu. Organizacija IREX ProMedia se u svom radu fokusirala na nekoliko ključnih lokalnih partnera, među kojima su najznačajniji Institut za medije Crne Gore i *Centar za preduzetništvo*.

Danska škola novinarstva je ušla u Crnu Goru preko organizovanja novinarske škole čiji su polaznici regrutovani iz redova mladih izbjeglica sa prostora bivše Jugoslavije, da bi docnije postala važan faktor u promovisanju ideje o osnivanju nevladine organizacije Institut za medije Crne Gore, a onda i konačnoj realizaciji te ideje.

Osnivanjem pomenutog Instituta, čijim su članovima postali skoro svi relevantni mediji u Crnoj Gori, međunarodni donatori su željeli da objedine napore i novac, i uspostave jednu trajnu instituciju za obrazovanje novinara i ostalih medijskih profesionalaca u Crnoj Gori. Opravdanost tog zajedničkog napora donatora, koji je korespondirao sa potrebama lokalne medijske zajednice, trebala bi da se pokaže tokom 2002. godine, realizacijom ambicioznog plana obuke - u kojoj je akcenat stavljen na praktičnu obuku novinara i ostalih medijskih profesionalaca - i drugih aktivnosti, među kojima je od izuzetne važnosti obuka lokalnih predavača.

Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije

Zbog nedostatka jasno profilisanih i kontinuiranih alternativnih formi edukacije novinara, za sada nije moguće relativno pouzdano govoriti o tome koliki je stepen zainteresovanosti novinara za dopunjavanjem postojećeg i sticanjem novog znanja. To isto se može reći i kada je u pitanju zainteresovanost samih medija za obuku onih koje zapošljavaju ili povremeno angažuju na novinarskim i drugim poslovima.

Anketa Instituta za medije, o kojoj smo ranije govorili, pokazala je da glavni urednici i direktori medija osjećaju potrebu da unaprijede opšti obrazovni, a pogotovo nivo profesionalnog znanja svojih novinara i ostalog medijskog osoblja. No, tu se javljaju dvije vrste problema – jedan kada su u pitanju državni/javni mediji, dok je drugi izraženiji kod medija koji su u privatnom vlasništvu.

Državni/javni mediji u Crnoj Gori se nalaze u fazi vlasničkog i upravljačkog prestrukturiranja. Na putu su, dakle, da postanu javni servisi i, shodno tome, promijene i svoju uređivačku politiku. U očekivanju novog pozicioniranja ovih medija u crnogorskom medijskom pejzažu, čini se da postojeće upravljačke strukture i uređivački timovi nijesu naročito motivisani da brinu o edukaciji zaposlenih. To bi se moglo očekivati tek nakon

okončanja nagoviještenih ili tek započetih promjena, koje bi zakonomjerno trebale da dovedu do saznanja o potrebi “ubrizgavanja svježje novinarske krvi”, te profesionalne pameti i vještine.

Što se tiče medija u privatnom vlasništvu, oni se nalaze u makazama želje za što kvalitetnijim novinarskim i ostalim kadrovima i bojazni da će bez njih ostati čim dobro “ispeku” zanat, postanu samouvjereniji i time spremniji da svoje znanje i sposobnost na berzi rada ponude onome ko više plati. Kod privatnih medija je izražen i problem manjka novinara, pa im nerado dozvoljavaju odsustvovanje zbog edukacije ili ih, pak, nerado oslobađaju radnih obaveza dok edukacija traje.

Kuda dalje

Na osnovu uvida u postojeće stanje stvari, te makar i ovlašnog anticipiranja budućih potreba medijske zajednice, koja se u posljednje vrijeme ubrzano širi, ali i potreba demokratskog razvoja Crne Gore, jasno je da je neodrživ *ad hoc* i improvizatorski pristup edukaciji novinara i drugih medijskih profesionalaca. Osnivanje Instituta za medije Crne Gore je prvi ozbiljan izlazak u susret sadašnjim i budućim potrebama. Time se, ustvari, pokušava izgraditi dio nedostajućeg temelja, bez kojega nije moguće graditi ozbiljan obrazovni sistem kada je riječ o onima koji rade u medijima, prvenstveno novinarima.

Ono što je Crnoj Gori sada najpotrebnije jeste, dakle, da utemelji kontinuirane forme obrazovanja novih kadrova za medije i doobrazovanja onih koji su već stekli manje ili više novinarskog i drugog medijskog iskustva, ali sasvim dovoljno da osjete kako su odabrali pravi životni poziv.

Valjalo bi biti prilično oprezan i dobro razmisliti da li Crnoj Gori i medijima u njoj više odgovara osnivanje posebnog univerzitetskog studija novinarstva ili neka srećno odabrana obrazovna simbioza, u kojoj bi sadejstvovale već postojeće humanističke studije na univerzitetu i neformalne obrazovne institucije, koje bi, kroz što praktičnije vidove edukacije, nadgradile znanje stečeno na fakultetima.

KONTAKTI

Institut za medije Crne Gore

Braće Zlatičanin 12, 81000 Podgorica

Tel/fax: 081/ 601 – 270, 601 – 260

E-mail: imcg@mminstitute.org

Direktor: Vojislav Raonić

Dragoljub-Duško Vuković, novinar, jedan je od osnivača i prvi odgovorni urednik *Prvih on-line crnogorskih nezavisnih elektronskih novina* (PCNEN). Sada radi kao koordinator nastave u Institutu za medije Crne Gore. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Poteškoće u obrazovanju novinara na Kosovu

Faik Ispahiu

U toku 50 godina socijalizma i nedavnih godina represivne vladavine Srbije, Kosovari su poznavali samo državne medije i imali vrlo ograničen pristup nezavisnim izvorima informiranja na vlastitom jeziku. Kosovo je imalo mali broj nezavisnih medija dok je bilo pod direktnom kontrolom Srbije. Stoga je nakon godina represije sloboda govora postala visoko cijenjena roba na Kosovu.

Veliki značaj malobrojnih medija u proteklih 12 godina

Postojao je samo jedan albanski dnevni list, *Rilindja (Obnova)*, koji je zatvoren kada je Miloševićev režim došao na vlast 1990. godine. Gotovo cijelu deceniju poslije toga većina medija na albanskom jeziku na Kosovu bila je zabranjena. *Bujku* (poljoprivredni časopis koji je izlazio samo povremeno, pretvoren je u dnevnik u cilju zamjene *Rilindje*) je nastavio sa štampanjem uz upitan legalitet prema srbijanskom režimu. Privatni dnevnik *Koha Ditore* je pokrenut 1997. godine, što je Kosovu dalo određeni stepen medijske pluralnosti po prvi put u historiji.

Uopćeno govoreći, kosovski mediji su predstavljali jedno od uporišta borbe Kosovara za demokratiju, naročito nakon 1990. godine. Iako je većina medija na Kosovu silom zabranjena ili ih je preuzeo beogradski režim u kasnim osamdesetim godinama, nešto malo kosovskih medija je uspjelo preživjeti i na različite načine izbjeći ogroman pritisak režima i, uprkos svim poteškoćama, nastaviti rad.

Zahvaljujući međunarodnoj podršci, a najviše predanom radu i samopožrtvovanju kosovskih novinara, moglo se naći nešto pouzdanih informacija i izvještaja koji su popunjavali informacijsku prazninu koja je postojala u to vrijeme, što je predstavljalo protutežu propagandi medija u službi beogradskog režima.

Kosovski novinari su za svoj rad zaslužili veliko poštovanje kosovskog stanovništva. Bilo je vrlo važno pružiti informacije stanovništvu Kosova, kao i međunarodnoj zajednici. Samo okruženje i mnogobrojni događaji na Kosovu također su zahtijevali veći broj novinara koji bi osigurali dobru pokrivenost i protok informacija.

Većina tih novinara bili su hrabri ljudi sa jakim osjećajem patriotizma i barem djelomičnom sposobnošću da pišu i izvještavaju. Stoga su novinarsko obrazovanje i obuka za ovo novo jezgro novinara bukvalno predstavljali "vatreno krštenje". Mediji su u to vrijeme morali posezati za raznim rješenjima ne bi li preživjeli represiju (slučaj *Rilindje* i *Bujkua*), prebrodili finansijske poteškoće i obučili vlastite nove novinare čiji je broj stalno rastao.

S obzirom da je beogradski režim protjerao s posla sve albanske intelektualce s Kosova – kao i da nadolazeća generacija intelektualaca i analitičara nije imala skoro nikakav drugi način da se izrazi i predstavi svoj rad – novinarstvo je postalo česta profesija na Kosovu.

S druge strane, zbog važnosti koju su mediji imali na Kosovu i u cijeloj regiji, i međunarodna zajednica je pružala veliku podršku kosovskim novinarima. Rezultat svega ovoga je porast ionako velikog broja novinara na Kosovu.

Borba za znanje

Sve veći broj novinara i potreba za odgovarajućim obrazovanjem rezultirali su otvaranjem prve privatne *Visoke škole za novinarstvo "Faik Konica"* u Prištini u maju 1996. godine. Školu je osnovao i vodi je ugledni kosovski publicista, pisac i pedagog **Ramiz Kelmendi**, koji ima preko 50 godina novinarskog i redaktorskog iskustva. Škola je nazvana po jednom od najpoznatijih albanskih publicista **Faiku Konici**. Visoka škola novinarstva nudi dvogodišnji program obuke novinara koji je realiziran u šest tromjesečnih ciklusa. Neki od najboljih kosovskih novinara uključeni su u rad škole kao nastavnici. Ogroman entuzijizam i vrlo visoka očekivanja možda su razlozi zbog kojih se ponekad osporava uspjeh i kvalitet škole. Pa ipak, činjenica je da je Visoka škola novinarstva bila – a i dalje je – jedina obrazovna ustanova za obuku novinara. Školu danas pohađa oko 200 polaznika.

Škola nudi kurseve iz osnova novinarstva, novinarske etike, modela novinarskog izraza, historije novinarstva, novinarske prakse, TV i radio novinarstva, kulture pisanja, engleskog jezika, fotografije, Interneta, i slično.

Visoka škola novinarstva ima i vlastiti časopis *Novinar* (24 strane) koji je do sada doživio 5 izdanja.

S druge strane, *Univerzitet u Prištini*, kao jedini univerzitet na Kosovu, još uvijek nema katedru za novinarstvo.

Svojevremeno je u 70-im godinama zabilježen djelimično uspješan pokušaj osnivanja novinarskih studija. Kažemo djelimično uspješan jer je, uprkos svim političkim preprekama iz tog vremena, uspio proizvesti barem jednu generaciju novinara. U to vrijeme je otvoren Odsjek za novinarstvo u okviru Pravnog fakulteta. Međutim, tadašnje vlasti su ukinule odsjek za novinarstvo nakon što je diplomirala prva generacija novinara. Svi kasniji pokušaji osnivanja odsjeka za studije novinarstva u okviru Univerziteta u Prištini ostali su neuspješni.

Slična sudbina je zadesila i jedinu visoku školu novinarstva na Kosovu koja je nudila fakultetsku diplomu - beogradske vlasti su je zatvorile.

Danas se novinarstvo predaje samo kao predmet *Osnove novinarstva* na prvoj godini *Fakulteta za albanski jezik i književnost*. Kao takav, ne ispunjava ni minimum zahtjeva za obrazovanje kosovskih novinara.

Nivo obrazovanja kosovskih novinara

Broj aktivnih novinara na Kosovu koji imaju odgovarajuće obrazovanje i diplomu iz novinarstva je vrlo nizak u poređenju s ukupnim brojem novinara na Kosovu. Procjene variraju i kreću se od 2.500 do 5.000 novinara.

Iako je katastrofalan nivo novinarstva na Kosovu prvi utisak koji se stiče na osnovu prethodno izloženih podataka, ipak treba naglasiti i pozitivne ocjene Misije OSCE na Kosovu, koju je kao tijelo za razvoj medija ovlastio UNMIK-a (Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu), te pozitivne ocjene drugih relevantnih organizacija koje prate medijsku situaciju na Kosovu.

Kosovski analitičari, kolumnisti, publicisti i drugi uključeni u novinarstvo predstavljali su veliki katalizator sveukupnog pozitivnog razvoja ne samo na Kosovu, već i u regionu.

Ovo je uglavnom rezultat pozitivnog stava najvećeg broja kosovskih novinara prema profesiji i njihove visoke profesionalne odgovornosti. Naravno, i obimni kontakti sa međunarodnim medijima predstavljali su važan faktor u ovom procesu, zajedno sa obukom i razmjenom iskustava organiziranom na regionalnom i međunarodnom nivou u cilju poboljšanja vještina kosovskih novinara.

Većina kosovskih novinara sa završenim fakultetom ima diplomu iz jezika i književnosti ili drugih društvenih nauka. Ovi ljudi koji se bave novinarstvom stekli su iskustvo

i znanje uglavnom uz pomoć strane literature o novinarstvu, svojim vlastitim trudom i uz pomoć starijih kolega.

S druge strane, ubjedljivo najveći broj kosovskih novinara ima srednjoškolsku spremu nakon koje su pohađali različite treninge, kurseve i druge oblike sticanja i poboljšanja novinarskih vještina. Pored toga, skoro bez izuzetka, svi kosovski mediji primjenjuju proceduru organiziranja barem dvosedmične obuke za svo novo osoblje koje zapošljavaju u redakcijama.

Nažalost, ne postoji nijedna odgovarajuća i sveobuhvatna studija koja bi dala sliku potpune i stvarne situacije nivoa obrazovanja kosovskih novinara. Međutim, neka istraživanja pokazuju da od ukupnog broja kosovskih novinara otprilike 5% ima odgovarajuću univerzitetsku diplomu iz novinarstva; 20% novinara ima neku drugu univerzitetsku diplomu; 20% novinara ima relevantnu dvogodišnju fakultetsku diplomu; dok otprilike 55% kosovskih novinara ima srednju stručnu spremu.

Drugi zanimljiv podatak je da je odnos među polovima među kosovskim novinarima dosta ohrabrujući. Prisustvo žena novinara na Kosovu je vrlo visoko, naročito u medijima sa sjedištem u glavnom gradu Prištini. Ovo je veoma važan dio ne samo sveukupnog razvoja novinarstva na Kosovu već i kosovskog društva u cjelini.

Važan faktor kojeg treba naglasiti je da skoro svi kosovski mediji za sve nove novinare primjenjuju sistem interne obuke uz rad. Međutim, ova obuka se uglavnom vrši uz pomoć organizacija koje pružaju takvu vrstu obuke kao dio svojih programa i projekata razvoja medija na Kosovu i u regionu.

Dosta napora je uloženo u organiziranje različitih vrsta obuke radi poboljšanja nivoa novinarstva na Kosovu, naročito istraživačkog i privrednog novinarstva. Ove programe organiziraju razne vladine i nevladine organizacije, kao što su Odjel za medije OSCE, Internews Kosova, KFOS (Fond Otvoreno društvo Kosova), IREX ProMedia, itd.

Međutim, većina ovih organizacija djeluje individualno i dosta neorganizirano, čime se umanjuje efektivnost njihova rada.

Za sada je *Centar za novinarsku obuku i obrazovanje Internews Kosova* jedina ustanova, opremljena najmodernijom audio i kompjuterskom opremom za obuku radio novinara i radio tehničara, te kompjutersku obuku za studente Univerziteta u Prištini, koja se bavi obukom medijskih radnika. To je lokalna nevladina organizacija (članica Internews

Europe) i uglavnom je finansira Evropska komisija, ali i drugi donatori (WUS Austria, US OTI, itd.).

Univerzitetsko obrazovanje ipak najbolje

Opći problem kod obuke koju pružaju nevladine organizacije je da ne može zamijeniti odgovarajuće obrazovanje i diplomu univerzitetskog nivoa.

Nakon povlačenja srbijanskih snaga sa Kosova u junu 1999. godine i povratka kosovskog obrazovnog sistema u svoje zakonske zgrade, došlo je do ozbiljnih rasprava i pokušaja da se pokrenu novinarski studiji na Kosovu. Dvije najčešće teme bile su organiziranje postdiplomskog (magistarskog) studija iz novinarstva i formiranje nove katedre za novinarstvo u okviru Filološkog fakulteta na Univerzitetu u Prištini.

Ideja i veoma interesantna inicijativa o postdiplomskom (magistarskom) studiju iz novinarstva u okviru *Instituta za novinarske studije* na Univerzitetu u Prištini je već odmakla od početne faze planiranja i očekuje se određivanje kompletnog finansiranja njegovog budžeta. Centar za obuku Internews Kosova je već ponudio pomoć u tehničkom i praktičnom dijelu obuke. Trebalo bi da od oktobra 2002. godine 30 mladih kosovskih Albanaca počnu učiti kako da postanu novinari u projektu koji je osmišljen tako da objedini "najbolje prakse" zapadnoevropskih univerziteta. Ovaj program je dio programa obnove obrazovanja koji vodi OSCE na Kosovu.

Mike Ungersma, direktor razvoja i predavač na odsjeku za novinarstvo najstarije ustanove iz ove oblasti u Velikoj Britaniji, Školi novinarstva, medija i kulturoloških studija Cardiff Univerziteta u Walesu, koji radi na ovom programu, kaže da su aktivni kosovski novinari hendikepirani na dva načina: "Stariji novinari koji su učili svoj zanat prije rata, pretrpjeli su desetogodišnji 'zijev' i prekid u karijerama. Uz to su u ovom periodu propustili i priliku da uče o tehnološkim naprecima u novinarstvu - osobito u prikupljanju informacija i disperziji vijesti u elektronskim medijima te Internetu - i primijene ih u vlastitom radu. S druge strane, mladi muškarci i žene koji su se nadali da će ući u novinarstvo kasnih osamdesetih i ranih devedesetih bili su blokirani ratom".

Suprotno mnogim postojećim studijima novinarstva na Balkanu, program u Prištini će staviti naglasak na praktični trening koji će zajedno sa akademskim kursevima osigurati intelektualnu i profesionalnu podlogu.

Dok su kratki kursevi i seminari od velike pomoći novinarima koji su već ostvarili karijeru, Ungersma je siguran da se dugoročnije rješenje može očekivati jedino od

univerzitetskog obrazovanja i treninga: "Prije mnogo vremena, urednici i novinari u 'zapadnom svijetu' su se dogovorili da su za medije jedino univerziteti najbolji izvor mladih talenata. Bilo u dodiplomskim ili postdiplomskim kursevima, novinarski trening i obrazovanje najbolji su u univerzitetski strukturiranom ambijentu, gdje mladi ljudi imaju priliku izučavati svoj zanat dok, u isto vrijeme, proširuju svoje znanje o svijetu kroz izučavanje drugih predmeta, od antropologije do zoologije - sve je to 'žito za mljevenje' u novinarstvu".

Kosovo je mala oblast sa uništenom ekonomijom kojoj će trebati mnogo godina da se oporavi. Ovakvo stanje se direktno i negativno odrazilo i na medijsko tržište Kosova. "Sa nešto malo više od 2 miliona stanovnika, Kosovo ima više novina, magazina, radio i TV stanica negoli mnoge razvijene zapadnoevropske zemlje", smatra Ungersma i nalazi da je postdiplomski studij novinarstva primjereniji od dodiplomskog na Kosovu "jer će se medijsko tržište znatno smanjiti u narednom periodu, a oni koji završe dodiplomski studij novinarstva neće moći naći posao u medijima." Zato on smatra da bi mladi ljudi trebali u redovnom studiju (dodiplomskom) studirati bilo koju oblast koja ih zanima, a poslije imati jednogodišnje ili dvogodišnje intenzivno obrazovanje i trening iz oblasti novinarstva i dodaje da će tako biti "zreliji, bolje fokusirani i discipliniraniji od dodiplomaca, a znanje stečeno u dodiplomskom studiju napraviti će od njih bolje novinare sa boljim razumijevanjem svijeta oko njih".

Novi Institut za novinarske studije na Univerzitetu u Prištini imat će multimedijalni pristup treningu, a u dvije godine studenti će imati priliku naučiti osnove štampanog medija te radija i televizije. Institut ima podršku konzorcijuma britanskih partnera, među kojima su i Cardiff Univerzitet, Westminster Univerzitet i Thomson fondacija. U okviru Univerziteta u Prištini Institut će biti poluautonomna jedinica sa vlastitim vijećem, dva predavača i tehničkim demonstratorom. Predavači će dolaziti iz kosovskih medija. Trebalo bi da ovaj studij bude izuzetno popularan među mladim ljudima na Kosovu, gdje je oko 48 procenata stanovništva mlađe od 25 godina.

Druga ideja o formiranju katedre za novinarstvo je za sada još uvijek malo nejasna, uglavnom zbog finansijskih poteškoća i nedostatka kvalificiranog osoblja.

Ovaj izvještaj ne bi bio kompletan bez pominjanja potrebe za obrazovanjem u drugim oblastima srodnim novinarstvu – osim kratkih programa obuke koje uglavnom organiziraju i finansiraju međunarodne i domaće nevladine organizacije, ne postoji odgovarajuća obuka iz tehničkih medijskih vještina. Postoji i izrazita potreba za odgovarajućim obrazovanjem u oblasti organizacije, menadžmenta, kompjuterskog izdavaštva i štampanja (DTP), audio/video

montaže i inženjeringa, itd. Svi se nadaju da će ovoj potrebi biti udovoljeno zajedno sa zadovoljavanjem potrebe za savremenim novinarskim obrazovanjem.

Novinarstvo zavisi od šireg društvenog konteksta

Dakle, obrazovanje novinara je urgentno pitanje medijske scene Kosova. Nedostatak odgovarajućeg obrazovanja i, povrh toga, nedostatak odgovarajućeg zakonodavstva i sigurnosti, obeshrabruje kosovske novinare u bavljenju “opasnim” temama. U novinarskoj zajednici postoji veliki strah od nasilja - organizirani kriminal je skoro tabu tema u kosovskim medijima upravo iz ovog razloga.

Preostaje da se pronade dovoljno pozitivne energije i visokokvalificiranih profesionalaca koji će iznijeti odgovornost i uložiti ogroman trud u razvoj odgovarajućeg i potpunog obrazovnog sistema u oblasti novinarstva na Kosovu te stvoriti zdravo okruženje i mogućnosti za profesionalno, nepristrasno i nezavisno novinarstvo zasnovano na zapadnim standardima savremenog novinarstva današnjice.

Ovaj zadatak bi trebalo da predstavlja dio mnogo većih napora da se podigne nivo sveukupnog obrazovnog sistema na Kosovu, počevši od pružanja nespornog obrazovnog servisa kosovskom društvu, čime bi se prevazišao problem kosovske omladine i društva u pravilnom izražavanju i preciznoj artikulaciji misli i ideja.

Također bi trebalo poboljšati vještine aktivnih i već zaposlenih novinara u pravcu savremenih novinarskih standarda. Profesionalno usavršavanje, izvještavanje o ljudskim pravima, istraživačko novinarstvo, privredno novinarstvo – sve su ovo teme kojima bi se trebalo pozabaviti u procesu razvoja medija na Kosovu kao dijelu sveukupnog demokratskog razvoja kosovskog društva.

KONTAKTI

OSCE Misija na Kosovu – Media Department (Odjel za medije)

Adresa: Rr. Beogradit 32, Priština, Kosovo

Tel.: (+381-38) 500 162

Fax: (+381-38) 500 188

E-mail: press@omik.org

Internews Kosova

Adresa: Menza e Studentëve, kati i parë, Priština, Kosovo

Tel: (+377-44) 115 788

Fax: (+381-38) 224 498
E-mail: faik@internews.org

School of Journalism, Media and Cultural Studies, Cardiff University

Mike Ungersma, BSc MA
Predavač i direktor razvoja
E-mail: ungersma@cardiff.ac.uk
Tel/Voice Mail/fax: 029 2087 4186
Portable: 07767 214 028

KFOS (Kosova Foundation for Open Society – Fond Otvoreno društvo Kosova)

Adresa: Aktash II, br. 38; Priština, Kosovo
Phone: (+381-38) 549 116; 549 117; 549 118; 549 119
E-mail: info@kfos.org

IREX (International Research and Exchange Board – Međunarodni odbor za istraživanje i razmjenu)

Adresa: Arbëria, Johan V. Gëte, br.12; Priština, Kosovo
Tel: (+381-38) 232 110; 243 005

Gani Bobi - Center for Humanistic Studies – Centar za humane studije

Adresa: Aneksi i Pallatit te Mediave, Priština, Kosovo
E-mail: info@ganibobi.org

WUS AUSTRIA (World University Service – Svjetski univerzitetski servis)

Adresa: Fakulteti Filologjik, Nena Tereze, p.n.; Priština, Kosovo
Tel: (+381-38) 501 472

Faik Ispahiu je zamjenik direktora *Internews Kosova*. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Edukacija novinara u SR Jugoslaviji (Srbija)

Vladan Radosavljević

Jedan od najvećih i najdugotrajnijih problema celokupne medijske sfere i oblasti informisanja u SRJ već čitav niz godina bez sumnje jeste nedovoljan ili čak sasvim nizak nivo prosečne obrazovanosti novinara i kadrova koji rade u novinarstvu. Izričući ovakav sud, valja imati u vidu gotovo neverovatan paradoks koji, čini se, nije isključiva karakteristika prostora Srbije i Crne Gore, već se može jasno naslutiti i u drugim zemljama regiona, pre svega onima koje su nastale raspadom nekadašnje Jugoslavije.

Nivo obrazovanosti novinara i medijskog osoblja

U SRJ i njenim medijima radi jedan broj novinara visokog nivoa novinarskog znanja, iskustva i potpunog profesionalnog poznavanja medija. Ti su ljudi gotovo po pravilu srednjih godina, već dug period nalaze se na čelu inače velikog korpusa medija koji su se opredelili za nezavisnu uređivačku politiku, prate aktuelne profesionalne trendove u inostranstvu, imaju čvrst etički stav i jasnu uređivačku koncepciju u redakcijama koje vode ili medijima u kojima rade.

S druge strane, veliki je broj mladih ljudi, bez iskustva, obično sa diplomom nekog od fakulteta društvenog usmerenja, ali bez dovoljno znanja i opšteg obrazovanja, gotovo sasvim neukih u novinarskom radu, nedovoljno informisanih o oblasti kojom se bave, nezainteresovanih za dalju profesionalnu edukaciju, neretko i nesigurnih u gramatička pravila jezika kojim pišu ili govore. Ovi su ljudi dospeli u redakcije na najrazličitije načine i zauzeli novinarska mesta često se nametnuvši i kao urednici pojedinih rubrika ili navodni stručnjaci za pojedine oblasti. Ovaj tip novinarskog kadra naročito je bio prisutan u medijima koji su sve do 5. oktobra 2000. godine i demokratskih promena u Srbiji podržavali Miloševićevu

diktaturu, ali nipošto nisu retki ni u redakcijama nezavisnih medija koji se trude da uz političku nezavisnost profesionalno i stručno obavljaju svoj posao.

Uzroka i razloga ovakvoj aktuelnoj situaciji, naravno, ima čitav nepregledni niz: Srbija je dugi niz godina živela izolovano, van direktnog kontakta sa svetom, zatvorenost društva rezultirala je opštim snižavanjem nivoa i kvaliteta svih njegovih segmenata, mladi ljudi radije su studirali egzaktne nauke koje su im otvarale mogućnosti odlaska u inostranstvo, novinarstvo je kao profesija odavno potcenjeno u svakom smislu, tokom vremena ova je profesija u Srbiji postala i jedna od najopasnijih. Novinarska karijera doživljava se jedino kao trenutna i brzo stečena popularnost, po mogućnosti u nekom od moćnijih elektronskih medija, bez mnogo upuštanja u tajne struke i osnove zanata.

Prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije, od 1680 njihovih članova, čak 58% poseduje visoku stručnu spremu, a sasvim zanemarljiv broj odlazi da magistrira i doktorira. Ostali imaju završenu srednju školu. Prosek godina u Nezavisnom udruženju je 46. Shodno ovome, lako je pretpostaviti da bi se do sličnih pokazatelja moglo doći i u pojedinačnim medijima. Relevantne podatke ovog tipa gotovo je nemoguće dobiti u drugom novinarskom udruženju u Srbiji. Ovo udruženje, budući da je sve vreme Miloševićevog režima radilo pod njegovom direktnom kontrolom, trenutno je u stanju previranja i sasvim neregulisanih međusobnih odnosa. Slično je i sa Saveznim udruženjem, koje bi trebalo da okuplja novinare iz Srbije i Crne Gore.

Kadrovi koji rade u novinarstvu a nisu novinari, u najvećem broju slučajeva su ljudi mešovitog nivoa i vrste obrazovanja. To se, pre svega, odnosi na elektronske medije, radio i televizijske stanice u kojima kao snimatelji, tonski snimatelji, kamermani, montažeri, scenografi, reditelji, producenti i drugo, rade ljudi koji su na navedena mesta dolazili prema potrebama, bez ikakvog sistema ili jasnog reda, najčešće bez prethodnog utvrđivanja stvarnog znanja i profesionalnih sposobnosti. U enormno velikom broju elektronskih medija u Srbiji na nenovinarskim pozicijama rade i kvalifikovani kadrovi – diplomirani snimatelji, montažeri, reditelji – ali i priučeni ljudi kojima su kamera ili montažni sto bili tek hobi. Rezultat ovoga jeste gotovo uvek potpuno očigledna razlika između kvaliteta tonskog ili video snimka čak i u različitim emisijama jedne iste TV stanice. Treba imati u vidu i to da visoko fakultetsko obrazovanje novinari stižu na jednom fakultetu, a snimatelji, tonski snimatelji, montažeri i reditelji na sasvim drugom. Njihova međusobna veza tokom studija ne postoji.

Klasično univerzitetsko obrazovanje

Novinari u Srbiji mogu steći specijalizovano univerzitetsko obrazovanje samo na jednom mestu – Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Naravno, novinari se regrutuju i sa drugih visokoškolskih ustanova, najčešće sa pravnog i filozofskog fakulteta ili sa studija svetske književnosti.

Fakultet političkih nauka u Beogradu osnovan je 1968. godine. Fakultet ima četiri osnovna smera – međunarodna politika, politička sociologija, politologija i novinarstvo sa komunikologijom – od kojih se samo poslednji direktno bavi obrazovanjem budućih novinara.

Na prvu godinu usmerenja *Novinarstvo sa komunikologijom* godišnje se upiše 140 studenata od oko 350, koliko obično konkuriše na prijemnom ispitu. Procenjuje se da je za 33 godine postojanja ovaj fakultet završilo oko 1700 ljudi.

Fakultet traje četiri godine (osam semestara), a rad se sastoji od teoretskih predmeta i praktične nastave. Najvažniji predmeti iz prve grupe jesu teorija i tehnika novinarstva, javno mnjenje i teorija medija. Drugi deo nastave, na čijem se razvijanju intenzivno radi u poslednjim godinama, jeste mentorska nastava – simulacija rada u redakcijama radija, televizije, štampanog medija i novinske agencije. Ovu vrstu nastave vode profesori koji zaista dolaze iz medija, a svoja predavanja i praktičan rad najčešće organizuju u mediju iz kojeg dolaze. Na ovaj način fakultet pokušava da izbalansira svoj najveći problem – nedostatak tehnike na kojoj bi se obavljala obuka – kamere, kompjuteri, montažne jedinice i sl.

Uz ovo, studenti četvrte godine novinarskog smera odlaze u redakcije u kojima neposredno rade u pravljenju vesti, novina ili radio i TV emisija. Mnogi od ovih studenata ostanu u redakcijama u kojima su bili na praksi i vremenom se zapošljavaju u njima.

Drugi kadrovi koji rade u medijima visoko univerzitetsko obrazovanje stiču u sasvim drugoj visokoškolskoj ustanovi – *Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu*. Na ovom fakultetu postoje četvorogodišnje studije filmske i televizijske režije, kamere, montaže i tonske tehnike. Fakultet takođe u velikoj meri pokušava da kombinuje teoretski i praktičan rad, ali je i ovde nedostatak savremene opreme najveći problem. Fakultet političkih nauka i Fakultet dramskih umetnosti nemaju nikakvu međusobnu saradnju niti bilo kakvu programsku povezanost.

Alternativni oblici edukacije

Alternativnih oblika edukacije novinara izuzetno je mnogo. Vrlo je teško, međutim, u širokoj i šarolikoj ponudi odrediti kvalitetne i zaista potrebne oblike dopunskog i alternativnog obrazovanja. Nesumnjivo dve najznačajnije institucije alternativnog i dopunskog obrazovanja novinara koje konstantno obavljaju svoju delatnost jesu Novosadska novinarska škola i ANEM trening-centar.

Novosadska novinarska škola, nevladina organizacija osnovana 1996. godine, bavi se edukacijom u oblasti mass medija i komunikacijom u širem smislu. Obrazovanje novinara na jednom kursu traje godinu dana i sadrži oko 200 radnih sati praktične i teoretske nastave. Polaznici ove škole su apsolvanti ili diplomirani studenti fakulteta društvenih nauka koji prolaze kroz ozbiljno zamišljen i realizovan prijemni ispit. Tokom jedne školske godine u Novosadsku novinarsku školu upiše se između 30 i 40 polaznika, a procena je da je školu do sada završilo oko 400 ljudi koji sada uglavnom rade u štampanim i elektronskim medijima Vojvodine. Ova škola organizuje i kurseve za srednjoškolce koji nameravaju da se u budućnosti bave novinarstvom, a izdaje i interne novine *Naše reči* i *Moj prvi rukopis*. Predavači na školi su profesori beogradskog, novosadskog i centralnoevropskog univerziteta kao i afirmisani novinari.

ANEM (*Asocijacija nezavisnih elektronskih medija*) trening-centar, sa preko pedeset nezavisnih radio i televizijskih stanica, bavi se isključivo alternativnim obrazovanjem novinara i kadrova koji rade u radio stanicama. Trening-centar je počeo sa permanentnim radom 1. novembra 2000. godine i do sada je organizovao preko 40 kurseva za novinare, tonske snimatelje, producente i saradnike marketinga radio programa. Specijalizovani kursevi traju do dve nedelje, svi predavači su domaći novinari ili eksperti za određenu oblast. Kursevi se organizuju u Beogradu, ali i u lokalnim medijskim centrima – najvećim gradovima u SRJ.

Povremeno specijalizovane novinarske kurseve organizuju i druge obrazovne institucije, udruženja ili mediji. Naročito aktivan u poslednje vreme jeste *BBC trening-centar* koji je počeo da ostvaruje svoj ambiciozni edukativni program zasnovan pre svega na gostovanju stranih predavača i eksperata u lokalnim sredinama. Ozbiljan rad u okviru ovog trening-centra, međutim, planiran je od jeseni 2001. godine.

Edukacijom se u vidu povremenih kurseva bave i *Press Now*, *Norveška narodna pomoć*, *Deutsche Welle* TV trening-centar, *Švedski helsinški odbor za ljudska prava*, *Fond za otvoreno društvo Beograd*, *Fresta* i *Danska škola novinarstva*. Ove profesionalne ali i donatorske organizacije svoje kurseve često organizuju uz pomoć neke od lokalnih institucija. To su obično *Nezavisno udruženje novinara Srbije*, ANEM, *Udruženje privatnih elektronskih medija*, *Local press* i *Medija centar*. Kursevi uglavnom traju po nekoliko dana i održavaju se po namenski rađenim i najčešće usko-specijalističkim programima.

Poseban program kurseva organizuje se u okviru *Mreže jugoistočne Evrope za profesionalizaciju medija* (SEENPM). Ovi kursevi takođe su specijalizovani za po jednu oblast i pripremaju se u svakom od centara članica, a polaznici su iz svih zemalja regiona. Do sada su u okviru Mreže organizovana dva kursa u Beogradu – istraživačko novinarstvo i opšti kurs novinarstva.

Dosadašnje iskustvo sa svim organizovanim povremenim specijalizovanim kursevima jeste dvojako - pozitivno i negativno. Nesumnjivo da je veliki broj takvih kurseva dobrodošao u svim sredinama u kojima permanentna edukacija novinara, iz raznih razloga, ostavlja brojne praznine u njihovom obrazovanju, nedovoljno se oslanja na praktičan rad i savremena iskustva. S druge strane, u dosadašnjoj praksi veliki je broj potpunih neusklađenosti ponuda kurseva sa stvarnim potrebama, nerazumevanja eksperata iz inostranstva posebnosti lokalnih sredina, kao i njihove neprilagođenosti nivou i kvalitetu znanja polaznika koji su na kursu. Ovakav ishod najčešće je rezultat nedovoljne pripremljenosti samog kursa, brzine kojom se on organizuje kao i potrebe da se kvantitetom nadoknadi kvalitet.

Povremeni kursevi za novinare i druge medijske kadrove gotovo uvek imaju još jedan, ne manje značajan, problem. Sasvim je logično, naime, da i organizator kursa i medij koji je pozvan da pošalje svog predstavnika žele da dodatnim obrazovanjem obuhvate najbolje i najperspektivnije mlade novinare. Takvi su dnevno potrebni redakcijama, a imajući u vidu njihov deficit, najčešće je teško na sedam ili deset dana odvojiti kvalitetne kadrove od svakodnevnog novinarskog rada. Drugim rečima, regrutacija novinara koji bi trebalo da budu obuhvaćeni kursevima ili serijom kurseva nepremostiv je problem za koji rešenja u ovom trenutku jednostavno nema.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Treba još jednom podvući da je interesovanje međunarodnih donatora za edukaciju novinara i medijskih kadrova u Srbiji neuporedivo veće nego za bilo koji drugi segment medijske sfere.

Izvršni organizatori povremenih medijskih kurseva najčešće su i najveći donatori medija od kojih su neki već pomenuti – Press now, Švedski helsinški odbor za ljudska prava, Norveška narodna pomoć, Fond za otvoreno društvo, Fresta, Danska škola novinarstva i drugi. Donatori gotovo nikada ne sprovode svoje programe edukacije sami - gotovo uvek je neka od lokalnih asocijacija ili medijskih institucija partner u organizaciji i praktičnom izvođenju nastave.

Utisak je, međutim, da, osim u slučajevima kakvi su nesumnjivo ANEM trening-centar, BBC škola i Mreža jugoistočne Evrope za profesionalizaciju medija (SEENPM), gotovo po pravilu nema jasne i definisane dugoročne strategije te da neki od kurseva do sada jesu bili nepotreban odliv sredstava i primer pogrešno potrošenog donatorskog novca. Ukoliko se ovakvi propusti mogu tumačiti kao nužna kolateralna šteta u nalaženju pravog rešenja, oni se naravno mogu tolerisati. Ako, međutim, takav način rada preraste u praksu, biće problema sa daljom afirmacijom dodatne obuke i edukacije novinara.

Još jedno dosadašnje iskustvo nesumnjivo bi moglo biti putokaz za dalje strateške planove. Uvek su više uspeha imali i dali bolje rezultate kursevi koji su imali jasno i precizno određenu temu, ciljnu grupu i metodologiju. Jednostavnije rečeno, gotovo uvek je bolji bio kurs koji se bavio sasvim konkretnim segmentom novinarskog rada – na primer, način izveštavanja iz Haškog tribunala, kako pisati o korupciji ili rad u desku – od onoga koji je za temu imao opšte novinarsko obrazovanje.

Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije

Stav novinara, urednika i drugih koji su obuhvaćeni dodatnim novinarskim obrazovanjem u najvećem broju slučajeva je načelno pozitivan prema programu kurseva i onome ko ih organizuje.

Međutim, kao što je već pomenuto, problem najčešće nastaje kada dobrog novinara, nosioca posla u redakciji, treba odvojiti od svakodnevnog rada na neko vreme. Urednicima je često važnije da dnevno rešavaju problem sopstvenog kadrovskog deficita nego da se načelno i trajno opredele za usavršavanje svojih najboljih saradnika. Poseban problem jesu kursevi koji se organizuju za urednike. U najvećem broju slučajeva, uvereni u sopstvena znanja,

iskustva i novinarske sisteme vrednosti, urednici medija teško odlaze na dodatno usavršavanje. Uobičajena je odluka da se na takav poziv ne odazovu ili u najboljem slučaju da se na tako nešto pošalje neko od osoblja ko ne zadovoljava kriterijume.

Mediji iz unutrašnjosti, gde je dodatno obrazovanje novinara još potrebnije i korisnije nego u Beogradu, radije se odlučuju za kurseve koji se organizuju u lokalnim sredinama ili u gradovima u regionu.

Kuda dalje

U okviru tranzicije celokupne medijske sfere u Srbiji neophodno je obaviti i opsežnu tranziciju sistema obrazovanja novinara i kadrova koji rade u medijima. Visokoškolske ustanove koje se bave obrazovanjem novinara i medijskog osoblja moraju se podrediti procesu detaljne i visokostručne analize sopstvenih nastavnih planova i programa, a zatim ih transformisati prema posebnom projektu. Naravno, već u ovoj fazi sasvim je jasno da se oba fakulteta koja obrazuju medijske kadrove – Fakultet političkih nauka i Fakultet dramskih umetnosti – moraju što pre osposobiti savremenim tehničkim sredstvima za svakodnevni praktičan rad. Istovremeno, neophodno je napraviti valjan program njihovog međusobnog povezivanja i usklađenog rada prema potrebama koje profesija podrazumeva u praksi. No, proces tranzicije visokoškolskih ustanova za obrazovanje medijskih kadrova još nije počeo i za sada nema znakova da na njemu neko ozbiljno radi.

Zato je, u oblasti alternativnih oblika edukacije, neophodno pružiti punu podršku onima koji to za sada ozbiljno rade. Uz napore i sredstva da se takvi centri što potpunije tehnički i kadrovski opreme, neophodno je na sve načine afirmisati njihov rad.

Povremene novinarske kurseve, škole i seminare neophodno je uskladiti sa potrebama pojedinih medija. Sa druge strane, donatorske organizacije i institucije koje se najčešće javljaju kao finansijeri ili suorganizatori ovakvih kurseva trebalo bi da nivo svoje ponude usklade sa stvarnim stanjem nivoa znanja u određenoj sredini. Uopšteni novinarski kursevi, pravljani prema potrebama drugih regiona u kojima donatori igraju važnu ulogu, obično ne daju željeni rezultat ili je taj rezultat pogrešan i loš.

Zbog velikog interesovanja organizatora za dopunske vidove obrazovanja novinara, ali i realnih potreba za njima, neophodno je formirati edukacioni informativni centar, koji bi radio pri Medija centru, Nezavisnom udruženju novinara Srbije ili nekoj drugoj novinarskoj

organizaciji. U ovaj bi se informativni centar slivale sve informacije o potrebama za edukacijom kao i o onome što se nudi ne samo u Srbiji već i u regionu. Najbolji način komunikacije sa činiocima edukacionog procesa ovaj centar ostvario bi preko web sajta, ali bi određen broj informacija mogao biti dostupan i u pisanoj formi. Informativni centar nesumnjivo bi pomogao u propagiranju i afirmisanju dodatne edukacije novinara, ali bi uveo i preko potreban red u ovu oblast i postao istinsko mesto razmene informacija o potrebi i ponudi.

Imajući u vidu najčešće istu ili sličnu situaciju u oblasti edukacije novinara u gotovo svim zemljama regiona, a pre svega u zemljama bivše Jugoslavije, neophodno je međusobno uskladiti sve aktivnosti u ovoj oblasti. Nesumnjivo, postojeće mreže medija centara i novinarskih institucija na dobrom su putu da u tome pokažu valjan rezultat.

Na kraju, u opredeljivanju mladih ljudi za novinarsku profesiju i njihovoj odluci da postanu profesionalni novinari veliku ulogu imaju sami novinari i njihovi mediji. Novine, agencije, radio i televizija, koji profesionalno i nezavisno obavljaju svoj novinarski posao, najbolja su promocija struke, novinarskog zanata i kodeksa novinara.

KONTAKTI

Fakultet političkih nauka Beograd

Tel: (+ 381 11) 476 915, 471 911
Dekan: Vukašin Obradović

Fakultet dramskih umetnosti Beograd

Tel: (+ 381 11) 135 684, 625 166
Dekan: Milena Šešić-Dragičević

Nezavisno udruženje novinara Srbije

Tel: (+ 381 11) 3343 810
Predsednik: Gordana Suša

Novosadska novinarska škola

Tel: (+ 381 21) 421 790
Direktor škole: Dubravka Valić-Nedeljković

ANEM trening-centar

Tel: (+ 381 63) 853 2601

Direktor centra: Mitko Jakovlevski

Press Now

Tel: (+ 381 11) 3239 229, (+ 381 63) 351 253

Koordinator: Karolina Mirković

Norveška narodna pomoć

Tel: 322 59 14

Koordinator programa edukacije: Ivana Bojičić

Švedski helsinški odbor za ljudska prava

Tel: (+ 381 11) 3236 660, 3344 450

Predsednik odbora: Ann Marie Bostrom

Fond za otvoreno društvo Beograd

Tel: (+ 381 11) 3283 079

Koordinator medijskog programa: Suzana Jovanić

Vladan Radosavljević je urednik u beogradskom *Medija centru* (SRJ). ©Media Online 2002.
All rights reserved.

Edukacija novinara u Makedoniji

Vesna Šopar

Pitanje edukacije ili educiranosti novinarskog kadra (i svih koji rade u medijima) u Makedoniji dobija na aktuelnosti pojavom komercijalnih medija, posebno od 1994/97. godine, kao sastavni deo političke i ekonomske pluralizacije društva. No, u odsustvu osmišljene medijske politike, nije se razvijala ni strategija (bar kratkoročna) za obrazovanje potrebnog kadra u ovoj sferi. Nije se htelo (smelo) razmišljati šta sa tolikim brojem štampanih (preko 300 dnevnih, nedeljnih, mesečnih, specijalizovanih novina, časopisa) i elektronskih medija (141 radio i TV stanica), a da ne govorimo o potrebnom nivou educiranosti armije zaposlenih u ovim kućama. Postoje i institucionalni i alternativni oblici edukacije, ali kako stvari stoje na "terenu", sve se to, manje ili više, odvija nesinhronizovano i bez pravih saznanja o konkretnim potrebama.

Nivo obrazovanosti novinara i medijskog osoblja

Veoma je teško sa sigurnošću reći koji je nivo obrazovanosti novinara i medijskog osoblja u Makedoniji jer ne postoje zvanični podaci o tome, a sami mediji nerado govore o obrazovnoj strukturi svojih zaposlenih (Savet za radiodifuziju radi na pripremi baze podataka privatnih radiodifuzera koja obuhvata i strukturu zaposlenih). Obzirom na ukupan broj medija, to je prava mala armija u kojoj dominira kadar sa srednjim obrazovanjem. Najbolja potvrda toga su podaci o najvećoj radiodifuznoj kući, Makedonskoj radio-televiziji, koja je donedavno bila "uzgajivač" kvalitetnog novinarskog i tehničkog kadra za ostale medije (zbog dugogodišnjeg praktičnog iskustva). Od ukupnog broja zaposlenih - 1658 (ima i oko 700 honoraraca), sa visokim obrazovanjem je 576, a sa srednjim 708. Programski kadar (novinari, režiseri, muzičari, montažeri) broji 814 lica, a ostalo je tehnički i administrativni kadar. Novinara je 439, a od toga 280 sa visokim, 30 sa višim i 129 sa srednjim obrazovanjem (samo

40-ak su diplomirani novinari). Nasuprot tome, privatne radio i TV stanice “većeg kalibra” (nacionalni *AI* i *Sitel* i lokalni *Kanal 5*, *TV Telma*, *Sky Net* iz Skopja, radio *Kanal 77* iz Štipa, *TV Tera* i *TV Orbis* iz Bitole), mogu se pohvaliti novinarskim kadrom sa visokim obrazovanjem (delom “ukradenim” iz MRTV) ali daleko manjim brojem zaposlenih. Zato na lokalnom nivou, posebno kod javnih radiodifuzera (29 stanica sa oko 300 zaposlenih) dominira stariji kadar sa srednjim obrazovanjem (bez interesa za usavršavanjem), a nije bolja situacija ni kod privatnih (oko 100 ako se izuzme Skopje) gde je najčešće zaposleno dvoje-troje (ostali su honorarci). Zabrinjava i podatak o sve prisutnijem fenomenu “čovjek-radio”.

U štampanim medijima nema novinske kuće razmera MRTV. Zato u najtiražnijem listu *Dnevnik* (sa mrežom više redakcija, štamparijom, marketinškim i likovno-tehničkim odeljenjem, tri podlistka) dominiraju visoko obrazovani, a među tehničkim kadrom ljudi sa srednjim obrazovanjem. Svi novinari imaju visoko obrazovanje (pravnici, ekonomisti, filozofi, albanolozi, agronomi), a polovina njih su diplomirani novinari. Slična je struktura i dnevnih novina *Vest*, *Utrinski vesnik*, *Večer*, *Nova Makedonija*, nedeljnika *ZUM*, *Aktuel*, *Fokus*, *Delo*, *Kapital* i magazina *Forum*, svi sa sedištem u Skopju, što je veoma važno, jer je situacija u lokalnim novinama slična situaciji u lokalnim elektronskim medijima. U *Makedonskoj informativnoj agenciji* svi zaposleni novinari su sa visokim obrazovanjem (novinari, pravnici).

Klasično univerzitetsko obrazovanje

Visoko obrazovanje kadra za potrebe medija odvija se na *Pravnom fakultetu* i *Fakultetu za dramske umetnosti* u Skopju.

Studij novinarstva i danas praktikuje klasični način rada: teoretska nastava sa minimumom praktičnog rada. Poslednjih desetak godina nema nikakvih promena u režimu studiranja, nastavnom programu i strukturi profesorskog kadra (najveći broj su profesori Pravnog fakulteta - pravnici ili sociolozi). Do sada je studij upisalo preko 1800 (od 1977. godine do danas, sa prekidom od 1987./88. do 1990. godine), a diplomiralo oko 630 studenata (zato nema diplomiranih novinara u medijima). Svake godine upisuje se 60 redovnih studenata, od kojih 30 plaća studiranje. Jedini predmet (od ukupno 33) gde studenti stiču neko praktično iskustvo jeste “Teorija i praksa novinarstva” (na prvoj, drugoj i trećoj godini), ako se izuzme list *Stav*, koji pripremaju i (povremeno) izdaju sami studenti (poslednjih nekoliko godina). Ove godine, studenti po prvi put imaju svoj novinarski kabinet (sa kompjuterima, tehničkom opremom - televizor, kamera za snimanje - i bibliotekom). Tu je i inicijativa IREX ProMedia za pomoć u osavremenjivanju nastavnog programa studija novinarstva (potpisan je

međusobni dogovor) i angažman profesora iz škole za novinarstvo Univerziteta Missouri, Columbia, u praktičnoj nastavi studenata svih godina.

Nasuprot tome, suština nastavnog programa na *Fakultetu dramskih umetnosti* (katedra za režiju - formirana 1986., kameru - formirana 1991., produkciju – formirana 1989., montažu - formirana 1991. i dramaturgiju - formirana 1986. godine) jeste teorija sa obaveznom praksom (studenti rade na snimanju filma, montaži) za što postoje i tehničke mogućnosti (fakultet raspolaže kamerama, montažnim stolovima i drugom tehničkom opremom). Praktičan rad se odvija na svim stručnim predmetima u saradnji sa Makedonskom radiotelevizijom i filmskom kućom *Vardar film*. Nabavka tehničke opreme ide preko donacija ili pomoći nevladinih organizacija, a realizacija studentskih projekata uz finansijsku pomoć Ministarstva za kulturu, MRTV i *Vardar filma*. Upis studenata je restriktivan: konkurs na svim grupama se raspisuje na četiri godine sa ograničenim brojem studenata - najviše 7 (samo na produkciji se upisuje do 20). Fakultet ove godine otvara novu katedru za teatrologiju - između ostalog za educiranje kadra za radio i TV kritičare.

Novina u obrazovanju je *Univerzitet za jugoistočnu Evropu u Tetovu* - studij komunikacijskih nauka i tehnologija koji sa radom počinje u jesen 2002. godine. Radi se o savremenom interdisciplinarnom pristupu studiranju koji se bazira na kombinaciji osnovnih akademskih sposobnosti i šireg stručnog znanja. Program obuhvata najnovije trendove u komunikacijskoj nauci i praktičan rad sa ciljem produkcije diplomaca sa širokim spektrom profila u oblasti novinarstva, digitalne i interaktivne komunikacije, multimedijjskih i informatičkih tehnologija, elektronske trgovine, interaktivnog marketinga, Internet reklamiranja, menadžmenta...

Za dalje usavršavanje u oblasti komunikacija postoje dve mogućnosti: na Pravnom fakultetu, u okviru studija političkih nauka i komunikacija i na Institutu za sociološka i političko-pravna istraživanja (član Univerziteta "Sv. Kiril i Metodij") u okviru studija komunikacija. Za studij na Pravnom fakultetu postoji veoma mali interes, dok studij komunikacija na Institutu upisuje četvrtu generaciju postdiplomaca (10 studenata godišnje, sa redovnom nastavom i seminarima sa ekspertima iz komunikacija, velikim brojem izbornih predmeta, bogatom bibliotekom stručne literature), a uskoro će imati i prve magistre komunikacijskih nauka. Postdiplomske studije iz oblasti komunikacijskih nauka i tehnologija predviđa i Univerzitet za jugoistočnu Evropu u Tetovu.

Alternativni oblici edukacije

Od osamostaljivanja Makedonije pa do danas praktično nije postojala niti jedna "zvanična" nezavisna škola za edukaciju novinara. Tek od 2001. godine novoformirani

Makedonski institut za medije (MIM) nastoji preuzeti taj zadatak - obuku na svim nivoima (novinara, urednika, kamermana, fotoreportera, medijskih menadžera), a priprema se biblioteka i centar za dokumentaciju i istraživanje. Čini se da za to postoji interes jer su u Institut učlanjena 73 medija, novinske agencije i profesionalne organizacije iz Makedonije.

MIM je član *Mreže za trening centre za profesionalizaciju medija iz zemalja jugoistočne Evrope* (SEENPM), a finansijski ga podržava *Danska škola za novinarstvo* i *IREX ProMedia* iz Skopja. Zvanične državne institucije imaju interes za njihov rad i čak i za implementaciju određenih ideja i projekata. Što se novinara tiče, skeptični su najčešće vlasnici medija smatrajući sebe "najboljim učiteljima svojih novinara" i ne ceneći besplatnu obuku koja im se nudi.

Zato su se nevladine organizacije uključile u organizovanje seminara i kurseva, po desetak i više godišnje, o aktuelnim temama, za različite profile novinara, sa učešćem stranih i domaćih eksperata - teoretičara i praktičara. Metodi rada su skoro redovno kombinovani (teorija i praksa), a finansijska sredstva dolaze od nevladinih organizacija u potpunosti ili kombinovano, sa delimičnom kompenzacijom samih medija ili drugih organizacija - pokrovitelja. Problema ima: teško se nalaze sredstva, novinari srednje i starije generacije su najčešće nezainteresovani dok su reakcije onih koji su učestvovali na seminarima pozitivne, posebno ako su aktivnosti imale za cilj konkretnu profesionalnu korist učesnika.

Ipak, makedonsko novinarstvo tradicionalno i danas neguje "internu" obuku svog kadra. Ranije su to radili NIP *Nova Makedonija* (nekada najveći i jedini novinski gigant) i Makedonska RTV, a danas sve veći broj i manjih i većih privatnih novina, radio i TV stanica. Dnevne novine *Dnevnik* provode povremenu (dvonedeljnu) obuku mladih novinara sa praktičnim vežbama (npr. obrada i proizvodnja vesti) i na taj način praktično "proizvode novinare". Na obuci radeiskusni novinari (urednici) koji ne samo što su završili fakultet za novinarstvo nego su posećivali i brojne seminare i radionice. To radi i radio *Antena 5* za voditelje, snimatelje, realizatore programa; magazin *Forum* za određene aktuelne teme, TV *Tera* iz Bitole za spikere i realizatore programa, radio *Grom* za novinare, radio *Vat...* MRTV i danas praktikuje obuku, najčešće za novinare-voditelje i novinare-reportere, koristeći svoj iskusan kadar. Neki (kao dnevne novine *Vest*), neophodno praktično iskustvo stiču u samoj redakciji, kroz timski rad na stvaranju svakog novog broja novina.

Što se tiče odnosa državnih institucija, najveći broj učesnika u ovim aktivnosti smatra da ne postoji odnos države prema alternativnim oblicima edukacije novinara, osim, naravno, kada se radi o stranim donatorima ili finansijerima koji od države zahtevaju određen odnos. Kažu: "država je samozaljubljen i prezauzeta brojnim korupcijskim aktivnostima za vlastiti

funkcionerski aparat i potpuno nezainteresovana za bilo kakve inicijative koje dolaze od civilnog društva”.

Klasično-alternativni i državno-alternativni oblici edukacije

Ovdje je reč o jednoj vrsti saradnje između univerzitetskih ustanova i nevladinih organizacija, sa jedne, i između vladinih ustanova i nevladinih organizacija, sa druge strane. Prva je između Pravnog fakulteta, novoformiranog Univerziteta za jugoistočnu Evropu iz Tetova i Centra za strategijska istraživanja (zajedno sa dnevnikom *Dnevnik* i magazinom *Forum*). Tako je, po prvi put ove godine, realizovana *Letnja novinarska škola* za studente novinarstva i mlade novinare (20 polaznika, 35% pripadnici manjina u Makedoniji), uz pomoć donacija holandske vlade i nevladine organizacije *Press Now*. Obuka je bila kombinacija teoretskog sa praktičnim, po principu “simuliranja” konkretne situacije (naprimer, press konferencija u Vladi RM) i sa učešćem teoretičara i novinara-praktičara (domaćih i stranih). I što je najvažnije (nešto što drugi seminari ne obezbeđuju), polaznici dobijaju certifikat od Pravnog fakulteta i Univerziteta za jugoistočnu Evropu za završeni kurs koji im, po novom Zakonu za visoko obrazovanje, kasnije može pomoći pri zapošljavanju. Za ovu školu (i njen dalji rad) interesa imaju ne samo donatori, nego i Ministarstvo za mlade i sport, Savet za radiodifuziju i mediji u Makedoniji.

Druga se odnosi na (povremenu) saradnju između *Agencije za informacije* (vladino telo, bivše Ministarstvo za informacije) i različitih nevladinih organizacija. Najprije su, Agencija kao pokrovitelj, a Fondacija Institut za otvoreno društvo kao donator, organizovali seminar za edukaciju novinarskog kadra u javnim lokalnim radiodifuznim organizacijama za rad na kompjuterima sa ciljem da se pomogne starijoj novinarskoj strukturi koja još uvek radi i živi u “Gutenbergovom vremenu”. Kasnije je sličan seminar (za korišćenje Interneta) organizovan sa Kancelarijom Saveta Evrope u Skopju, a u toku su pripreme seminara “Tolerancija u novinarstvu” sa ProMediom iz Skopja.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

U Makedoniji postoji preko 180 domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija i fondacija, od kojih oko 10-ak finansira aktivnosti vezane za edukaciju novinara. Međunarodni donatori odvajaju velika sredstva, domaći se tome protive, a projekti se ipak realizuju. Stav međunarodne zajednice je da se preko kratkoročnih edukativnih seminara i radionica postižu pravi efekti. No praksa opominje da su to, takoreći, uzalud bačeni novci jer najčešće upravo taj “educirani” kadar napušta svoj medij u potrazi za boljim radnim mestom. Sve se vrti

ukrug, mediji praznih ruku, bez potrebnog kadra i u potrazi za novim seminarima i radionicama, svesni rizika da im se opet može desiti isto. Niko ne dobija dokument (diplomu) kao dokaz da je educiran za određenu oblast.

U Makedoniji je do sada bilo puno različitih seminara, radionica, treninga za novinare i tehničko osoblje (za montažu, kameru). Tu su se angažovale i nevladine organizacije čija aktivnost je direktno povezana sa medijima, ali i one koje pokrivaju druge sfere (civilno društvo, demokratiju, konflikte, interkulturnu saradnju), najčešće zato što (do kraja godine) nisu uspeli potrošiti predviđeni budžet ili zato što se neko od međunarodnih donatora, incidentno ili namerno (posebno kada su u pitanju “akutni” problemi vezani za medije) setio da treba uskočiti sa *ad hoc* projektima za medije.

Treninzi organizovani u Makedoniji obuhvataju veoma širok spektar tema i oblasti: vesti, aktuelni programi za novinarski podmladak u multietničkom društvu; interetnički odnosi, digitalna produkcija; stereotipi i interkulturna komunikacija; izveštavanje u ratnim uslovima; cenzura, autocenzura i objektivno izveštavanje; profesionalni žurnalizam u multietničkom društvu; upotreba Interneta kao izvora informacija; desk menadžment; mediji i izbori - pokrivanje izborne kampanje; medijska interakcija - most u stimuliranju komunikacije između etničkih grupa; mediji i konflikti u Makedoniji; izveštavanje o različitostima u rizičnim uslovima; način tretiranja manjinskih pitanja u medijima; sloboda medija - pravna zaštita, regulativa u medijima, itd.

Nevladine organizacije participiraju i u učešću novinara na internacionalnim trening programima za Internet, medije, interkulturnu komunikaciju, virtuelnu televiziju, istraživačko novinarstvo, TV mrežu, a finansijski pomažu i njihov studijski boravak na CNN-u, *Glasi Amerike*, BBC-u, *Institutu za izveštavanje o ratu i miru*, Radiju *Deutsche Welle*. Nije za odbaciti ni pomoć u tehničkoj i kompjuterskoj opremi, Internet servisu, nabavci (prevod i štampanje) literature u oblasti medija. Za ove aktivnosti koriste pomoć međunarodnih organizacija čije su članice ili sa kojima surađuju: Network Media Program - Budimpešta, fondacija Thomson - London, Press Now - Amsterdam, Swedish Helsinki Committee - Stockholm, fondacija Heinz Kuhn Stiftung - Dizeldorf, South East European Network for Professionalisation of the Media, i mnogih drugih.

Strategija za 2002. godinu usmerena je na više ključnih pitanja: pomoć medijima za razvoj vlastite produkcije i obezbeđivanje stranih programa (autorskih prava, prevoda, titlova), pomoć medijima na jezicima nacionalnosti u produkciji kvalitetnog programa za ekonomsku, kulturnu i socijalnu edukaciju tih populacija u Makedoniji, pomoć i razvoj infrastrukture komercijalnog radiodifuznog sistema, pomoć u razvoju demokratske regulative u

oblasti radiodifuzije, PR edukacija nevladinih organizacija, medija i javne administracije, pomoć u produkciji više radio i TV emisija za međuetničku toleranciju i razumevanje.

Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije

Stav direktora, urednika i novinara u medijima može se, uslovno, podeliti na: (1) one koji podržavaju ovaj tip edukacije (najčešće mladi novinari), (2) one koji se “zahvaljuju” dosadašnjim organizatorima seminara i smatraju da se time ne postiže pravi efekt (iskusni novinari), (3) one koji ne mogu iskazati svoj stav “pro” ili “contra” jer nisu posećivali ove oblike edukacije (uglavnom lokalni mediji u manjim gradovima), i (4) one koji preferiraju edukaciju u svojim redakcijama sa vlastitim kadrom (najčešće direktori i urednici tiražnih dnevnih novina, novinari po obrazovanju i ljudi koji su prošli skoro sve oblike obuke).

Problemi su aktivnosti koje se odvijaju ciklično i nesinhronizovano: prvo dolazi tehnička pomoć, potom edukacija novinara, pa edukacija tehničkog kadra i opet novinara. Ne postoji tehnička i kadrovska unificiranost medija - sukob je posebno izražen između malih i velikih, posebno što mali ne mogu odgovoriti zahtevima seminara. Lokalni mediji stradaju od deficita novinarskog kadra i retko dobijaju informacije za seminare - njih obično “preskoče” i sve razgrabi Skopje, a kad takvi pozivi i stignu, odgovorni urednici prvo obezbede učešće sebi. Oni talentovani nakon stečenog iskustva beže onima koji bolje plaćaju. Problem su i strani predavači koji nemaju dovoljno saznanja o medijskoj slici u Makedoniji zbog čega se gubi dragoceno vreme na objašnjavanje stanja na terenu, a ostane malo vremena za konkretan rad.

Šta nedostaje? Generalno, strateško planiranje, organizovana politika ovih aktivnosti (ne po principu “ovog puta si bio ti na seminaru, sledeći put ide neko drugi”). Konkretno, tehnički, menadžerski kadar, edukacija novih generacija (posebno onih koji su se u ovoj oblasti našli takoreći slučajno jer drugog posla nije bilo), novinara analitičara, grafičkih urednika, grafičkih dizajnera, urednika fotografije, montažera, snimatelja. Ističe se i nedostatak producenata-realizatora programa, rukovodilaca projekata-istraživača, marketing stručnjaka, eksperata za dokumentaciju. Nedostaje im rad na zajedničkim temama, razmena novinara između redakcija, seminari sa praktičnim vežbama, u prirodnim uslovima, na licu mesta, u novinarskim kućama, na terenu, razmena iskustava sa novinarima različitih zemalja.

Ima i pozitivnih primera: (1) seminari sa praktičnim radom (seminar *Nansen Dijalog Centra* u realizaciji konkretnih radio i TV emisija uživo sa iskusnim domaćim novinarima); (2) zajednički rad novinara iz različitih redakcija (projekt *Search for Common Ground*); (3) seminari u saradnji sa poznatim kućama - BBC, *Deutsche Welle*, CNN (seminari Fondacije

Fridrih Ebert sa Institutom za obuku novinara na Deutsche Welleu); (4) seminari na licu mesta (IREX ProMedia u TV kućama u Makedoniji neposredno sa novinarima, kamermanima, montažerima); (5) seminari sa iskusnim praktičarima i krajnjim konkretnim rezultatom (npr. izrada reportaže). Korist od ovih seminara je višestruka - nauči se puno novoga, razmene se iskustva, upozna se način rada drugih, uspostavi se međusobni kontakt. Konačno, oni su deo komunikacije ljudi iz profesije.

Kuda dalje

Puteva za dalji razvoj edukacije novinara ima i mora biti. Ono što “akutno” nedostaje jeste najprije temeljna analiza stanja u medijskoj sferi (kadrovskih, tehničkih, organizacijskih, finansijskih kapaciteta), a potom zajednička, koordinirana aktivnost na utvrđivanju realnih potreba i prioriteta, što, naravno, nije nimalo lak zadatak. Osim toga, to može značiti i reviziju već planiranih aktivnosti određenih nevladinih organizacija. Tada bi se možda preispitala inicijativa Makedonskog instituta za medije za organizovanje treninga za “virtual TV broadcasting”, posebno zato što je za to potrebna nabavka visokosofisticirane opreme, a to može realizovati samo nekoliko TV stanica u Skopju, kao i podatak da u Pragu postoje napredne studije za komunikacije koje nude trening te vrste i već ih posećuje određen broj novinara iz Makedonije.

Ukoliko se prihvati stav da su alternativni oblici edukacije novinara korisni za nadgradnju, ali ne mogu zameniti univerzitetsko obrazovanje, kao i činjenicu da je klasično obrazovanje neefikasno (posebno studij novinarstva), onako kako je do sada funkcionisalo, nužna je reforma, pre svega, visokog obrazovanja na što se Makedoniji obavezala pristupivši Paktu stabilnosti. Kao potreba se ističe takozvani “training department” kao most između fakulteta (Pravnog, Fakulteta za dramske umetnosti i Univeziteta za jugoistočnu Evropu) i kao forma koja će pomoći uspešnijoj reformi visokog obrazovanja.

Što se tiče kratkoročnih seminara (neki ih nazivaju “brzi kursevi za opismenjavanje”), konkretna saznanja kažu da je do 2000. godine postojala kakva-takva opravdanost za njihovo održavanje. Fazu nedostatka kapaciteta mediji su prevazišli, taj je period uglavnom završen 1994/95. godine kada startuje najveći broj privatnih medija (štampanih i elektronskih), formiranih najčešće od strane bivših urednika MRTV (kvalitetnih profesionalaca) koji su i sami direktno učestvovali u edukaciji mlađih kolega. Ako nekome i treba ovaj tip edukacije to su mladi novinari (teoretski potkovani ali praktično neuki) i novinari u medijima na jezicima nacionalnosti, ali ne incidentno i nesinhronizovano. Nevladine organizacije u svojoj strategiji

već imaju zacrtan deo tih aktivnosti za sledeći period (Fondacija Institut Otvoreno društvo, IREX ProMedia).

Makedonskom novinarstvu su potrebne investicije u takozvanom “capacity building” i “institutional building”, što će, naravno, dati rezultate kasnije - na duge staze. To trenutno ni-ko ne radi. Potrebna je podrška za nabavku moderne tehnologije koja će poboljšati pro-izvodnju, učiniti je jeftinijom, što će novinarima i drugim zaposlenim obezbediti veća primanja, a menadžerima više para za ulaganje u nove investicije. To će generalno podići standard profesije, a ostaće dovoljno novaca i da se plati porez državi.

KONTAKTI

Univerzitet “Sv. Kiril i Metodij”, Praven fakultet - studij novinarstva

1000 Skopje - Republika Makedonija

Tel.: +389 2 117 244

Fax: +389 2 227 549

Lice za kontakt: dr. Dobrinka Tanaskovska

Univerzitet “Sv. Kiril i Metodij”, Fakultet za dramski umetnosti

1000 Skopje - Republika Makedonija

Tel.: +389 2 361 188

Lice za kontakt: prof. Dančo Čevrevski

Univerzitet “Sv. Kiril i Metodij”, Institut za sociološki i političko-pravni istraživanja

Partizanski odredi b.b., P. fax. 435,
1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 373 688, 365 195
Fax: +389 2 361 282
Lice za kontakt: Nade Markova

Univerzitet za jugoistočna Evropa, Studij Komunikaciski nauki i tehnologii

ul. Ilindenska br. 18/a, Tetovo - Republika Makedonija
Tel.: +389 44 351 081
Fax: +389 44 333 102

Vlada na Republika Makedonija, Agencija za informacii

ul. Đuro Đaković br. 64, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 116 074
Lice za kontakt: Guzelov

Makedonski Institut za Mediumi

ul. Naum Naumovski Borč br. 88 a, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 132 220
Lice za kontakt: Žaneta Trajkovska, Biljana Bosiljanova

Fondacija Institut Otvoreno Opštество Makedonija

ul. Jane Sandanski br. 35-5/23, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 421 139, 117 568
Lice za kontakt: Violeta Gligorovska (koordinator media programa)

Potruga po zaednička osnova - Search for Common Ground

ul. Orce Nikolov br. 63, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 118 517, 118 527
Fax: +389 2 118 322
Lice za kontakt: Ibrahim Mehmeti (direktor media programa)

Centar za strategiski istraživanja i dokumentacija (CSID)

Bul. Ilinden br. 63, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 213 011, 109 598, 121 100, 121 100
Fax: +389 2 121 100
Lice za kontakt: Jačev Zoran (izvršni direktor)

IREX ProMedia - Macedonia

ul. Vasil Stefanovski br. 23, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 224 681, 224 680
Fax: +389 2 126 088
Lice za kontakt: Katerina Spasovka (lokalni media kordintor)

Pro Media - Skopje

ul. 8-mi mart br. 13, 1000 Skopje - Republika Makedonija

Tel., Fax: +389 2 221 633
Lice za kontakt: Klime Babunski

Fondacija Fridrih Ebert Stiftung - kancelarija u Skopju

Ul. Partizanski odredi br. 89, P. fax 423, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 361 530
Fax: +389 2 365 571
Lice za kontakt: Milanka Trajkovska

Centar za multietničko razbiranje i sorabotka CMRS

Ul. 29 Noemvri br. 4b, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 130 407
Lice za kontakt: Iso Muhić (izvršni sekretar)

Centar za urbana i mediumska akcija UMAM

Bul. Jane Sandanski br. 35-5/23, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 221 633
Lice za kontakt: Biljana Bejkova (koordinator)

Nansen Dijalog Centar

Ul. šarski odredi br. 7, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 296 000
Fax: +389 2 176 224

Agencija za lokalna demokratija

Ul. Dimitar Vlahov br. 52, 6000 Ohrid - Republika Makedonija
Tel.: +389 96 261 290
Fax: +389 96 261 298
Lice za kontakt: Stojan Saveski

Fridrich Neumann

Ul. Naum Naumovski Borče br. 58, 1000 Skopje - Republika Makedonija
Tel.: +389 2 137 427, 133 019
Lice za kontakt: Rainer Willert (rukovodilac projekta)

Prof. dr. Vesna Šopar predaje na postdiplomskom studiju iz masovnih medija, komunikacija i kulture pri Institutu za sociološka i političko-pravna istraživanja u Skopju. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Obrazovanje novinara u Moldaviji

Constantin Marin

Obrazovanje novinara i medijskih profesionalaca u Republici Moldaviji danas se malo razlikuje, ako uopšte, od obrazovnog modela uspostavljenog prije pada komunističkog režima. Iako se sadržina donekle i izmijenila, sam sistem je još uvijek usko vezan za državne institucije.

Nivo obrazovanja novinara i medijskih profesionalaca

Institucionalno obrazovanje novinara počelo je 1966. godine, kada je osnovan Odsjek za žurnalistiku u sklopu Filološkog fakulteta Državnog univerziteta Moldavije. Odsjek je transformisan u Fakultet žurnalistike 1980. godine. U periodu između 1961. i 1991. godine, Fakultet je obuhvatao Odsjek za sovjetsku štampu i teoriju i praksu partijskog sistema, Odsjek za istoriju novinarstva (transformisan u Odsjek za istoriju štampe, radija i televizije nakon 1980. godine) i Odsjek za uređivanje. Obrazovanje novinara prije 1990. bilo je određeno moldavskim političkim sistemom. Komunistička država, odnosno Komunistička partija, imala je monopol nad univerzitetskim studijem novinarstva i podredila je taj studij svojoj ideološkoj doktrini. Fakultet žurnalistike je zbog toga postao kolijevka novinara odanih komunističkoj doktrini i sovjetskim medijskim standardima. Uz to, nastavni se plan i program bazirao isključivo na izučavanju filologije i istorije, što je bilo svojstveno sovjetskom obrazovanju u domenu masovnih medija. Sve ostale discipline od značaja za studij žurnalistike, kao što su politologija, sociologija ili komunikologija, veoma su brižljivo ignorisane.

Padom komunizma, što je rezultat raspada Sovjetskog saveza, i proglašenjem nezavisnosti Republike Moldavije (august 1991. godine), univerzitetsko je obrazovanje oslobođeno do tada dominantnih ideoloških uticaja. Nastavni je plan i program očišćen od predmeta koji su promovisali komunističku ideologiju, a uvedeni su predmeti koji su se bavili standardnim principima i pravilima novinarstva na Zapadu. Fakultet je 1993. godine i

preimenovan – Senat Državnog univerziteta Moldavije odlučio je da ga nazove *Fakultet žurnalistike i komunikologije*. Novo je ime indiciralo i novi kurs u obrazovanju novinara, koje se od tada zasniva na izučavanju komunikologije, politologije i sociologije.

Fakultet je 1994. godine lansirao i program prestrukturiranja. Početak tog procesa koincidira sa početkom projekta modernizacije, u sklopu programa TEMPUS. Suština procesa je prilagođavanje obrazovanja novinara na Državnom univerzitetu Moldavije evropskim standardima. Jedna od glavnih promjena je da nastavni plan i program sada uključuje i izučavanje odnosa s javnošću i marketinga. Cjelokupna transformacija je koncipirana tako da obrazovanje zadovolji potrebe moldavskih medija u delikatnom času tranzicije iz planske u tržišnu ekonomiju te iz totalitarizma u demokratiju. Rezultat te situacije je organizovanje Fakulteta u tri odsjeka: žurnalistika, studij društvene komunikacije i studij institucionalne komunikacije. Dodiplomski studij završava se diplomom iz komunikologije sa specijalizacijom ili iz žurnalistike ili iz odnosa s javnošću i marketinga.

Nakon ove transformacije, Fakultet žurnalistike i komunikologije, kao državna institucija, izvršio je pritisak na moldavsko Ministarstvo obrazovanja i nauke da, u skladu sa uvedenim promjenama, izmijeni listu diploma priznatih na državnom nivou. Ipak, nova shema je prihvaćena tek djelomično. Parlament Republike Moldavije usvojio je 1999. godine amandman kojim se oficijelno priznaje zvanje diplomiranog novinara. Fakultet je bio obavezan da ispoštuje ovu legislativu, tako da sada uključuje Odsjek za žurnalistiku, koji se fokusira na novinarstvo, i Odsjek za studij društvene komunikacije, koji se fokusira na javnu komunikaciju.

Fakultet žurnalistike i komunikologije Državnog univerziteta Moldavije danas predstavlja jedini akademski centar koji je oficijelno akreditovan za dodiplomski studij žurnalistike (januar 2001. godine).

Univerzitetsko obrazovanje u oblasti novinarstva do 1995. godine finansiralo se u potpunosti iz državnog budžeta. U to je vrijeme država davala sredstva za obrazovanje 50 studenata godišnje (25 za rad u rumunskim, a 25 za rad u ruskim medijima). Kasnije su državne dotacije znatno srezane – sredstva se sada obezbjeđuju tek za 15 studenata usmjerenih na rumunske medije, uz finansiranje 5 studenata koji su se opredijelili za ruske medije (podaci iz 2001. godine). Ovo je donekle i posljedica drastičnog smanjenja ukupnog državnog budžeta za obrazovanje. Drugi se razlog tiče smanjenja broja medija (sa 460 novina

i časopisa u 1997. godini na 180 u 2000. godini), što se posebno odrazilo na državnu štampu, a praćeno je porastom broja nevladinih (stranačkih, privatnih i drugih) novina.

Plaćanje školarine uvedeno je 1995. godine, kao odgovor na sve veći interes maturanata za upis na Fakultet žurnalistike i komunikologije. Fakultet je već 2001. godine postao jednim od najpopularnijih fakulteta na Državnom univerzitetu. Trenutni omjer studenata za čije je obrazovanje država obezbijedila sredstva i onih koji svoje školovanje u potpunosti sami finansiraju iznosi 1:4.

Usljed veoma loše finansijske situacije, mediji više ne stipendiraju studente žurnalistike. U zadnjih je nekoliko godina bilo nekoliko pokušaja otvaranja privatnih univerziteta ili fakulteta za novinarstvo i izučavanje medija, ali je Fakultet žurnalistike i komunikologije ipak uspio zadržati monopol u oblasti obrazovanja medijskih profesionalaca u Moldaviji.

Klasično univerzitetsko obrazovanje

Upis na Fakultet žurnalistike i komunikologije zasniva se na prijemnom ispitu koji moraju polagati maturanti srednjih škola i gimnazija.

Prvi dio nastavnog plana i programa fokusiran je na profesionalnu pripremu i obuhvata nekoliko grupa predmeta. Opšta grupa predmeta obuhvata ekonomiju, filozofiju, političku teoriju, sociologiju, istoriju kulture itd. Ovi teoretski predmeti preovladavaju na prve dvije godine studija, ali se to mijenja na dvije završne godine Fakulteta. Takozvana osnovna grupa predmeta odnosi se na teoretske osnove novinarstva i izučavanja medija kao elemenata komunikacije uopšte. Ova grupa predmeta sadrži istoriju i teoriju komunikacije, teorije medijske komunikacije, tipologiju masovnih medija, profesionalnu deontologiju, legislativu, sociolingvistiku, semiotiku itd.

Stručna grupa predmeta ima najviše časova, a težište joj je na uže specijalizovanoj, stručnoj pripremi budućih novinara. Studenti krajem druge godine biraju predmete iz ove grupe i njih slušaju do kraja studija. Stručna je grupa predmeta koncipirana tako da studente upozna sa teorijom i praksom njihove buduće profesije. Teoretski predmeti se koncentrišu na *know-how* novinarstva. Ovo uključuje medijski menadžment, u njegovim poslovnim i uređivačkim aspektima, kao i teoriju žanrova u štampi i RTV novinarstvu. Studenti takođe izučavaju tematski spektar masovnih medija – dakle, politička, ekonomska, društvena, kulturna i druga relevantna pitanja. Predmeti obuhvataju i obuku iz preloma i dizajna, te uređivanja novina, radio i TV produkcije, online izdavaštva i slično.

Praktična obuka osposobljava studente da se u različitim svojstvima uključe u medijsku produkciju – i kao autori i kao urednici. Od studenata se traži da pišu različite radove – vijesti, istraživačke članke, političke, ekonomske i društvene komentare. Studenti se takođe obučavaju u dizajnu novina, snimanju zvuka, radijskoj i televizijskoj produkciji, radu u novinskoj agenciji i slično. Svi ovi praktični predmeti svojim sadržajem usko su povezani sa teoretskim predmetima. Prije nego što je studij skraćen sa 5 godina na 4, jedan dan sedmično je bio posvećen isključivo praksi i studenti su tog dana posjećivali novinske, radijske i TV redakcije, gdje su učestvovali u produkcijskom i uređivačkom procesu. Ova se praksa prestala primjenjivati kada je studij skraćen, ali se sada razmatra njeno ponovno uvođenje.

Praktična se obuka obično izvodi na samom Fakultetu, u laboratorijima, radio i TV studijima itd. Studijsku opremu su donirali razni donatori, tako da je ona gotovo identična profesionalnoj opremi koju koriste mediji. Ovo znači da se studenti obučavaju u uslovima veoma sličnim onim u lokalnim medijima, tako da se time pripremaju za rad u pravim redakcijama. Studenti izdaju i vlastiti časopis *Journalistul*, što je takođe dio praktične obuke. Prije su se studenti obučavali i u radijskom novinarstvu, radeći na prvoj privatnoj radio-stanici u Moldaviji – *Unda Liber*, koju su osnovali partneri Fakulteta. Radio-stanica je zbog finansijskih poteškoća zatvorena 1998. godine, ali postoji mogućnost da se uskoro ponovo otvori. Uz pomoć američkih sponzora, izdavan je i *Zig Zag*, takođe studentski list, ali to je kratko trajalo jer je donacija "presušila". Svi ovi primjeri sugerišu da, iako se trudi da izvede praktičnu obuku svojih studenata, Fakultet nailazi na velike poteškoće. S druge strane, ni sam Fakultet nije intenzivirao napore na ovom planu i nije uspio obezbijediti kontinuitet obuke.

Uz pomenute vidove obuke, Fakultet organizuje i programe vannastavne obuke tokom ljetnog raspusta. U dogovoru s medijima, studenti od 4 do 6 sedmica rade u redakcijama različitih novina, radijskih i televizijskih stanica. Ipak, ovim se ne povećava znatnije udio praktične obuke u dodiplomskom studiju na Fakultetu: omjer je još uvijek 65% prema 35%, u korist teoretskih predmeta, i ovaj nesrazmjer između teorije i prakse traži brzu, ali i dugoročnu akciju.

Predmeti iz stručne grupe mogu se svrstati u dvije kategorije: obavezni i izborni. Obavezni predmeti čine 70 do 80 posto skupine, dok je ostatak determinisan izborom samih studenata. Ovo je nova praksa na Fakultetu – uvedena je tek 2001. godine. Uzimanjem u obzir profesionalnih opredjeljenja studenata, obrazovni proces postaje fleksibilniji a studentima je omogućeno da sami kroje svoj studij.

Nastavni plan i program će 2002. godine biti dopunjen još jednom skupinom predmeta – komplementarnom, koja će obuhvatati izborne predmete sa drugih fakulteta ili univerziteta iz Moldavije ili inostranstva. Studij će biti još fleksibilniji zahvaljujući sistemu prenosivih kredita/bodova, koji je na Državnom univerzitetu u Moldaviji uveden 2001. godine.

Predavači Fakulteta (njih preko 20) školovali su se u domenu novinarstva i većina njih ima doktorat. Ipak, najveći se broj ovih predavača odrekao praktičnog angažmana u novinarstvu još za vrijeme sovjetske vlasti. Njihovo pojavljivanje u svojstvu autora u štampi, na radiju ili televiziji je po svom opsegu beznačajno. Iz tog razloga oni često podučavaju studente zastarjelim novinarskim metodama ili koriste prastaru tehnologiju, oboje već odavno napušteno u praksi. Angažovanje samih novinara u obrazovnom procesu je pak zanemarljivo: svega 5 njih je imalo tu "čast" ove godine. Interes novinara za saradnju sa Fakultetom opada, jer su finansijski stimulansi sve lošiji, ali ovaj bi problem mogao uskoro biti prevaziđen. Moguće rješenje problema je ili stimulisanje redovnih predavača da se bave novinarstvom ili veće angažovanje moldavskih ili stranih novinara u obrazovnom procesu.

Dodiplomski studij na Fakultetu okončava se završnim projektom. Projekat može biti istraživanje o moldavskim medijima ili serija članaka odnosno priloga objavljenih ili emitovanih tokom zadnje godine studija. Studij traje četiri godine, nakon čega studenti dobivaju diplomu iz žurnalistike.

Iako je dio državne ustanove, Fakultet žurnalistike i komunikologije je zadržao određenu autonomiju. Fakultet izrađuje nastavni plan i program, koji stupa na snagu nakon što ga odobri Senat Državnog univerziteta Moldavije. Lokalni novinari i njihove organizacije ne učestvuju u izradi nastavnog plana i programa. Ovim se Fakultet lišava korisnog uvida u potrebe medija, distancira se od lokalne medijske zajednice, pa i izlaže oštrim kritikama. Jedan način da se ovaj problem riješi je da se moldavski novinari i njihove organizacije – kao što su Sindikat novinara, Asocijacija nezavisne štampe, Asocijacija radio i TV stanica i Centar za nezavisno novinarstvo – uključe u Naučno vijeće Fakulteta i da im se dopusti da utiču na koncipiranje studija novinarstva.

Alternativni vidovi obrazovanja

U Republici Moldaviji nema nezavisnih ustanova koje nude studij novinarstva. Dakle, nema ni dodiplomskih ni postdiplomskih studija van državnog univerziteta, iako bi lokalno medijsko tržište bilo plodno tlo za takve programe, s obzirom da samo 25,9 procenata

menadžera radijskih stanica, 17,6 procenata menadžera kablovskih televizija i 30,7 procenata menadžera drugih televizija ima diplome iz telekomunikacija ili žurnalistike⁶.

Obuka novinara je 2001. godine počela i na *Akademiji međunarodnih odnosa i diplomatije*, privatnog univerziteta. Ova ustanova je tek na početku, a sada se privodi kraju izrada obrazovnih projekata.

Kako, dakle, nema drugih relevantnih univerziteta osim državnog, alternativno obrazovanje odvija se kroz razne specijalne kurseve, seminare i radionice. Ovi vidovi obuke nisu akademski, a sertifikati koje izdaje organizator, najčešće nevladine organizacije, nisu oficijelno priznati. Mediji stoga ne zahtijevaju od novinara koje upošljavaju da imaju završen jedan od tih programa obuke. Ovo ipak ne umanjuje značaj tih napora, naročito kako ih podržavaju i studenti Fakulteta žurnalistike i komunikologije i profesionalni novinari.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Modernizacija obrazovanja novinara unutar i izvan univerzitetskog sistema ima podršku međunarodnih agencija i donatora. Ova se podrška činila prilično *ad hoc* u ranim devedesetim, kada su novinari i instruktori sa Zapada počeli pristizati u Moldaviju. Namjera im je bila držati predavanja ili voditi radionice, te se konsultovati s moldavskim profesorima o modernizaciji didaktičkih metoda i nastavnih planova i programa. Ova forma obrazovanja, koliko god da joj je nedostajalo kontinuiteta, ipak je doprinijela modernizaciji nastavnog plana i programa te podučavanja. Štaviše, zapadni predavači su iz drugog ugla prikazali obrazovni proces i profesionalno novinarstvo uopšte, kako studentima, tako i nastavnicima na Fakultetu žurnalistike i komunikologije. Saradnja sa *Evropskom asocijacijom za obuku novinara* (EJTA) i odgovarajućim odsjecima Univerziteta La Sapienza iz Rima i Univerziteta Complutense iz Madrida – koji su bili partneri Fakulteta između 1994. i 1998. godine – imala je sličan rezultat.

Dugoročna saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama počela je 1994. godine. Dva bitna projekta su do sada realizovana. Prvi projekat, nazvan *Unapređivanje Fakulteta žurnalistike i komunikologije Državnog univerziteta Moldavije*, proveden je između 1994. i 1998. godine, u sklopu programa TEMPUS, koji je finansiralo Vijeće Evrope. Pomoć koju su pružili univerziteti iz Rima i Madrida, kao i finansijska podrška Vijeća Evrope, pomogle su da se shvati kako edukacija novinara može biti drugačije koncipirana: tako je sada

---

⁶ *Mass media in the Republic of Moldova*, juni 2000., str.29.

program studija zasnovan na komunikologiji, uvode se novi normativni i stručni predmeti, a nabavlja se i savremena oprema. Nekih 100.000 USD donirano je za otvaranje informatičke laboratorije i nabavku opreme za radio i TV studio, ali su neki od ciljeva ovog projekta, naročito oni koji se tiču obuke iz oblasti odnosa s javnošću i marketinga, tek parcijalno ostvareni. Ipak, projekat je imao pozitivne efekte na shvatanje edukacije novinara kao elementa šire oblasti komunikoloških studija.

Drugi dugoročni projekat je implementiran u periodu od 1999. do 2000. godine, na osnovu bilateralnog sporazuma između Fakulteta žurnalistike i komunikologije, s jedne strane, i *Visoke škole novinarstva* iz Lillea (Francuska) s druge. Projekat je finansirao *Francuski savez* iz Moldavije i *Fondacija Soros*, takođe iz Moldavije, u saradnji sa Centrom za nezavisno novinarstvo iz Kišnjeva. Ovaj je projekat bio namijenjen unapređivanju tehnološkog znanja studenata novinarstva. Održane su i četiri radionice o radio-televizijskom novinarstvu cilju upoznavanja studenata sa metodama francuskog novinarstva. Fondacija Soros je donirala kompjutersku laboratoriju Fakultetu, kao i malu biblioteku novinarske literature.

Neke nevladine organizacije takođe su doprinijele razvoju edukacije na polju novinarstva: Asocijacija nezavisne štampe, Asocijacija radio i TV stanica i Sindikat moldavskih novinara. Ove su asocijacije organizovale mnogobrojne konferencije i seminare, uz podršku Vijeća Evrope, a na temu slobode medija, medijske legislative, razvoja javne radio-televizije itd. Te su seminare i radionice pohađali ne samo novinari, već i studenti žurnalistike. Krajnji cilj tih projekata bilo je pomaganje razumijevanja medija i njihove uloge u demokratskom društvu. Nedostatak ovakvih programa jeste manjak kontinuiteta, najčešće izazvan ograničenim finansijskim sredstvima.

Centar za nezavisno novinarstvo iz Kišnjeva, osnovan 1994. godine, angažovan je na intenzivnim i veoma produktivnim projektima obuke. Osnovni je zadatak ove organizacije da kreira i implementira teoretsku i praktičnu obuku novinara i studenata žurnalistike u saradnji sa zapadnim stručnjacima. Aktivnosti Centra su dobile na obimu i značaju u februaru 2000. godine, kada se organizacija učlanila u Mrežu za profesionalizaciju medija u jugoistočnoj Evropi. Centar za nezavisno novinarstvo sada realizuje i po 20 projekata godišnje, uglavnom programa obuke. Neki od tih projekata se realizuju u saradnji sa Asocijacijom nezavisne štampe, Asocijacijom radio i TV stanica ili Fakultetom žurnalistike i komunikologije. Na primjer, ove su godine održane mnoge radionice o izvještavanju o društvenim pitanjima i

poljoprivredi, kao i seminari o menadžmentu lokalnih novinskih kuća i online novinarstvu, uključujući i ljetni kamp o izradi školskih novina. Učešće u svim ovim programima je besplatno. Uz to, Centar za nezavisno novinarstvo nudi studentima Fakulteta žurnalistike i komunikologije mogućnost da koriste informativnu web stranicu centra – *Moldavske novosti* (<http://news.ournet.md>).

Ove projekte finansiraju različite međunarodne organizacije: Fondacija Soros, Ambasada SAD u Moldaviji, Regionalni Sorosev program za medije (Budimpešta), Know-How Fund (Velika Britanija), Dynamic Network Technologies, Press Now (Nizozemska), i drugi.

Međunarodni donatori i lokalne nevladine organizacije su uspostavili dobru saradnju sa lokalnim medijima. Ovoj saradnji na putu ne stoje ni vlasti niti profesionalne organizacije u zemlji.

Kako lokalni mediji i novinari vide obrazovne programe

Generalno gledano, lokalni mediji iz raznih razloga ne organizuju obuku svojih novinara. Prije svega, medijima manjka finansijskih sredstava za obuku instruktora. Drugi problem je što mediji nisu izradili konkretne programe obuke za zadovoljavanje vlastitih potreba. Na kraju, mediji ne smatraju da profesionalno usavršavanje njihovih novinara zavisi od dodatne obuke.

Nacionalni centar za obuku otvoren je 1999. godine na inicijativu Sindikata moldavskih novinara. Centar ima status privatne ustanove, ali još uvijek nije počeo nikakve aktivnosti jer mu nedostaju i prostorije i finansijska sredstva.

Lokalni urednici i novinari rado prihvataju ponude nevladinih organizacija da učestvuju u programima obuke. Takođe, rijetko odbijaju učešće u različitim aktivnostima Fakulteta žurnalistike i komunikologije, kao što su okrugli stolovi ili praktična obuka studenata.

Ipak, neki od medija imaju određeno iskustvo u organizovanju obuke za svoje novinare. Novinska agencija *Basa-Press* je tako sastavila listu pravila kojih se novi uposlenici moraju strogo pridržavati. Greške svih novinara se analiziraju na sedmičnim sastancima, što je inače praksa u većini redakcija. PRO TV (medijska kompanija iz Rumunije koja ima svoju redakciju u Moldaviji) takođe ima programe interne obuke. Instruktori iz Bukurešta upoznaju novinare iz Kišnjeva sa standardima ove rumunske TV stanice. Državna kompanija *Teleradio*

Moldova je, uz podršku BBC-ja koji je obezbijedio i instruktore i finansijska sredstva, takođe organizovala četrnaestodnevne tečajeve za svoje uposlenike 1995. i 1998. godine.

Kuda dalje

Ograničeno medijsko tržište u Republici Moldaviji, kao i ograničena potražnja za novinarima, opravdava postojanje samo jednog univerzitetskog centra za obrazovanje novinara – dakle, Fakulteta žurnalistike i komunikologije moldavskog Državnog univerziteta. Međutim, ovo ne isključuje obrazovanje novinara unutar privatnih univerziteta i drugih naučnih ustanova. Ipak, imajući u vidu nedostatak finansijskih sredstava i nastavnog osoblja, ovoj oblasti obrazovanja ne cvjetaju ruže. Stoga se čini da bi reforma postojećeg Fakulteta žurnalistike i komunikologije imala mnogo značajniji efekat. U tom slučaju, trebalo bi poduzeti sljedeće korake:

- revidirati nastavne planove i programe i prilagoditi ih evropskim modelima obrazovanja;
- obučiti nastavno osoblje kroz specijalne programe za fakultetske predavače, kako bi se oni pobliže upoznali sa novim nastavnim planom i programom;
- pozivati veći broj gostujućih predavača sa zapadnih univerziteta i iz zapadnih medija;
- jačati saradnju sa moldavskim medijima;
- razvijati programe obuke za iskusne medijske profesionalce koji nisu studirali žurnalistiku.

Analiza nivoa i potreba obrazovanja novinara u Moldaviji ukazala je i na neophodnost osnivanja škola i centara koji bi organizovali kurseve kao alternativu univerzitetskom obrazovanju u ovoj oblasti. Nacionalni centar za obuku novinara, koji je već zvanično priznat, mogao bi predstavljati dobar početak. Ipak, da bi ovaj projekat uspio, potrebna je veća i konkretnija podrška.

Od velikog je značaja održati ali i intenzivirati aktivnosti nevladinih organizacija na polju obrazovanja novinara, naročito u vidu praktične obuke. Uz to se i sami mediji moraju aktivnije angažovati na obrazovanju svojih novinara.

Na koncu, neophodno je podržati napore na izdavanju prevoda specijalističke literature iz oblasti novinarstva, jer je ta literatura od vitalnog značaja za uspješno obrazovanje i obuku novinara i drugih medijskih profesionalaca u Moldaviji.

KONTAKTI

Fakultet žurnalistike i komunikologije, Državni univerzitet Moldavije (1966)

60, Mateevici, Kišnjevi, MD-2009, Republika Moldavija

Telefon: ++373 2 577 600, 577 601

Fax: ++73 2 577 600

E-mail: vmoraru@cinf.usm.md

Dekan - dr. Victor Moraru

Prodekan - Natalia Senocosov

Trenutne aktivnosti: Obuka medijskih profesionalaca.

Akademija međunarodnih odnosa i diplomatije (1999)

32 Gh. Casu, Kišnjevi, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 73 59 43, 73 59 57

E-mail: secretary@arisdip.moldline.net

Dekan – Valentin Beniuc

Prodekan – Constantin Marin

Trenutne aktivnosti: Obrazovanje u oblasti razvoja međunarodnih odnosa i komunikacije, naročito putem masovnih medija.

Sindikatski moldavskih novinara (1957)

22 Puskin, Kišnjevi, MD-2012, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 23 34 19, 23 26 60

Fax: 373 2 23 34 19

E-mail: ujm@moldnet.md

Dekan - Valeriu Saharneau

Prodekan - Val Butnaru

Izvršni sekretar - Mihai Bendas

Trenutne aktivnosti: Razvoj pravnog okvira koji bi garantovao slobodu medija, podrška profesionalizaciji i slobodnim i nepristrasnim samoregulativnim mehanizmima, te konsolidacija novinarskih organizacija, zaštita i promovisanje slobodne štampe, obuka medijskih profesionalaca.

Odbor za slobodu štampe (1994)

102 Dosoitei, fl.9, Kišnjevi, Republika Moldavija.

Telefon: 373 2 22 90 79

Fax: 373 2 22 90 79

E-mail: lvitzu@hotmail.com

Predsjednik - Alexandru Cantar

Izvršna sekretarica - Liliana Vitu

Trenutne aktivnosti: Rad na legislativi kojom bi se osigurala sloboda medija i slobodan protok informacija; podrška nezavisnim medijima, zaštita prava novinara; obuka medijskih profesionalaca.

Asocijacija nezavisne štampe (1997)

123 Stefan cel Mare bulevar, fl.111, Kišnjevi, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 24 72 39

E-mail: api@moldtelecom.md

Predsjednik – Ion Ciumeica

Koordinator - Dorina Osipov

Trenutne aktivnosti: Ankete i istraživanja u cilju razvoja nezavisne štampe, moralna i materijalna podrška najboljim novinarima unutar Asocijacije, pomoć konsolidaciji i razvoju nezavisnih medija, obuka medijskih profesionalaca.

Asocijacija radijskih i TV stanica (1999)

10 Albisoara, fl.48, Kišnjevi, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 24 16 64

Fax: 373 2 24 16 64

Predsjednik – Alexandru Dorogan

Izvršni direktor – Victor Osipov

Trenutne aktivnosti: Podrška razvoju masovnih medija putem programa profesionalne obuke za novinare.

Centar za nezavisno novinarstvo (1994)

53 Sciusev, Kišnjevi, MD-2012, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 22 75 39

Fax: 373 2 22 66 81

E-mail: director@ijc.iatp.md

Direktorica - Angela Sirbu

Trenutne aktivnosti: Podrška razvoju masovnih medija putem programa profesionalne obuke za novinare.

Organizacija za talentovanu djecu (pod pokroviteljstvom Republike Moldavije, 1995)

24 Puskin, Kišnjevi, MD 2012, Republika Moldavija

Telefon: 373 2 22 66 75

Fax: 373 2 22 66 75

E-mail: wotcmoldova@yahoo.com

Direktorica - Renata Verejanu

Trenutne aktivnosti: Podrška djeci u razvoju njihove kreativnosti u raznim oblastima, uključujući i novinarstvo.

Dr. Constantin Marin predaje na Odsjeku za komunikologiju Državnog univerziteta u Moldaviji, kao i na Akademiji za međunarodne odnose i diplomatiju, gdje obavlja i funkciju prorektora. ©Media Online 2002. All rights reserved.

Novinarstvo između mode i profesije: obrazovanje novinara u Rumuniji

Ioana Avadani

Ako nekoga upitate da navede najrelevantnije promjene do kojih je doveo pad komunističkog režima u Rumuniji u decembru 1989. godine, nema sumnje da će spomenuti medije. Mediji su nicali kao gljive poslije kiše u prvim godinama nakon 1989. godine i njihov broj je dostigao hiljade. Izdanja su se pojavljivala preko noći, a neka od njih su vodili ljudi koji su prodavali svoje televizore u boji da bi prikupili potrebni kapital. Jedna prostorija u stanu, telefonska linija, gomila papira i pisaća mašina su često bili dovoljni za pokretanje medija. I radio je doživio procvat, vršeći invaziju na FM talase, dok je televizija, kao sofisticiranija i skuplja industrija, stupila na scenu nekoliko godina kasnije. Svi ovi poslovi se nalaze u privatnim rukama i dominiraju tržištem.

Nivo obrazovanosti novinara i medijskog osoblja

Postoje samo tri javna medija: javni radio, javna TV (oboje pod kontrolom Parlamenta) i nacionalna novinska agencija *Rompres* (trenutno pod ingerencijom Ministarstva za javno informisanje).

Dakle, jedanaest godina poslije pada komunizma, izuzetno veliki broj medija jeste ključna karakteristika rumunskog medijskog tržišta. Postoji više od 1.000 publikacija sa izvjesnim izdavačkim intervalima. Trenutno program emituje više od 300 radio stanica i preko 150 TV stanica.

Postojanje tolikog broja medija uveliko je pomoglo širenju medijskih proizvoda, ali je ponekad išlo i na štetu kvalitete. Očito je da je teško obezbijediti obučene novinare za rad u ovim medijima, te je to razlog zbog kojeg pitanje obrazovanja novinara ima naročit značaj u Rumuniji.

Sa aspekta obrazovanja, postoji jasna razlika između novinara koji su se priključili profesiji u ranim 90-im godinama i novijih generacija novinara. Početkom 90-ih su mnogi ljudi, naročito mladi, koji su dolazili iz različitih profesija, tražili posao u novostvorenim medijima. To su bili entuzijasti sa vrlo malo ili nimalo novinarskog obrazovanja i skoro da nisu ni brinuli zbog toga. Oni su učili kroz rad, što je ponekad dobro, a ponekad loše. Rane 90-e su bile godine štampe koja je imala jasno izražen stav “revolucionarnog novinarstva” – trebalo je preko noći izmijeniti svijet, i “inovativnog novinarstva” u kojem je ekstravagancija bila prihvatljiva zato što je predstavljala novinu.

Nakon par godina, svršeni studenti škola novinarstva (koje su u međuvremenu osnovane) pojavili su se na tržištu – i u redakcijama. Oni su sa sobom donijeli više teoretski pristup, koji nije pio baš puno vode u žestokoj praksi “stvarnog života”. Posjedovanje diplome ne čini novinara novinarom, posebno ne dobrim novinarom. Diplomirani studenti su morali svojim radom dokazati da njihova diploma ima vrijednost. U isto vrijeme su drugi mladi ljudi iz drugih oblasti i dalje pristupali ovoj profesiji.

Štaviše, već na drugoj godini univerziteta studenti prihvataju poslove i mnoge redakcije zapošljavaju studente na privremeni rad ili kao honorarne saradnike. Iako nisu mnogo cijenjeni zbog kvaliteta obuke koju su prošli, mladi ljudi su ipak “popularni” u redakcijama. Mnogi vlasnici/menadžeri više vole zapošljivati mlado i neiskusno osoblje. Takvi ljudi su manje zahtjevni, veća je vjerovatnoća da će prihvatiti niže plate, imaju manje samopouzdanja i lakše ih je kontrolisati. Ima izvještaja da medijski menadžeri uzimaju mlade ljude na neplaćeni “probni period” koji traje od dvije sedmice do tri mjeseca, da bi ih na kraju tog perioda odbacili. Ova situacija se odnosi i na nacionalne i na lokalne medije.

U nekim malim medijskim organizacijama još uvijek se mogu naći zaposleni novinari koji nemaju univerzitetsko obrazovanje, ali njihov broj se sve više smanjuje pod povećanim pritiskom obrazovane radne snage.

Treba istaći da još uvijek ima aktivnih novinara koji su bili aktivni još i prije 1989. godine. U to vrijeme, da bi neko postao novinar, morao je završiti jedinu novinarsku školu u Rumuniji koja je bila veoma politički obojena i pod jakom kontrolom komunističke partije. Profesionalne tehnike su bile samo dio nastavnog programa, dok je većinu programa sačinjavalo izučavanje partijske doktrine i dokumenata.

Klasično obrazovanje

U Rumuniji postoji oko 20 škola novinarstva na univerzitetskom nivou – državnih i privatnih. Neke od njih predstavljaju zasebne cjeline, dok su druge samo smjerovi na katedrama za komunikacije, književnost, jezike ili filozofiju.

Na državnim univerzitetima postoji šest škola novinarstva, tj. u Bukureštu, Cluju, Temišvaru, Iasi, Sibiu i Baia Mareu. Njihov rad je regulisan Zakonom o obrazovanju (broj 84/1995).

Škole novinarstva, kao i sve škole univerzitetskog nivoa, moraju proći kroz postupak akreditovanja (na osnovu Zakona o akademskoj evaluaciji i akreditaciji, koji je usvojen 1994. i dopunjen 1999. godine). Zakonom je predviđen dvostepeni postupak, koji podrazumijeva autorizaciju i akreditaciju. Akreditaciju izdaje Nacionalni savjet koji se sastoji od 19 članova koje bira Parlament. Da bi izdao akreditaciju, Savjet razmatra akademske kvalitete nastavnog osoblja, sadržaj nastavnog programa i kvalitet nastave, prostor i opremu koju škola posjeduje (postoje tačno određeni zahtjevi vezani za površinu učionica, vrstu opreme, bibliotečki fond, itd.). Od šest državnih novinarskih škola, do sada su samo četiri akreditovane.

Novinarsko obrazovanje traje četiri akademske godine. Od svršenih studenata na kraju studija se traži da polože finalni ispit i predaju rad, čime dobivaju “dozvolu”. Svršeni studenti koji završe četiri godine studija dobijaju potvrdu, ali ne i diplomu. Imaju pravo da polažu ispit za dozvolu tri puta u roku od pet godina od završetka škole.

Programi sadrže široki niz predmeta, zavisno od univerziteta. Postoje opšti predmeti (teorija masovnih komunikacija, istorija medija, istorija civilizacija, semiotika, političke nauke, strani jezici, logika, istorija mentaliteta), kao i predmeti na kojima se izučavaju razne vještine (pisanje vijesti i izvještavanje, zakon o medijima i etika, aktuelni događaji, pisanje tema, nove medijske tehnologije, specijalizacija iz štampe, TV, radija, fotografije, novinskih agencija, itd.). U toku četiri godine studiranja, studenti su izloženi (barem teoretski) svim vrstama medija i moraju provesti par sedmica svake godine stažirajući u profesionalnim redakcijama.

Tehnički uslovi u različitim novinarskim školama uveliko variraju. Postoje neke, kao one u Bukureštu i Sibiu, koje posjeduju dobro opremljene laboratorije i biblioteke, dok se škole koje su nedavno osnovane (kao, naprimjer, škola u Isaiju) još uvijek bore da upotpune svoja materijalna sredstva da bi pružili svojim studentima bolju obuku. Kvalitet opreme u školama uveliko zavisi od sposobnosti školske uprave da privuče vanbudžetska sredstva

(donacije, bespovratne kredite, međunarodne programe), jer očito je da su sredstva koja se obezbjeđuju iz državnog budžeta nedovoljna.

Najteži problem “klasičnog obrazovanja” jeste taj što je ono isuviše klasično. Prečesto predmeti imaju isuviše teoretski pristup. Od studenata se samo traži da memorišu “date ideje”, umjesto da se ohrabri dijalog, inicijativa, kreativnost ili razmjenjena ideja. Većina predmeta su sve samo ne konkretni. Tako, naprimjer, na predmetu "Televizija" student uspije dotaći kameru samo dvaput - jednom radi “obuke” i jednom na ispitu. Pošto je nastavno osoblje odgovorno za opremu, oni nevoljko studentima daju slobodan pristup opremi i ne ohrabruju ih da se “igraju” s njom.

U mnogim slučajevima profesori na novinarskim školama imaju beznačajno novinarsko obrazovanje (ako ga uopšte i imaju). Prema Zakonu o akreditaciji, da bi otvorio specijalizovani smjer ili katedru, univerzitet mora obezbijediti određeni broj nastavnog osoblja sa visokim akademskim zvanjima (profesori, docenti i slično). Ova akademska zvanja se dobijaju nakon objavljivanja određenog broja knjiga i polaganja ispita. Malo je aktivnih novinara koji ispunjavaju ove uslove. Zbog toga univerziteti, da bi osnovali novinarski program ili katedru, “posuđuju” akademsko osoblje iz oblasti koje se smatraju “srodnim” (sociologija, filozofija, itd.). Ovakva situacija utiče na kvalitet nastavnog plana i nastavu iz novinarstva. Kao rezultat toga, svršeni studenti su često nepripremljeni za stvarne zahtjeve svoje buduće profesije.

Štaviše, postoji i jasan komunikacijski jaz, pa čak i određeni stepen prezira između akademskog osoblja i profesionalaca. Akademici se žale na plitkost medija, na njihovu žeđ za “prljavim vijestima”, dok se profesionalci žale na loš kvalitet novinarskog obrazovanja, na nedostatak razumijevanja akademskog osoblja za novinarstvo u stvarnom životu.

Specifičnost svih škola novinarstva u Rumuniji jeste veliki broj djevojaka koje se priključuju ovoj profesiji. Oko 90-95% studenata na ovim školama su djevojke. Ovakav odnos ne postoji u samoj profesiji. Na prijemnom nivou, oko 60% zaposlenih novinara su žene. Ovaj postotak se smanjuje na 30% među menadžerima na srednjem nivou i ide sve do jednocifrenih brojki među najvišim rukovodećim kadrom. Razlozi zašto se toliko djevojaka počinje baviti novinarstvom su raznovrsni i ne predstavljaju uvijek “prave razloge”. Mnoge djevojke jednostavno “vole da pišu” i pogrešno misle da je novinarstvo “pisanje”. Neke žele biti novinarke da bi postale TV zvijezde, da bi postale poznate. Samo šačica studenata je

svjesna uloge medija i stvarnih izazova novinarskog posla, na osnovu čega može donijeti pravilnu odluku o svojoj budućoj profesiji.

Nažalost, početne pogrešne procjene i neatraktivnost nastave iz novinarstva predstavljaju “smrtonosnu kombinaciju”, što dovodi do niskog morala kod studenata. Mladi svršeni studenti su prečesto razočarani i nemotivisani, što im nije od velike pomoći u započinjanju karijere. Tržište je već preplavljeno “novinarima sa diplomom”. Ako svaka od 20 škola novinarstva prosječno izbaci 60 svršenih studenata na tržište radne snage, to znači da ima jako mnogo ljudi koji traže zaposlenje u nekoj redakciji. Procjenjuje se da samo 20% svršenih studenata uspije naći posao novinara. Ostali se okreću odnosima sa javnošću ili komunikacijama, oglašavanju ili poslovima koji nemaju nikakve veze sa njihovim akademskim obrazovanjem.

Da bi povećali svoje šanse, studenti sa višim očekivanjima se okreću alternativnim obrazovnim mogućnostima, težeći da nadomjeste teoretski pristup u klasičnom obrazovanju, da razviju praktične vještine i da ostvare veze sa novinarskom zajednicom.

Alternativno obrazovanje

Poplava medija u ranim 90-im godinama je ubrzo popraćena poplavom alternativnih privatnih škola novinarstva. Tako je 1994. godine postojalo 20 oblika novinarskog obrazovanja na univerzitetskom nivou. Dvanaest ih preživjelo postupak akreditovanja/autorizacije i tržišnu konkurenciju.

Prema Zakonu o obrazovanju, privatni univerziteti mogu djelovati samo kao neprofitne ustanove. Od studenata se traži da plaćaju godišnju školarinu od 300 do 1.000 USD, zavisno od sredstava koje škola prima i kvaliteta nastave.

Privatne škole se uveliko razlikuju po broju polaznika. Neke uspiju okupiti jedva 20-ak studenata, dok su neke prenatrpane sa više od 1.200 studenata.

Tehnička opremljenost privatnih škola je u većini slučajeva ispod razine državnih univerziteta. Oprema je loša, a bibliotečki fond siromašan. Naravno, postoje časni izuzeci. Naprimjer, *Škola novinarstva Univerziteta Spiru Haret* (dio fondacije *Romania de Maine*) blisko saraduje sa jednom TV stanicom koja pripada istoj fondaciji i njeni studenti imaju pristup kvalitetnoj digitalnoj opremi.

Posebno treba obratiti pažnju na nastavno osoblje privatnih škola novinarstva. Kao i državne, privatne škole boluju od istog nedostatka akademskog osoblja sa profesionalnim novinarskim obrazovanjem. Štaviše, da bi ispunili standarde koje postavlja Zakon o akreditaciji, privatne škole se okreću starim profesorima, od kojih je većina otišla u penziju iz

državnih škola. Ovo je dovelo do pojave koju neki autori zovu “gerontokratijom privatnih univerziteta”. Ova situacija ne potiče studente da se međusobno takmiče, ne ohrabruje korištenje novih metoda učenja i ne unapređuje nove vidike i nove tehnologije u novinarskim studijama. Na proces nastave, nadalje, utiče različita kvalifikovanost nastavnog osoblja jer je većina njih specijalizirala iz disciplina koje imaju samo daleke veze sa novinarstvom. U nekim školama novinarske discipline u nastavnom programu jedva prelaze 20 posto. Zbog toga se većina privatnih škola novinarstva ne smatra pouzdanim i konkurentnim.

Zbog čega se onda tako mnogo studenata javlja u privatne škole? Na ovo pitanje bi se moglo dati više odgovora. Jedan od njih je da se smatra da je novinarstvo “seksi” profesija. Mnogi mladi ljudi je vide kao “laganu” profesiju koja nudi višestruke mogućnosti za ostvarivanje visokih veza, odskočnu dasku za druga, isplativija radna mjesta. Još jedan mogući odgovor odnosi se na želju mladih ljudi da steknu viši oblik obrazovanja, da “dobiju diplomu”, ne sekirajući se puno oko njene stvarne težine i značaja. U mnogim slučajevima roditelji guraju svoju djecu ka privatnim školama nakon neuspjelog pokušaja upisa na državne univerzitete. Neki studenti se pokušaju prebaciti na državne škole nakon prve godine studija, dok se drugi usude opet polagati prijemne ispite.

Akreditovanje privatnih škola nije gladak proces. Da bi bili akreditovani, najmanje 50 posto studenata u prve tri serije svršenih studenata moraju položiti diplomatske ispite. Diplomatske ispite organizuju već akreditovane škole, uglavnom državne. S obzirom da su standardi nastave i nastavni programi često različiti, teško je postići ovaj cilj. Ova situacija je izazvala proteste studenata, nastavnog osoblja i uprava privatnih škola koji tvrde da je u pitanju podvala i optužuju državne univerzitete da stvaraju vještačke prepreke za razvoj privatnog obrazovanja.

Nedavno su se odnosi između državnog i privatnog obrazovanja dodatno zategnuli odlukom Vlade koja je tražila od privatnih škola da dio svojih prihoda ustupe državnom obrazovnom sistemu. Vlada je takođe nedavno dekretom akreditovala par privatnih škola, preskačući cijeli postupak akreditovanja koji predviđa zakon. Odluka je donesena samo nekoliko sedmica nakon što je odbijeno akreditovanje jednog broja univerziteta zbog loših ocjena koje su dobili od Nacionalnog savjeta za akademsko akreditovanje. Kada se ovakav razvoj situacije posmatra u jednom širem kontekstu, može se zaključiti da je proces akreditovanja politički obojen i da se udaljio od svog prvobitnog cilja: obezbjeđivanja jednakih standarda kvaliteta. Ovo samo može imati negativan uticaj na kredibilitet privatnog obrazovanja, na račun njegovog razvoja.

Stručno usavršavanje novinara

Posmatrajući medijsko tržište u Rumuniji, kao i brojnu novinarsku zajednicu u ovoj zemlji, bilo bi za očekivati da postoji veliki broj onih koji pružaju različite vidove obuke za ljude koji se nalaze u sredini svoje karijere i veliki broj programa stručnog usavršavanja. Međutim, Rumunija još jednom ima problem sa brojevima, ali ovog puta u obrnutom smjeru: samo jedna takva institucija još uvijek postoji na tržištu, a to je Centar za nezavisno novinarstvo (CIJ) u Bukureštu. Jedna slična aktivnost, BBC Škola, zatvorena je u junu 2001. godine.

Centar za nezavisno novinarstvo je nevladina, neprofitna organizacija koja podržava slobodne i nezavisne medije. Centar u Bukureštu je 1994. godine, zajedno sa istim takvim centrima u Budimpešti, Pragu i Bratislavi, osnovala Nezavisna fondacija za novinarstvo sa sjedištem u New Yorku.

CIJ organizuje kratke kurseve za aktivne novinare i studente novinarstva ili srodnih oblasti (političkih nauka, ekonomije, prava, itd.). U dva termina svake godine koji počinju u februaru i oktobru, CIJ nudi kurseve iz pisanja vijesti i izvještavanja, vještine pisanja, tehnika intervjuisanja, političkog izvještavanja, poslovnog izvještavanja, fotonovinarstva, medijskog zakonodavstva, rukovođenja medijima, izvještavanja uz pomoć kompjutera, radio i TV produkcije vijesti. Kursevi traju od šest do 12 sedmica, obično se održavaju jednom sedmično i imaju veoma interaktivan i konkretan pristup. Iskusni novinari, uvaženi zbog svojih profesionalnih standarda i ekvidistance, rade kao treneri. Cijena kurseva se kreće od 15 do 30 USD, a studenti (iz državnih i privatnih škola) imaju popust od 50 posto. Po završetku kursa polaznici dobijaju diplomu koju Ministarstvo za obrazovanje ne priznaje. Međutim, zbog ugleda samog Centra kao i njegovih trenera, mnogi mediji jako cijene ove diplome.

CIJ "izvozi" slične kurseve u unutrašnjost zemlje, u kondenzovanom obliku, obično kao vikend kurseve. Lokalni mediji i novinarska udruženja se pojavljuju kao lokalni partneri na tim kursevima, pomažući pri reklamiranju kursa, animaciji polaznika i logističkim poslovima.

Osim rumunskih trenera, CIJ takođe nudi kurseve i ciljanu pomoć koju vode međunarodni treneri, od kojih su većina američki medijski profesionalci. Oni vode radionice koje su otvorene za razne novinare ili posebno pripremljenu obuku unutar kuće na zahtjev medijskih organizacija. Takvi kursevi su obično besplatni.

CIJ obilato saraduje sa školama novinarstva iz cijele Rumunije, a univerziteti u Bukureštu, Isaiju, Sibiu, Cluju i Temišvaru su koristili trenere i sredstva ovog Centra.

Centar je 1999. godine pokrenuo program razvoja nastavnog programa, kao dio programa ProMedia koji finansira USAID. Nakon ozbiljne procjene potreba i mogućnosti, škola novinarstva pri Univerzitetu u Bukureštu je odabrana za domaćina smjera na engleskom jeziku koji se nudi odabranim studentima na trećoj godini studija. Tim američkih profesora predaje sljedeće teme: pisanje vijesti i izvještavanje, medijsko zakonodavstvo i etika, novi mediji i fotonovinarstvo. Oni takođe vode niz profesionalnih seminara na kojima su studentima omogućeni susreti sa medijskim profesionalcima (novinarima, medijskim menadžerima, oglašivačima, itd.). Ovi kursevi vrijede polovinu kredita koje studenti moraju prikupiti za godinu dana. Studenti na engleskom smjeru ostale predmete slušaju na rumunskom, zajedno sa svojim kolegama.

Centar posjeduje potpuno opremljen kompjuterski kabinet sa priključkom na Internet, radio kabinet i TV kabinet sa analognom i digitalnom tehnologijom. Tu je takođe smještena i biblioteka Freedom Forum News-a sa svojom jedinstvenom kolekcijom knjiga, periodike i CD ROM-ova.

Osim obrazovnih programa, CIJ takođe učestvuje u programima vezanim za medijsko zakonodavstvo, jačanje novinarskih udruženja i promociju mladih novinara Roma. Takođe radi sa srednjoškolcima, nudeći im uvodne kurseve u novinarstvo.

BBC škola je osnovana 1994. godine uz podršku britanske vlade. Standardni program trajao je 14 sedmica i predavali su ga ugledni britanski novinari. Program je pokrивao i uredničke i menadžerske aspekte. Škola je nudila i kraće kurseve (četiri do šest sedmica) koje su držali rumunski profesionalci. Ovi kursevi su bili veoma cijenjeni među novinarima, naročito izvan Bukurešta, i mnogi profesionalci iz elektronskih medija duguju svoje karijere obuci koju su stekli u BBC školi. Nažalost, s obzirom da su se promijenili prioriteti britanske vlade i BBC Službe za obuku, finansiranje za školu u Bukureštu je presušilo. Zbog toga je ona zatvorena u junu 2001. godine.

Jedini dugoročni strateški program namijenjen medijima u Rumuniji je program *ProMedia*. Program vode IREX (Washington D.C.) i *Nezavisna fondacija za novinarstvo* (New York), dok je CIJ lokalni implementator. Program će završiti u junu 2002. godine.

Mreža za profesionalizaciju medija u Jugoistočnoj Evropi (SEENPM), čiji je Rumunija član, medijskim profesionalcima nudi mnoge kurseve o raznim temama (političko

izvještavanje, novinarstvo uz pomoć kompjutera, istraživačko novinarstvo, poslovno izvještavanje, izvještavanje o okolišu, praćenje izbora, itd.).

Fondacija *Otvoreno društvo* je prije par godina zatvorila sve svoje programe za medije, dok Evropska unija ne organizuje nikakve dugoročne programe namijenjene profesionalnim medijima. Postoji par regionalnih programa, u koje je uključena i Rumunija, ali oni nisu obrazovni niti informativni, već se više bave zaštitom novinara i liberalizacijom medijskog zakonodavstva. To su programi:

- Pravna pomoć za novinarske programe koju vodi *Međunarodna federacija novinara*, a finansira Evropska komisija. Partneri u Rumuniji su: *Društvo rumunskih novinara (SZR)*, *Agencija za monitoring medija Academia Catavencu* i CIJ;
- Program *Demokratija u praksi* koji vodi Article XIX (London), a finansira Evropska komisija. Partneri u Rumuniji su: *Rumunski Helsinški komitet* i CIJ.
- EU programi namijenjeni univerzitetima (SOCRATES, ERASMUS) su još uvijek dostupni.
- Druge agencije (*Vijeće Evrope*, *Svjetska asocijacija novina*, UNHCR) povremeno organizuju kratke kurseve za medijske profesionalce o vrlo aktuelnim temama (raznolikost u izvještavanju, oglašavanje, povratak izbjeglica, itd.).

Novinarima se povremeno nudi i mogućnost da se prijave za kurseve, programe ili stipendije koje nude međunarodne organizacije: Evropski centar za novinarstvo (Maastricht), Alfred Friendly Program, The Knight Fellowship for Eastern Europe i German Marshall Fellowship Program.

Nekoliko međunarodnih novinarskih škola (npr. u Francuskoj, Velikoj Britaniji, Španiji, Nizozemskoj, Švedskoj, Sjedinjenim Državama i drugdje) rumunskim studentima nude dosta široku lepezu programa (stipendije, ljetne programe, razmjenu studenata, itd.). Nažalost, takvi programi se ne reklamiraju dovoljno tako da svi studenti nemaju priliku da ih iskoriste. Štaviše, neki od njih traže od budućih polaznika da uplate određenu sumu novca, što predstavlja značajnu prepreku za mnoge studente. Kao rezultat toga, samo dobrostojeći studenti si mogu priuštiti da se prijave na takve programe, što dovodi do stvaranja “dobrostojećeg, dobroobrazovanog” sloja koji nije nužno sačinjen od najboljih i najzaslužnijih studenata.

Stav lokalnih medija i novinara prema programima edukacije

Stav novinara prema obrazovnim programima se mijenjao više puta od početka 90-ih godina. U početku su ljudi bili više željni rada nego učenja, tako da je “učenje kroz rad” bio najčešći pristup. Pored toga, mnogi novinari sa par godina iskustva su smatrali da posjeduju dovoljno znanja i gledali su na ponuđene im mogućnosti obuke kao na ličnu uvredu. Za njih je naučiti više značilo “ne znati dovoljno” i oni su posmatrali obuku kao nešto što umanjuje njihov profesionalni status.

Ali, malo pomalo, mnogi novinari su otkrili kvalitetne obrazovne programe koji im se nude, kao i koristi koje proizilaze iz ovih programa (nove vještine, novi uglovi, novi kontakti i, zašto da ne, nove mogućnost zapošljavanja). Ovaku promjenu stava je izazvalo, između ostalog, i širenje stranih medijskih proizvoda, naročito kablovske televizije. Rumunija ima jednu od najviših stopa domaćinstava sa kablovskim priključkom u Evropi, što kanale kao što su CNN, BBC, Euronews, ABC, NBC, RTL, TF1 čini dostupnim skoro svima. Novinari su presložili svoje profesionalne standarde i počeli gledati na obrazovne programe kao na mogući izvor sticanja željenih vještina.

Trenutno postoji jasna razlika između stava novinara u glavnim medijima i onih koji rade u lokalnim medijima. S obzirom da se većina mogućnosti za obuku može naći u Bukureštu (silom prilika), glavni mediji su u posljednje vrijeme u fazi “prezasićenosti obukom” pojačanoj određenom arogancijom (sindrom “previše dobar da bi trebao obuku”). U isto vrijeme, u unutrašnjosti zemlje, van Bukurešta, postoji prava glad za obukom. Treneri koji su držali kurseve i u Bukureštu i u unutrašnjosti su jednoglasni u ocjeni da, iako je nivo vještina donekle niži u unutrašnjosti, fokus i odziv novinara lokalnih medija zaslužuju poštovanje.

Ovo se odnosi i na medijske organizacije. Lokalni mediji prisiljeni da žive na malim tržištima, često prenapučenim i uglavnom siromašnim, više teže poboljšanju i svog uredničkog sadržaja i svoje poslovne mogućnosti u borbi za vodeću poziciju. Kao što je već pomenuto u uvodnim napomenama, mnoge medije su osnovali ljudi bez ikakve prethodne obuke iz oblasti medija i oblasti poslovanja. Zdrav razum i entuzijazam su neko vrijeme mogli nadomjestiti nedostatak strukturiranog obrazovanja. Ali, krajem 90-ih godina ljudi su shvatili da mediji predstavljaju igru sa jasnim pravilima i da preživljavaju samo najbolji koji su spremni da se nose s njima. Zbog toga se nekoliko lokalnih medija obratilo za savjet i obuku organizacijama koje pružaju stručno obrazovanje. Činjenica da je takva obuka uglavnom bila besplatna pomogla je malim medijima da konsoliduju svoj položaj na tržištu bez posezanja za vlastitim sredstvima.

Glavni mediji su razvili profesionalne poslovne odjele, što im je omogućilo da se održe na tržištu. Štaviše, zbog svog uticajnog položaja mnogi od njih uživaju “političke simpatije”, što znači povlaštene reklamne ugovore ili “prijateljske” poreze. Oni su razvili i svoj stil, a ponekad ne traže od novinara ništa više nego da “slijede liniju”. Dakle, većina njih nije zainteresovana za obrazovanje svojih novinara. Najčešće pominjani razlozi su nedostatak vremena i nedostatak osoblja, ali ni odgovor u stilu “mi ovdje radimo, nemamo vremena za igru” nije rijedak. U jednom slučaju je jedan medijski menadžer rekao da ga uopšte ne interesuje kvalitet malih radio stanica uvezanih sa njegovom mrežom dok god uspijevaju da rade i da zadrže dozvolu za emitovanje.

Prošle godine smo bili svjedoci stagnacije u evoluciji kvaliteta rumunske štampe. Oboljela privreda nije pomagala reklamnoj industriji tako da je bitka za tiraž, odnosno publiku postala žestoka. Mnogi mediji su smatrali da su u ovoj bici sva sredstva dozvoljena, što je dovelo do vidljivog pada profesionalnih standarda. Time je pogođena i sama ideja profesionalnog rada, te čak ni najmlađi novinari ne smatraju da je profesionalnost sredstvo za izgradnju uspješne karijere. Mnogi urednici i izdavači ne ohrabruju konkurenciju jer više vole da rade sa manje obrazovanim (i, shodno tome, manje plaćenim) osobljem. Obuka ljudi koji se nalaze u sredini karijere je, u principu, postala više lična opcija negoli institucionalni zahtjev.

Pažnje vrijedan izuzetak su javni mediji. I javni radio i javna televizija imaju posebne odjele za kadrovske resurse koji se bave i obukom novinara. Obje ove institucije su unutar svojih kuća pokrenule programe obuke koji su zasnovani na vještini njihovih najtalentovanijih uposlenika. Istovremeno su ostvarili veze sa stranim institucijama (iz Njemačke i Nizozemske, naprimjer) i “uvoze” kurseve obuke od svojih partnera.

Tačno je i da se obuke koje se nude novinarima i drugim medijskim profesionalcima često ponavljaju u izboru tema i sadržaja, što bi moglo, prije ili kasnije, izazvati istu onu “prezasićenost obukom”. Ali, s obzirom na obim medijske zajednice u Rumuniji i opadajući broj obrazovnih programa, ova perspektiva je još uvijek daleko.

Kuda dalje

Budućnost obrazovanja novinara u Rumuniji zavisi od više faktora. Dugoročni cilj je stvaranje kulture obuke, kulture koja prihvata “stalno obrazovanje”, što nažalost još uvijek predstavlja stran koncept mnogim rumunskim medijskim profesionalcima.

Univerziteti bi trebali više pažnje usmjeriti na svoje nastavne programe kako bi ostvarili bolju povezanost akademskog okruženja i profesije. Nove discipline, nove konkretnije nastavne metode uz veće učešće studenata, te uvođenje novih tehnologija uveliko bi pomoglo dostizanju ovog cilja. U isto vrijeme bi medijska industrija trebala postati svjesnija svoje uloge u razvoju novinarskog obrazovanja i trebala bi preuzeti neke odgovornosti. Nažalost, loše ekonomsko stanje u kojem se nalazi većina medija, zajedno sa lošom sponzorskom tradicijom i dosta obeshrabrujućim zakonodavstvom ne predstavlja faktore koji imaju mnogo šansi da povećaju interes industrije za akademskim obrazovanjem budućih novinara.

Stručno obučavanje uveliko zavisi od finansiranja. Pošto mnogi međunarodni donatori zatvaraju medijske programe u Rumuniji, cijela jedna velika zajednica je suočena sa rizikom da ostane gotovo bez pomoći. Medijske organizacije su ili isuviše siromašne ili nezainteresovane da podrže programe obuke za dobrobit zajednice. Udruženja novinara i medijskih profesionalaca nisu dovoljno jaka da vode programe obuke tako da se i oni, u onim rijetkim slučajevima kada su zainteresovani da poboljšaju znanje svojih članova, okreću neprofitnom sektoru u potrazi za pomoći.

U zemlji u kojoj je prosječna mjesečna plata i dalje oko 100 USD (a plate novinara nisu mnogo veće od prosječnih), pitanje samoodrživih programa i centara za obuku sve više liči na pustu želju. Kvalitetna obuka, htjeli mi to ili ne, je skupa, naročito u vremenu kada medijske tehnologije postaju sve sofisticiranije. Ako lokalna privreda zadrži trenutnu stopu rasta, proći će dosta vremena prije nego što industrija bude u stanju izdržavati programe obuke, pod uslovom da se tome uopšte i bude željela posvetiti.

Poželjan razvoj situacije bi bio da institucionalno obrazovanje (državne ili privatne škole) i vaninstitucionalni oblici počnu da sarađuju umjesto da se takmiče. S obzirom da ispunjavaju različite potrebe medijske zajednice, oni su komplementarni, a ne suprotstavljeni. Trebali bi otvoriti dijalog i pronaći načine da udruže sredstva s ciljem poboljšanja standarda novinarske profesije.

KONTAKTI

Katedra za novinarstvo

Škola novinarstva i studij masovnih komunikacija

Univerzitet u Bukureštu

Iuliu Maniu Blvd. 1-3, Sector 6, Bucharest
Dekan: Daiela Roventa Frumusani
Tel: +40 01 410 06 43
E-mail: fjsc@fjsc.ro; www.fjsc.ro
Fax: +40 01 410 06 43

Visoka škola novinarstva

Blanari St. 52, Sector 3, Bucharest
Dekan: Sorin Iliesiu
Tel: +40 01 312 45 52
Fax: +40 01 312 15 83

Fakultet za novinarstvo

Univerzitet "Hyperion"
Energeticienilor Blvd. 9-11, Sector 3, Bucharest
Dekan: Victor Visinescu
Tel: +40 01 323 54 04
Fax: +40 01 323 54 04

Fakultet za novinarstvo i filozofiju

Univerzitet "Spiru Haret"
Splaiul Independentei St. 313, Sector 6, Bucharest
Dekan: Ion Tudosescu
Tel: +40 01 410 39 13
Fax: +40 01 411 33 84

Fakultet za novinarstvo

Univerzitet "Media"
Jean Louis Calderon St. 33, Sector 2, Bucharest
Dekan: Mihai Coman
Tel: +40 01 310 37 94
Fax: +40 01 310 37 20

Katedra za novinarstvo

Filološki fakultet "Vest" Timisoara
Vasile Parvan St. 4, Timisoara
Dekan: Ileana Oancea
Tel: +40 56 194 068
Fax: +40 56 193 886

Fakultet za novinarstvo

Univerzitet "Tibiscus"
Alexandru Lazar St. 4-5, Timisoara
Dekan: Doina Bogdan Dascalu

Tel: +40 56 202 932
Fax: +40 56 202 930

Fakultet za filologiju, istoriju i novinarstvo

Univerzitet "Lucian Blaga"
Victoriei Blvd. 5-7, Sibiu
Dekan: Nicolae Jurca
Tel: +40 69 215 556
Fax: +40 69 430 556

Fakultet političkih nauka i novinarstva

Univerzitet "Babes-Bolyai"
Universitatii St 1, Cluj
Dekan: Ilie Rad
Tel: +40 64 198 619
E-mail: vlad@ubcluj.ro
Fax: +40 64 192 861

Fakultet za humanističke i hrišćanske studije

Univerzitet "Western University Vasile Goldis"
Unirii St. 3, Arad
Šef Katedre za novinarstvo: Dumitru Marcus
Tel: +40 57 282 324
Fax: +40 57 282 324

Fakultet za novinarstvo

Kanadsko-rumunski univerzitet
Oltet St 11, Brasov
Dekan: Ion State
Tel: +40 68 164 681

Katedra za filozofiju i novinarstvo

Filozofski fakultet
Univerzitet "Nord"
Victoriei St. 76, Baia Mare
Dekan: Nicolae Felecan
Tel: +40 62 276 305

Katedra za novinarstvo

Univerzitet "Al. I. Cuza" Iasi
Copou Blvd. 11, Iasi
Dekan: Andrei Hoisie
Tel: +40 32 144 760
Fax: +40 32 201 201

Katedra za novinarstvo

Fakultet komunikoloških studija
Univerzitet "Apolonia"
Pacurari St. 11, Iasi
Dekan: Mircea Rusu
Tel: +40 32 215 900

Fakultet za novinarstvo

Univerzitet "Andrei Saguna"
1907 St. 25, Constanta
Dekan: Jipa Rotaru
Tel: +40 41 510 500
Fax: +40 41 662 520

Centar za nezavisno novinarstvo

Bibescu Voda St. 18, 2nd floor, Sector 4, Bucharest
Izvršni direktor: Ioana Avadani
Tel: +40 01 335 62 00
E-mail: ioana@cji.ro; www.cji.ro
Fax: +40 01 335 62 97

Literatura

1. Indeks održivosti medija (*Media Sustainability Index*), studija koju je proveo CIJ/IREX, pred objavljivanjem.
2. Obrazovanje novinara u centralnoj i istočnoj Evropi (*Journalism Education in Central and Eastern Europe*) u "The Global Network", broj 15/16, 2001, Bukurešt, FJSC

Ioana Avadani je izvršni direktor *Centra za nezavisno novinarstvo* u Bukureštu, Rumunija.
©Media Online 2001. All rights reserved.

Obrazovanje novinara u Sloveniji

Alenka Kotnik

Nivo obrazovanja novinara u Sloveniji polako se tokom zadnje decenije primiče nivou fakultetske diplome. Mediji sada upošljavaju sve više diplomaca, ali ne nužno i diplomiranih novinara. Prema statističkom popisu aktivnih građana, u slovenačkim medijima rade 872 novinara i 620 urednika.

Nivo obrazovanja novinara i medijskih profesionalaca

Većina novinara, njih 535, završili su fakultet. Od toga su 203 novinara diplomirala na Fakultetu društvenih nauka, dok ih 96 ima diplomu Fakulteta humanističkih znanosti i umjetnosti. Samo srednju školu završilo je 177 novinara, dok ih je 159 završilo gimnaziju. Samo jedna osoba ima diplomu magistra Fakulteta društvenih nauka. Situacija s urednicima jedva da je nešto drugačija. Većina (597) ih je diplomirala na jednom od odsjeka Fakulteta društvenih nauka (200) odnosno Fakulteta humanističkih znanosti i umjetnosti (128). Četrnaest urednika ima završenu tek srednju školu, a njih šest gimnaziju. Tri su urednika magistri – jedan ekonomije, jedan društvenih nauka, a jedan umjetnosti.

A kakve su trenutne potrebe? Prema podacima slovenačkog Biroa za zapošljavanje, 103 konkursa su raspisana 2000. godine, a 44 u prvoj polovini 2001. godine. Trideset i šest novinara registrovani su kao nezaposleni ove godine, 39 ih je bilo u toj poziciji prošle godine. Većina novinara se ipak ne prijavljuje službeno za posao, već se zapošljava drugim kanalima, najčešće putem konkursa koji se ne objavljuju u javnosti.

Slovenija ima veliki broj slobodnih strijelaca među novinarima. Jedan primjer je dovoljan da se ilustruje ovaj trend zapošljavanja slobodnih novinara. Najveća medijska kuća u Sloveniji, državna Radio-televizija Slovenija (RTV Slovenija), zapošljava 348 novinara i urednika. Približno polovina ih ima fakultetske diplome, dok su novinari zaposleni prije 1995. mahom završili samo srednju školu. Uz stalno zaposlene rade i honorarno zaposleni novinari, odnosno, slobodni strijelci. Prema procjeni šefa kadrovskog odjela RTV Slovenije, "slobodnjaka" ima oko 600 samo u ovoj kući. Dodatno zapošljavanje gotovo da i nije

potrebno. Tako je tek 12 novih profesionalaca zaposleno ove godine, i to uglavnom da bi mijenjali uposlene na porodiljskom odsustvu.

Dvije novinarske organizacije, Sindikat novinara Slovenije i Asocijacija novinara Slovenije, nemaju nikakvih podataka o obrazovanju svojih članova. Međutim, Sindikat je prije dvije godine uradio zanimljivo istraživanje o obrazovanju i obrazovnim potrebama medijskih profesionalaca sa 300 ispitanika. Pedeset posto ispitanika su prošli klasično univerzitetsko obrazovanje i imaju diplome fakulteta. U momentu istraživanja, 25 posto ispitanika su još studirali, a svega 3 posto su bili na specijalizaciji ili postdiplomskom studiju. Ova saznanja sugerišu da je daljnje obrazovanje novinara u Sloveniji neophodno. Međutim, tek jedna trećina ispitanika je smatrala da bi trebali pohađati neki vid obrazovanja, seminar ili slično, dok je 66 posto uvjerenjeno da im nikakvo daljnje obrazovanje nije potrebno. Samo trećina ispitanika je platila vlastito obrazovanje.

Problemi koji proizlaze iz činjenice da honorarni uposlenici čine većinu medijskog osoblja su mahom socijalne prirode. Slobodni novinari imaju dosta nizak standard življenja i stoga počesto propuštaju priliku za nastavak obrazovanja.

Tu je i narastajuće, gotovo opšte uvjerenje da je fakultetsko obrazovanje u novinarstvu suviše jer proizvodi ne dobre tj. iskusne novinare, već studente s preširokim, uglavnom opštim znanjem.

Klasično univerzitetsko obrazovanje

Fakultet društvenih nauka u Ljubljani je jedini u Sloveniji koji ima dodiplomski studij žurnalistike. Više od 4.000 studenata studira na 20 dodiplomskih programa ovog fakulteta. Fakultet ima četiri glavna odsjeka – sociologiju, politologiju, kulturologiju i, na koncu, komunikologiju, koja uključuje studij žurnalistike. Fakultet društvenih nauka je osnovan 1961. godine kao *Škola političkih nauka*. U školskoj 2000/01. godini upisan je 3.201 redovni student, od toga 1.009 na *Odsjeku za komunikologiju*, koji ima tri smjera: studij medija, marketinško komuniciranje i žurnalistiku. Mnogi koji diplomiraju na ovom odsjeku poslije rade kao novinari.

Studenti se na ovaj fakultet mogu upisati po završetku srednje škole odnosno gimnazije. Plaća se samo upisnina, u iznosu od oko 7,5 EUR, ostatak studija je besplatan. Studenti mogu studirati samo žurnalistiku ili žurnalistiku u kombinaciji sa različitim usmjerenjima i predmetima koji se mogu slušati na Fakultetu humanističkih znanosti i umjetnosti. Odsjek za komunikologiju ima interdisciplinarni studij koji kombinuje teoriju i metodologiju sa praktičnom obukom. Na žurnalistici se izučavaju i osnove komuniciranja,

lingvistika i metodologija društvenih nauka. Težište je na teoriji - izučavanju medija, analizi inostranih medijskih sistema, ekonomiji, politici, socijalnoj psihologiji, antropologiji, etici novinarstva, istoriji novinarstva, komunikacijskim pravima, slovenačkom jeziku i kulturi, opštoj stilistici i jednom stranom jeziku. Praksa je na drugom mjestu po važnosti u nastavnom planu i programu, jer se smatra da na praktičnom usavršavanju studenti mogu poraditi kad se zaposle. Praktična obuka obuhvata uvod u medije (štampa, radio, TV i novi mediji), tečajeve pisanja u raznim žanrovima (vijest, interview, crtica, kolumna, recenzija) i tehnike radija i TV (montaža, snimanje, produkcija vijesti). Odsjek često poziva gostujuće predavače, uglavnom strane stručnjake te slovenačke medijske profesionalce – novinare, komentatore i urednike.

Potpuna lista predmeta izgleda ovako: reklamiranje, komunikacijska prava, medijski sistemi, osnove marketinga, osnove vizualne komunikacije, istorija novinarstva, integralno tržišno komuniciranje, uvod u komunikaciju, uvod u novinarstvo, diskurs novinarstva, jezik i vrste reklama, istraživanje tržišta, menadžment marketinga, masovni mediji, medijska kultura, metode komunikološkog istraživanja, politička komunikacija, politika slike, psihologija komuniciranja, psihologija komuniciranja i marketinga, javno mnijenje, ankete, radio, retorika, semiologija, slovenački jezik i slovenačka vojna terminologija, kultura govora, slovenačka sintaksa, opšta stilistika, društvena etika i etika novinarstva, stilistika izvještavanja, televizija, teorija argumentacije.

Kao što je već rečeno, opšta se zamjerka dodiplomskom studiju žurnalistike tiče praktične obuke. Ima i onih koji smatraju da je studij žurnalistike sam po sebi nepotreban, jer i diplomci s bilo kojeg drugog fakulteta mogu, uz rad, naučiti osnove novinarstva. Međutim, jedan profesor Fakulteta društvenih nauka je nedavno veoma efektno odgovorio na ovu zamjerku: prvo, poslodavac od mladog reportera zahtijeva određeno praktično znanje, ma koliko ono bilo ograničeno – u suprotnom, dok se mladi reporter obuči, on više nije *mladi* reporter. S druge strane, kaže ovaj profesor, nema prakse bez teorije.

Alternativni vidovi obrazovanja

U zadnjih pet godina u Sloveniji su djelovala četiri glavna izvora alternativnog obrazovanja za novinare: Soros fondacija (sada Mirovni institut), slovenačka Vlada, Sindikat novinara Slovenije i Asocijacija novinara Slovenije. Pored Mirovnog instituta i internog obrazovanja u medijima, gotovo da niko drugi ne organizuje nikakve programe obuke.

Sindikata novinara Slovenije je dvije godine u sklopu programa *Phare* organizovao razne javne rasprave i okrugle stolove, što je finansirala EU. Sindikat je takođe održavao međunarodne sindikalne radionice.

Asocijacija novinara Slovenije ne prima nikakve donacije, ali iz članarine finansira "Gorjupove dane", godišnja okupljanja novinara. Iako uključuje i određene debate, ova manifestacija je više skup negoli vid edukacije.

Samo *Mirovni institut* organizuje razne vidove obrazovanja na nivou cijele države. Institut održi barem jedan seminar godišnje, na kojem gostuju strani predavači iz Fondacije *Guardian*, *Financial Timesa*, sa BBC-ja i sl. Ovi su seminari uvijek besplatni, a predstavljaju kombinaciju predavanja i grupnih aktivnosti u vidu posebnih debata o određenim temama. Seminari obično traju po dva dana.

Mirovni institut u saradnji sa druge dvije, već pomenute organizacije slovenačkih novinara, organizuje razne javne debate u Cankarjevom Domu. Nekolicina ovih, nedavno održanih, bavila se novim medijskim zakonima u Sloveniji.

Institut se priključio *Mreži za profesionalizaciju medija u jugoistočnoj Evropi* (SEENPM) 2000. godine. Ova mreža organizuje i do 20 seminara svake godine. Po jedan novinar iz Slovenije, kog preporučuje Mirovni institut, pohađa svaki od tih seminara. I sam Institut organizuje po jedan seminar godišnje za SEENPM. Učesnici tog seminara su novinari iz cijelog regiona, a predavači su obično Slovenci. Svi seminari su kombinacija predavanja, praktičnih vježbi i posjeta medijskim kućama te drugim ustanovama i organizacijama.

Jedan drugi vid alternativnog obrazovanja, koji se pokazao veoma učinkovitim, jeste program studijskih posjeta stranim medijima, koji finansira Fondacija *Guardian*. Novinari odaberu medijsku kuću u kojoj će provesti jedan mjesec. "Student" tu intenzivno radi sa jednim svojim kolegom u njegovom radnom okruženju. Postoje i programi stipendija za posjete stranih novinara medijima u Sloveniji, ali tih je stipendija malo.

Još jedan pozitivan primjer su tzv. *novinarske večeri*, kojih ima oko 10 svake godine. To su kraće debate, koje se bave jednom temom, a obično im prisustvuju i učesnici iz inostranstva. Učesnici su često i studenti žurnalistike. Ovo i nije edukacija u uobičajenom smislu te riječi, ali se novinari ipak obrazuju kroz debate o aktuelnim temama.

Sama država nikada nije dala nikakva sredstva za obrazovanje novinara, niti je dala potporu ijednom od postojećih obrazovnih programa. Međutim, *Ured za odnose s javnošću i medije* Vlade Slovenije je nedavno dobio sredstva od Evropske unije, namijenjena obrazovanju novinara za izvještavanje o širenju EU i NATO. Ured odabire po nekoliko novinara i šalje ih u Brisel, u studijsku posjetu glavnim institucijama EU.

Postoji dosta problema u obrazovanju novinara, od kojih je najveći taj što nema niti jednog centra za obuku u Sloveniji. Novinari u srednjim godinama, studenti i slobodni strijelci bi imali velike koristi od takvog centra. Međutim, privatizacija medija je provedena suviše brzo, sami mediji ne investiraju u obrazovanje, a strani donatori nisu zainteresovani za finansiranje takvog centra. Zbog toga je obrazovanje novinara tek sekundarna aktivnost mnogih ustanova.

Drugi problem, kao što kaže programski direktor Mirovnog instituta, jeste pomanjkanje interesa za obrazovanje među samim novinarima. Taj problem motivacije je oduvijek postojao. Neki novinari dolaze u sukob sa svojim urednicima, koji im ne dozvoljavaju da odsustvuju s posla. Mnoga studijska putovanja u inostranstvo novinari stoga preduzimaju za vrijeme svog godišnjeg odmora. S druge strane, nekim iskusnijim novinarima nedostaje entuzijazma, a uz to smatraju i da su sami sebi dovoljni. Mlađi novinari su generalno više zainteresovani za obrazovanje, ali najčešće nisu stalno zaposleni u svojim medijskim kućama, tako da bilo kakvo odsustvovanje s posla povlači za sobom i umanjenje plate. Čini se da se u ovim surovim uslovima tržišne utakmice računaju samo vidljivi i neposredni medijski proizvodi, a dugoročne investicije u stručnost samih profesionalaca ne privlače ni vlasnike niti menadžere medijskih kuća.

I ovdje se valja opet prisjetiti primjera državne RTV Slovenije. RTV Slovenije drži tečajeve iz govora i ponašanja pred kamerom, a nudi i studijske boravke u inostranstvu. Sredstva za to uglavnom dolaze od EBU (*Evropska radio-televizijska unija*). Mnogi su novinari do sada posjetili Veliku Britaniju (BBC), Njemačku (ARD, ZDF), Austriju (ORF) i Italiju (RAI). Novinari se uglavnom slažu da bi trebalo biti više takvih prilika te kurseva za korištenje novih tehnologija.

Veoma je bitno pitanje obrazovanja slobodnih novinara. Oni igraju veoma značajnu ulogu u slovenačkim medijima. Ipak, niti jedna organizacija ne ulaže u njihovo obrazovanje i zaštitu njihovih prava. Zaštitom prava se donekle bave Sindikat i Asocijacija novinara Slovenije, ali ove organizacije ne organizuju obuku. Kako je zadnjih godina primjetan trend

zapošljavanja upravo slobodnih novinara, oni bi morali biti bolje obučeni za rad u štampi, na radiju i televiziji te novim medijima.

Međunarodni donatori, nevladine organizacije i edukacija novinara

Donacije i njihove očigledne nedovoljnosti neizbježna su tema svakog razgovora o obrazovanju u medijskoj sferi. Mirovni institut uživa podršku Mreže OSI (Fondacija Soros), Fondacije Guardian i vlada Danske i Švajcarske. Neke donacije dolaze od Evropske unije u sklopu programa *Phare*, za Sindikat novinara Slovenije, te Ured za odnose s javnošću i medije.

Nekoliko je razloga za manjak sredstava koja se usmjeravaju na programe alternativnog obrazovanja. Za početak, nema obuke ni obrazovnih projekata za novinare na nivou cijele države a mnoge ovdje pomenute organizacije ne mogu si priuštiti da obrazovanje novinara smatraju prioritetom zbog neprofitabilnosti takvih programa. Ipak, glavni je razlog to što se Slovenija smatra ekonomski jakom zemljom, koja bi mogla/trebala iznaći vlastita sredstva.

Strategija Mirovnog instituta je da nastavi raditi unutar SEENPM-a, jer od Sorosa pristiže sve manje sredstava. Institut namjerava i dalje organizovati jedan do dva seminara godišnje, uz deset ili više večernjih debata, kao i dodjelu stipendija za novinare i medijske stručnjake.

Novi se programi ipak uvode u Sloveniji, i u zemlju pristižu sredstva od Evropske unije za obrazovanje u svim oblastima vezanim za širenje EU. Ali malo je programa namijenjenih isključivo medijima. Mediji se stoga moraju prijavljivati za sredstva iz projekata demokratizacije, izgradnje institucija, ljudskih prava itd. A malo je i nade da će ubuduće biti sredstava namijenjenih isključivo obrazovnim programima za novinare.

Univerzitetski će se sistem takođe mijenjati. Predviđa se da će upisnina uskoro dostići nivo upisnina u zapadnim zemljama, što će studij učiniti znatno manje pristupačnim.

Kako lokalni mediji i novinari vide obrazovne programe

Slovenačko udruženje lokalnih televizija je osnovano 1992. godine. Ono broji devet članova, koji su se udružili u nabavci neophodne opreme, marketingu i razmjeni ideja. Ali ovo udruženje još nije organizovalo niti jedan tečaj jer mu, kako kaže njegov predsjednik, manjka sredstava. Neke lokalne televizije drže internu obuku u vidu predavanja, u pokušaju da usavrše svoje nedovoljno obučeno osoblje. Glavni je problem ovih novinara što ne znaju da koriste sliku kao instrument televizijskog novinarstva, iako je upravo slika glavna prednost

televizije nad ostalim medijima. Ovo ukazuje na potrebu za specijalnom obukom iz TV novinarstva na nivou države, ali takvog programa, nažalost, za sada nema. Fakultet društvenih nauka drži predmet TV novinarstvo na Odsjeku za komunikologiju, ali mnogi TV reporteri nisu studirali žurnalistiku.

Slično ovom udruženju je *Udruženje lokalnih nekomercijalnih radio-stanica*. Predsjednik ovog udruženja je razočaran što se jako malo radi na daljnjem obrazovanju novinara. Nekomercijalne radio-stanice zapošljavaju u prosjeku između 3 i 6 novinara, ali im ne pružaju nikakve mogućnosti daljnjeg usavršavanja. Novinari, naravno, uče uz rad, ali nema posebnih radionica ili seminara na nivou države. Samo Udruženje takođe nema nikakvih programa te vrste. Neke od lokalnih stanica organizuju određene interne kurseve, ali o njima nema službenih podataka. Novinari većinom pohađaju ono malo seminara što ih organizuje Asocijacija novinara Slovenije. Novinari lokalnih radio-stanica pohađaju i seminare o govoru, koje drži državna Radio-televizija Slovenije.

Poteškoću u ovom smislu, kao što je već pomenuto, predstavlja nepostojanje organizovanog obrazovnog sistema na nivou države, a tu su i problemi klasičnog univerzitetskog obrazovanja. Kao što kaže predsjednik Udruženja lokalnih nekomercijalnih radio-stanica, "Fakultet društvenih nauka obrazuje novinare za izvještavanje o 'velikim, značajnim temama'. Otud njihovo razočarenje kad se jednog dana od njih traži da izvještavaju o beznačajnim, lokalnim problemima". Lokalni urednici i Fakultet bi stoga trebali raditi zajedno kako bi se našlo rješenje, ali među njima sada jedva da ima ikakve saradnje. Situacija bi se poboljšala ukoliko bi se ta saradnja razvila.

Još jedan problem sa lokalnim radijskim i TV stanicama jeste njihovo finansijsko stanje. Zbog ogromnih poteškoća u provedbi novih medijskih zakona, lokalnim stanicama ponestaje finansijskih sredstava i ne samo da neće biti u mogućnosti upošljavati nove, mlade novinare, već će i neke od zaposlenih morati otpustiti.

Kuda dalje

Budućnost obrazovanja novinara u Sloveniji je nesigurna. Klasično univerzitetsko obrazovanje je očigledno nedovoljno. Za sada sve zavisi od samih novinara i njihove volje te entuzijazma. Fakultet društvenih nauka se veoma sporo mijenja. Zahvaljujući nekolicini ambicioznih predavača, došlo je barem do nekih poboljšanja. Dosta se napora ulaže u otvaranje radijskog i TV studija za praktičnu obuku studenata. Na prvoj i drugoj godini studija postoji predmet novinarsko pisanje, koji je dosta dobro koncipiran, najprije zahvaljujući

kreativnom potencijalu mladog predavača. Studentski list *Bonus* je još jedan pozitivan primjer saradnje studenata i iskusnih novinara. TV novinarstvo, predmet koji se drži na trećoj godini studija, je takođe dosta praktičan i koristan.

Jedna zanimljiva ideja je uvođenje mentorstva za studente žurnalistike. Poznati novinari bi, prema toj ideji, bili mentori studentima i pomagali im u pisanju. Ovo bi se mentorstvo trebalo primjenjivati u cijeloj zemlji, ali bi se program mogao vremenom razviti i u međunarodni projekat. No, to je za sada tek zanimljiva ideja.

Takođe bi se trebali pokrenuti posebni programi za obrazovanje slobodnih strijelaca među novinarima, s obzirom da su veoma brojni, a i veoma značajni za slovenačko novinarstvo zato što oni sami proizvode izuzetno veliki dio programa i novinskih članaka.

I Sindikat novinara Slovenije i Asocijacija novinara Slovenije trebali bi se aktivnije angažovati na obrazovanju svojih članova. Na kraju, što je možda i najvažnije, klima u medijima bi se morala promijeniti tako da oni sami unapređuju obrazovanje. Za nadati se da će ih nove tehnologije natjerati da investiraju u obrazovanje svojih novinara.

KONTAKTI

Fakultet društvenih nauka

Kardeljeva ploščad 5, P.O. Box 2547, 1001 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +396 1 5805 100

Fax: +386 1 5805 101

Web stranica: <http://www.fdv.uni-lj.si>

E-mail: fdv.faculty@uni-lj.si

Aktivnosti: Fakultet društvenih nauka nudi klasično univerzitetsko obrazovanje, ali i mogućnost studijskih posjeta u inostranstvu, u zavisnosti od raspoloživih stipendija.

Obrazovanje je besplatno.

Mirovni institut, Institut za savremene društvene i političke nauke

Metelkova 6, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: + 386 1 234 77 20

Fax: + 386 1 234 77 22

Web stranica: <http://www.mirovni-institut.si>

E-mail: info@mirovni-institut.si

Aktivnosti: Mirovni institut, Institut za savremene društvene i političke nauke organizuje seminare u okviru SEENPM-a, studijske posjete i stažiranje u medijima van zemlje u saradnji s Guardian Foundation, te okupljanja, debate i okrugle stolove. Svi vidovi obrazovanja su besplatni.

Sindikat novinara Slovenije

Wolfova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon/Fax: + 386 1 426 03 66

Web stranica: <http://www.novinar.com>

E-mail: sns@siol.net

Aktivnosti: Sindikat novinara Slovenije je strukovno udruženje, koje nešto finansijskih sredstava dobija od Evropske unije u sklopu programa Phare. Sindikat je organizovao nekoliko seminara u zadnjih nekoliko godina. Organizacija naplaćuje određenu članarinu.

Asocijacija novinara Slovenije

Wolfova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon/Fax: + 386 1 426 03 63

Web stranica: <http://www.vir.si/sindikati/sns/index.html>

E-mail: d.n.s-slo@siol.net

Aktivnosti: Asocijacija novinara Slovenije slična je Sindikatu, ali ne prima nikakve inostrane donacije. Članarina je izvor finansiranja okruglih stolova i godišnjeg kongresa, koje Asocijacija organizuje.

Ured za odnose s javnošću i medije, Vlada Republike Slovenije

Slovenska 29, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: + 386 1 478 26 30

Fax: + 386 1 251 23 12

Web stranica: <http://www.gov.si/uvi>

Aktivnosti: Ured za odnose s javnošću i medije Vlade Republike Slovenije je vladina agencija, koja nema prevelike veze sa obrazovanjem novinara, ali je nedavno dobila sredstva od Evropske unije za obučavanje novinara u izvještavanju o širenju EU i NATO.

Privredno udruženje lokalnih TV stanica

Celovška 150, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: + 386 1 515 33 23

Fax: + 386 1 515 52 05

Web stranica: <http://www.ltv-giz.si>

E-mail: ltv@ltv-giz.si

Aktivnosti: Privredno udruženje lokalnih TV stanica usredsredilo se na obuku tehničara, rjeđe novinara.

Alenka Kotnik radi na TV Slovenije i piše za *Medijsku prežu*, slovenački časopis o medijima u Sloveniji i istočnoj Evropi. ©Media Online 2002. All rights reserved.